บทที่ 4

ผลการทดลองและวิจารณ์ผล

4.1. โครงสร้างของสังคมพืชในระบบ

การศึกษาถึงโครงสร้างของสังคมพืชในระบบวนเกษตรนั้น เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายถึงสภาพการอยู่ร่วมกันของพืชชนิดต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบ จะทำให้ทราบถึงอิทธิพลที่มีต่อกันและกันระหว่างพืชชนิดต่าง ๆ รวมทั้งอิทธิพลที่พืชแต่ละชนิดมีต่อปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ เช่น กิจกรรมของจุลินทรีย์ในดิน เป็นต้น

ในการศึกษานี้ข้อมูลที่นำมาใช้ในการอธิบายโครงสร้างของสังคมพืช ได้แก่ ชนิดและลักษณะสัณฐานของพืช ระยะปลูกหรือความหนาแน่นและตำแหน่งการขึ้นอยู่ในพื้นที่ โดยนำมาประกอบเข้าด้วยกันเพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างของสังคมพืช 2 แบบคือ โครงสร้างทางแนวดิ่ง (vertical structure) และโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure)

4.1.1. โครงสร้างทางแนวดิ่ง (vertical structure) เป็นการจัดเรียงของพืชตามความสูง การจัดเรียงของเรือนยอดของพืชในป่าธรรมชาตินั้นมีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติอันเกิดจากอิทธิพลของการแก่งแย่งแสงจากดวงอาทิตย์ พืชที่มีเรือนยอดเด่นหรืออยู่ชั้นบนสุดเป็นพวกที่ต้องการแสงมาก พืชที่อยู่ในชั้นเรือนยอดต่ำลงมาจะเป็นพวกที่สามารถปรับตัวให้ขึ้นอยู่ได้ภายใต้สภาพที่มีความเข้มของแสงต่ำ พืชที่อยู่พื้นล่างก็จะได้รับพลังแสงน้อยที่สุด ส่วนพลังงานแสงที่ทะลุผ่านชั้นเรือนยอดของพืชทั้งหมดก็จะกระทบผิวดิน มีการถ่ายทอดพลังงานสู่ดินหรืออาจสูญเสียไปในรูปของความร้อน

ในป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์นั้น การจัดเรียงของชั้นเรือนยอดในสังคมพืชนั้นมีความซับซ้อนมาก จึงทำให้สังคมพืชนั้นมีประสิทธิภาพในการดูดพลังงานจากแสงอาทิตย์ได้มาก โอกาสที่ผิวดินจะได้รับพลังงานจากแสงมีน้อย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมพืชที่ประกอบด้วยพืชชนิดเดียวล้วน (monoculture) เช่น การปลูกพืชในไร่นา สวนผลไม้และสวนป่า เป็นต้น สังคมพืชแบบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

นี้จะมีประสิทธิภาพในการดูดยึดพลังงานน้อยกว่า แต่ในระบบวนเกษตรนั้นมีการจัดเรียงชั้นเรือนยอดของพืชปานกลาง จึงทำให้ประสิทธิภาพในการดูดพลังงานแสงมากกว่าการปลูกพืชชนิดเดียวล้วน แต่น้อยกว่าในป่าธรรมชาติ

ในรูปที่ 3 ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างในแนวดิ่งของแปลงกาแฟ 4 แปลงที่ดอยสามหมื่น ซึ่งมีอายุของกาแฟและต้นไม้ 4 ปี

แปลง A-1 เป็นแปลงที่ปลูกกาแฟเพียงอย่างเดียว ซึ่งมีผลทำให้ต้นกาแฟได้รับแสงโดยตรง และในลักษณะที่กาแฟมีเรือนยอดขนาดเล็ก และมีความสูงไม่เกิน 2 ม. ทำให้แสงสามารถส่องผ่านช่องว่างระหว่างต้นกาแฟได้มาก ทำให้สภาวะของอากาศใกล้ผิวดินและดินได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากแสงที่มีความเข้มสูงโดยเฉพาะในฤดูแล้ง ซึ่งมีอุณหภูมิสูงสุดของอากาศใกล้ผิวดินสูงถึง 41 °ซ.

แปลง A-2 เป็นแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียประกอบด้วยชั้นเรือนยอด 2 ชั้น ชั้นบนเป็นชั้นเรือนยอดของกระถินอินโดนีเซียที่มีเรือนยอดติดกันโดยตลอด จนคลุมพื้นที่เกือบทั้งแปลง เรือนยอดมีลักษณะโปร่งอันเนื่องมาจากลักษณะการแตกกิ่งและลักษณะของใบ ในช่วงฤดูฝนใบกระถินอินโดนีเซียจะปกคลุมหนาแน่นและมีเรือนยอดทับซ้อนกัน ยังผลให้เกิดสภาพร่มเงามาก มีเรือนยอดอยู่ในช่วงความสูง 1.1-6.7 ม. จากพื้นดิน มีความหนาของเรือนยอด 4.6 ม. แต่ในช่วงฤดูแล้งใบกระถินจะร่วงหมดทั้งต้นเป็นระยะเวลาหลายเดือนจึงทำให้แสงส่องถึงต้นกาแฟและพื้นโดยตรง ซึ่งส่งผลให้มีอุณหภูมิของอากาศใกล้ผิวดินสูงขึ้น โดยมีอุณหภูมิสูงสุดของอากาศใกล้ผิวดินสูงถึง 36 °ซ. ในช่วงฤดูแล้ง ดังนั้นลักษณะโครงสร้างแบบนี้เป็นสิ่งไม่พึงประสงค์

แปลง A-3 เป็นแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ สนสามใบมีความหนาของเรือนยอด 3.2 ม. โดยเรือนยอดจะอยู่ในช่วงความสูง 1.2-4.6 ม. จากพื้นดิน มีลักษณะลำต้นเดี่ยว ซึ่งแตกต่างจากกระถินอินโดนีเซียที่มีหลายลำต้น ประกอบกับไม้สนมีการแตกกิ่งสม่ำเสมอรอบลำต้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้เรือนยอดของไม้สนเป็นรูปโดม สนสามใบเป็นต้นไม้ที่ไม่ผลัดใบหมดทั้งต้นในฤดูแล้ง ทำให้ยังมีร่มเงาอยู่ ส่งผลให้มีอุณหภูมิและแสงที่เหมาะสมสำหรับต้นกาแฟ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

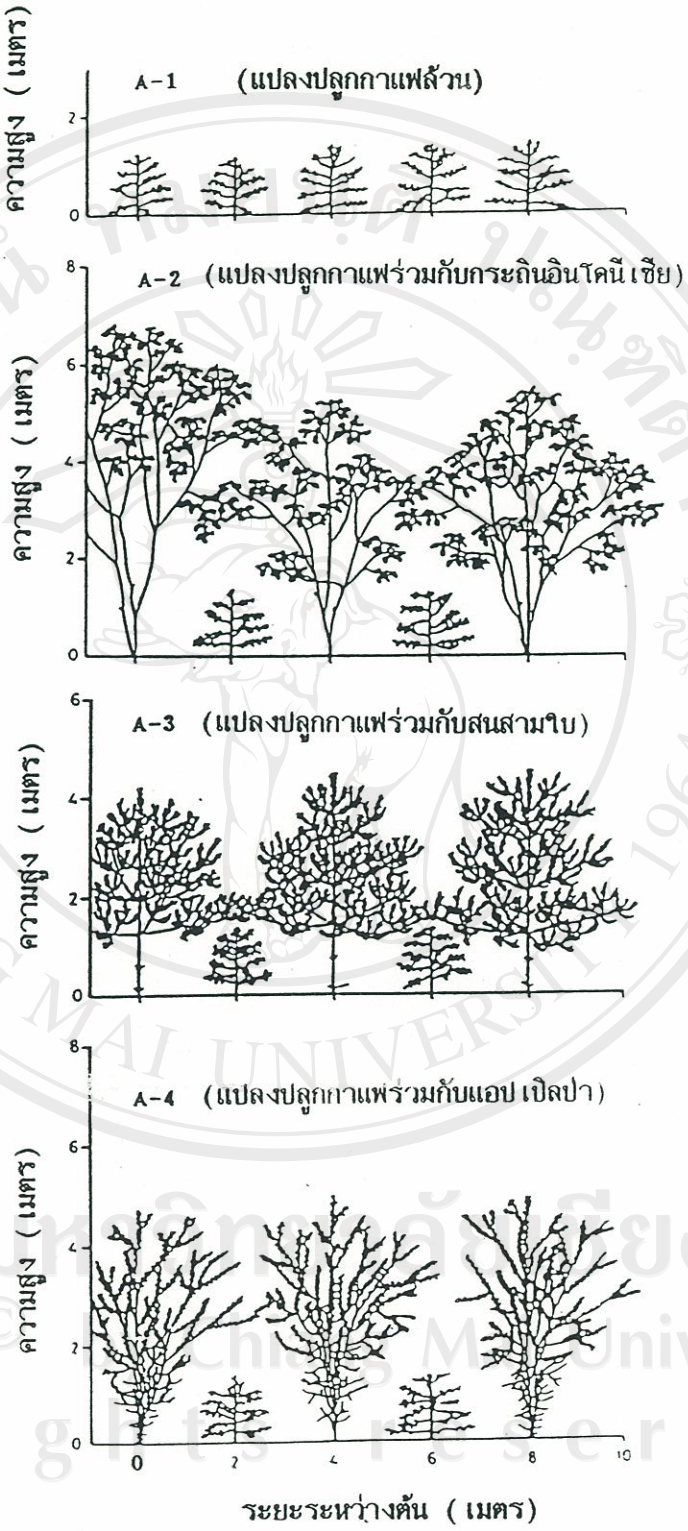

รูปที่ 3 ลักษณะของโครงสร้างทางแนวดิ่ง (vertical structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยสามหมื่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แปลง A-4 เป็นแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอป เปิลป่า มีเรือนยอดชั้นบนที่เป็นของต้นแอป เปิลป่าอยู่ในช่วงความสูง 1.0-5.3 ม. จากพื้นดิน ลักษณะการแตกกิ่ง รูปร่างและความหนาแน่น ของใบ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อิทธิพลของ เรือนยอดแตกต่างจากไม้กระถินอินโดนี เซียและสนสามใบ เรือนยอดของต้นแอป เปิลป่ายังไม่ต่อ เนื่องกันตลอดทั้งแปลง แต่อย่างไรก็ตามโครงสร้างแบบนี้ทำให้สภาวะของอุณหภูมิอากาศใกล้ผิวดินคล้ายคลึงกับในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3)

จากลักษณะโครงสร้างทางแนวดิ่งของแปลงทดลองแต่ละแปลงนั้น ลักษณะโครงสร้างของแปลงกาแฟที่ปลูกร่วมกับสนสามใบและแอป เปิลป่า (A-3 และ A-4) น่าจะ เป็นโครงสร้างที่พึงประสงค์ เพราะทำให้สภาวะของอากาศใกล้ผิวดินมีความสมดุลของพลังงานมากกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน กล่าวคือมีความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดินผันแปรอยู่ในช่วง 7-19 °ซ. ในขณะที่แปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีค่าอยู่ในช่วง 14-29 °ซ.

ข. พื้นที่คอยขุนช่าง เคี่ยน

รูปที่ 4 แสดงโครงสร้างของแปลงปลูกกาแฟที่คอยขุนช่าง เคี่ยนที่มีอายุ 2 ปี เนื่องจากต้นไม้ยังมีขนาด เล็ก ต้นกระถินอินโดนี เซียในแปลง B-2 มีความสูง 1.73 ม. มีขนาดของ เส้นผ่าศูนย์กลางของทรงพุ่ม 1.07 ม. และความหนาของทรงพุ่ม 1.27 ม. จึงทำให้ผลกระทบของโครงสร้างในแนวดิ่งที่มีต่อต้นกาแฟและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ยังไม่ค่อยมาก

โครงสร้างของสังคมพืชในระบบวน เกษตรนั้นจะ เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของต้นไม้ให้ร่ม เมื่อต้นไม้ เจริญ เติบโต เต็มที่แล้วอัตราการ เปลี่ยนแปลงจะ เริ่มช้าลง อิทธิพลของไม้ เรือนยอดบนที่มีต่อต้นกาแฟนั้น นอกจากจะ เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของกาแฟแล้วยัง เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการสัง เคราะห์แสงของต้นกาแฟ ความ เสียหายที่มีต่อกาแฟจากสภาวะการ เปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ ความชื้นในอากาศที่มีผลต่อการระบาดของโรคราสนิม กิจกรรมของจุลินทรีย์ในดิน การคายน้ำและอัตราการหมุน เวียนของธาตุอาหาร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

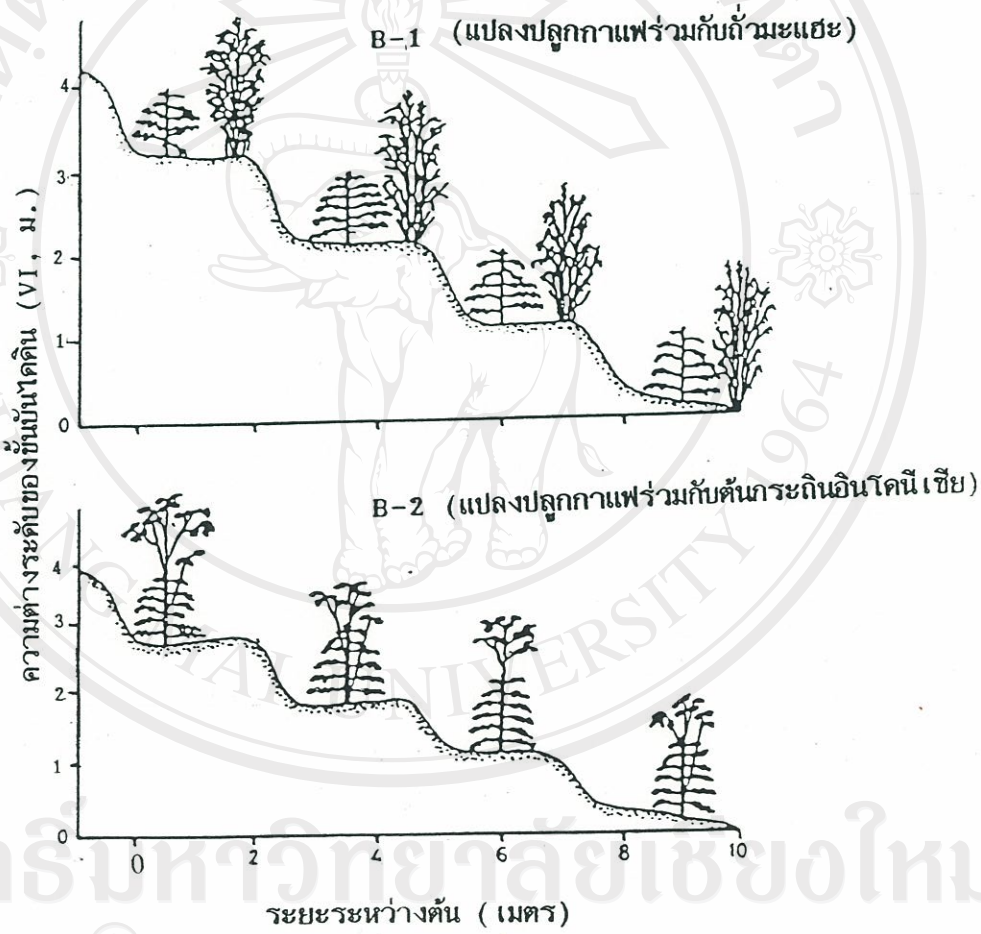

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 4 ลักษณะของโครงสร้างทางแนวดิ่ง (vertical structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 2 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

โครงสร้างทางแนวดิ่งของป่าไม้จะมีความซับซ้อนมากน้อยแตกต่างกันไปตามชนิดของป่านั้น ๆ (สง่า 2509; Crawley, 1986; Kimmins, 1987) อายุของต้นไม้มีอิทธิพลต่อปัจจัยสิ่งแวดล้อมในระบบพืชอย่างมาก เพราะมีพื้นที่ผิวใบมากขึ้น เช่น ชุมพล (2516) พบว่าไม้สักอายุ 1, 5, 10, 15 และ 20 ปี จะมีพื้นที่ผิวใบเท่ากับ 6.02, 28.41, 76.0, 82.91 และ 137.17 ตร.ม. ตามลำดับ

4.1.2 โครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) เป็นการจัดเรียงของพืชตามแนวราบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะระหว่างลำต้นของพืชหรือความหนาแน่นของต้นไม้ ระยะถี่ห่างระหว่างลำต้นของพืชจะเกี่ยวข้องกับการแก่งแย่งน้ำและธาตุอาหารโดยรากพืช รวมไปถึงการแก่งแย่งแสงโดยเรือนยอดของพืช (Kimmins, 1987)

ก. พื้นที่คอยสามหมื่น

โครงสร้างทางแนวราบของแปลงปลูกกาแฟล้วน กาแฟซึ่งปลูกระยะ 2 x 2 ม. มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเรือนยอดเฉลี่ยต่อต้นเท่ากับ 1.07 ม. จึงไม่สามารถครอบคลุมได้ทั่วแปลงมีเปอร์เซ็นต์การปกคลุมของเรือนยอดเท่ากับ 22.48 % ของพื้นที่ จึงแสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางแนวราบของแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่น้อย (รูปที่ 5)

โครงสร้างทางแนวราบของแปลงปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียนั้นกาแฟปลูกระยะ 4 x 4 ม. สลับแทรกกับไม้กระถินอินโดนีเซีย ต้นกาแฟถูกปกคลุมด้วยต้นกระถินอินโดนีเซีย ซึ่งพบว่าสำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียที่สมบูรณ์จะมีเรือนยอดแผ่กว้างมากและทับซ้อนกัน แต่บางต้นตายลงอันเนื่องมาจากเป็นพืชที่ไม่ทนแล้งและมักถูกทำลายโดยด้วงที่เจาะรอบลำต้น (stemring borer) มีบางต้นที่แตกลำต้นขึ้นมาใหม่ นับว่าเป็นข้อเสียของต้นกระถินอินโดนีเซีย จึงทำให้อิทธิพลของต้นกระถินชนิดนี้ที่มีต่อต้นกาแฟและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ ขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางเรือนยอดเฉลี่ยของต้นไม้ชนิดนี้เท่ากับ 4.5 ม. มีเปอร์เซ็นต์การปกคลุมของเรือนยอดเท่ากับ 194 % ซึ่งลักษณะโครงสร้างแบบนี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ (รูปที่ 6)

โครงสร้างทางแนวราบของแปลงปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบนั้น มีระยะปลูกของกาแฟ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

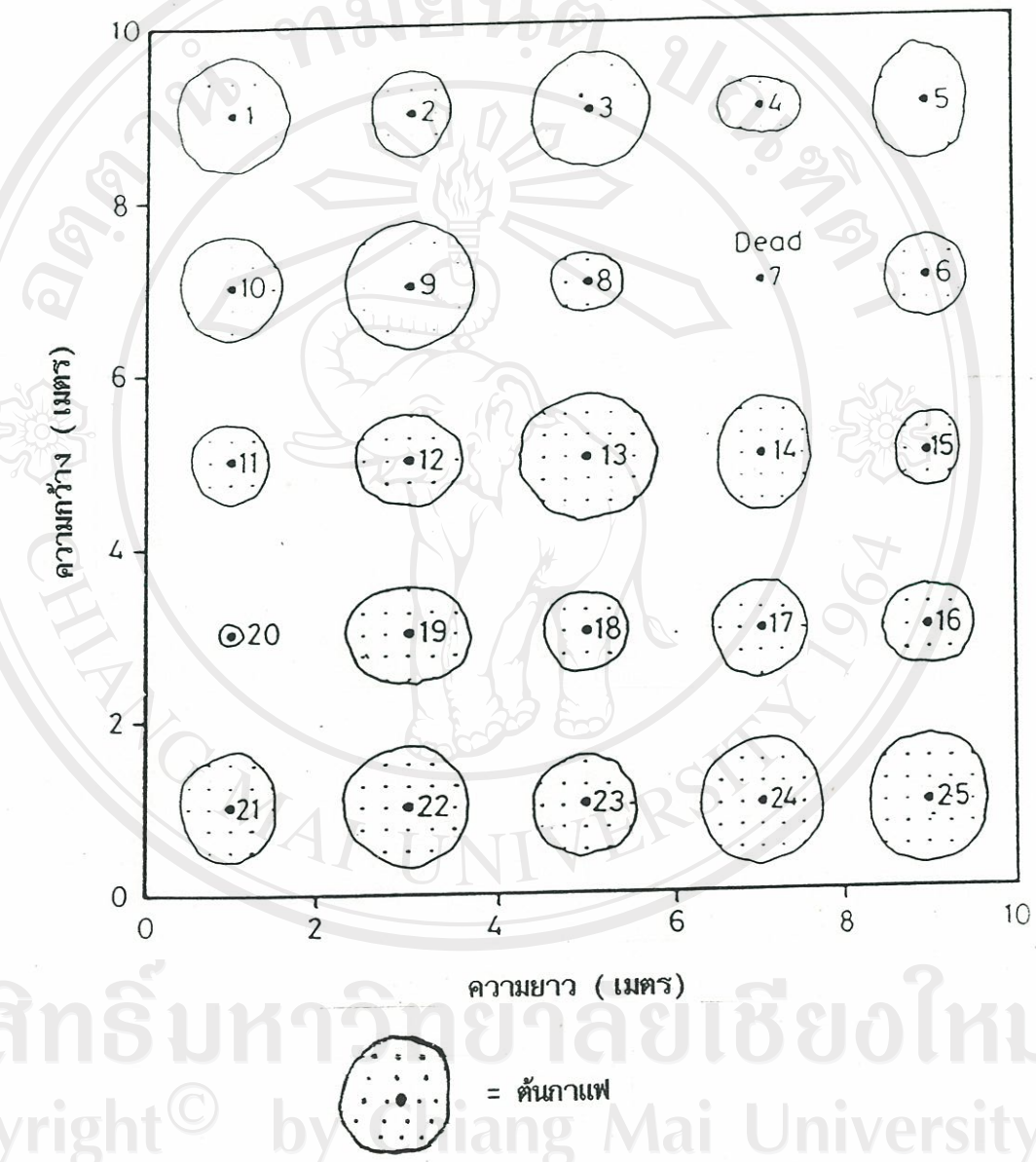

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 5 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟล้วน (A-1) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น

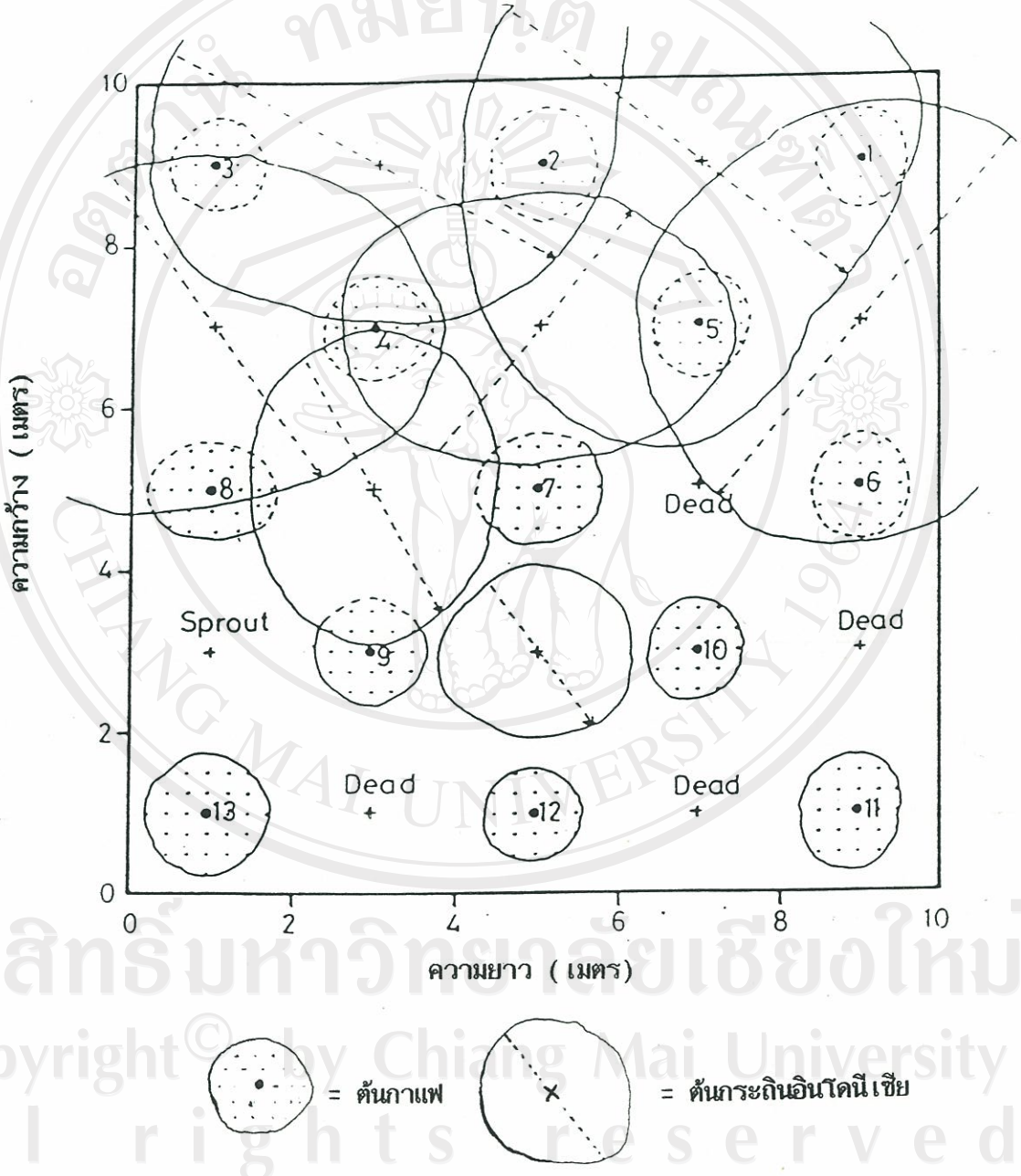

รูปที่ 6 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

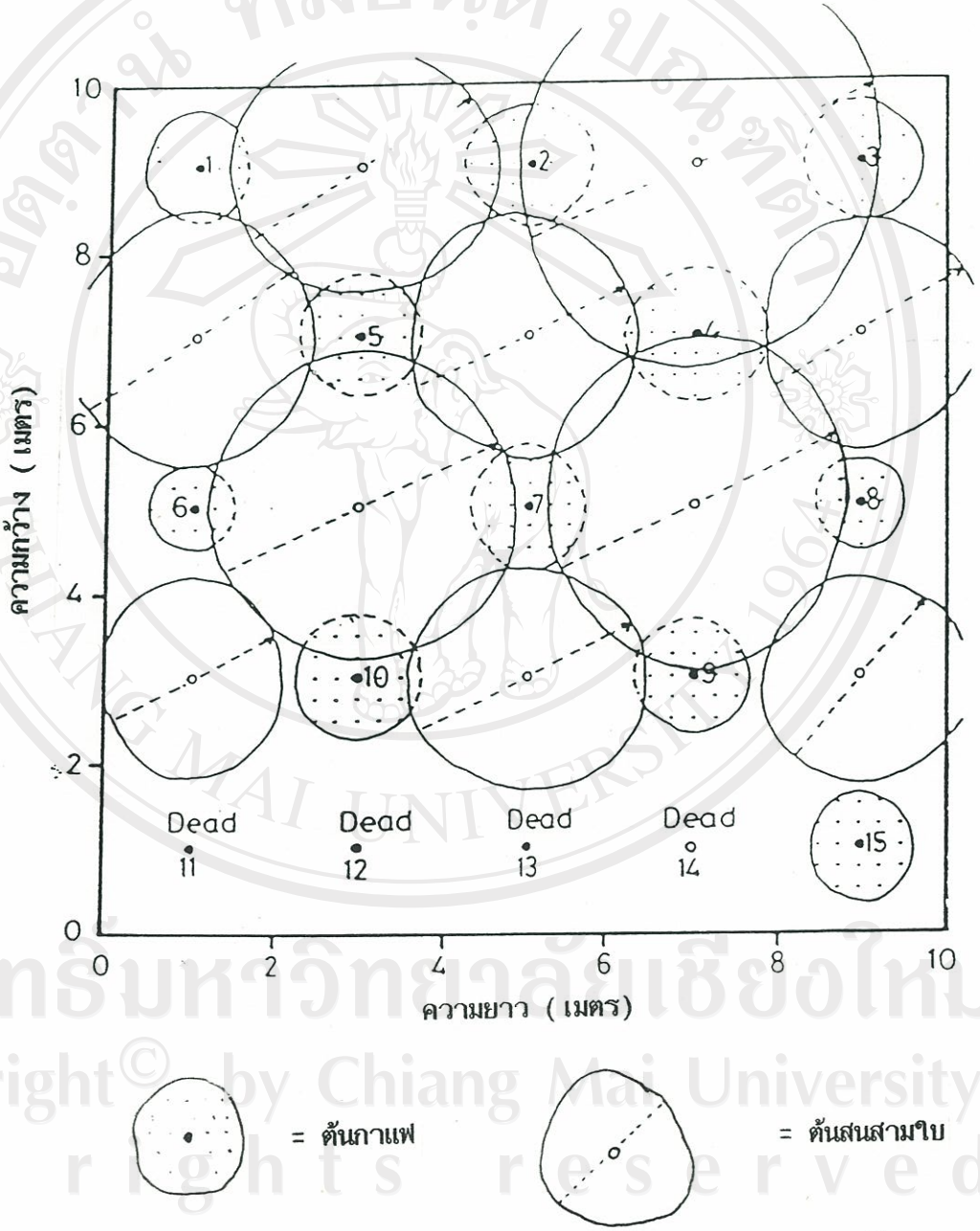

รูปที่ 7 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

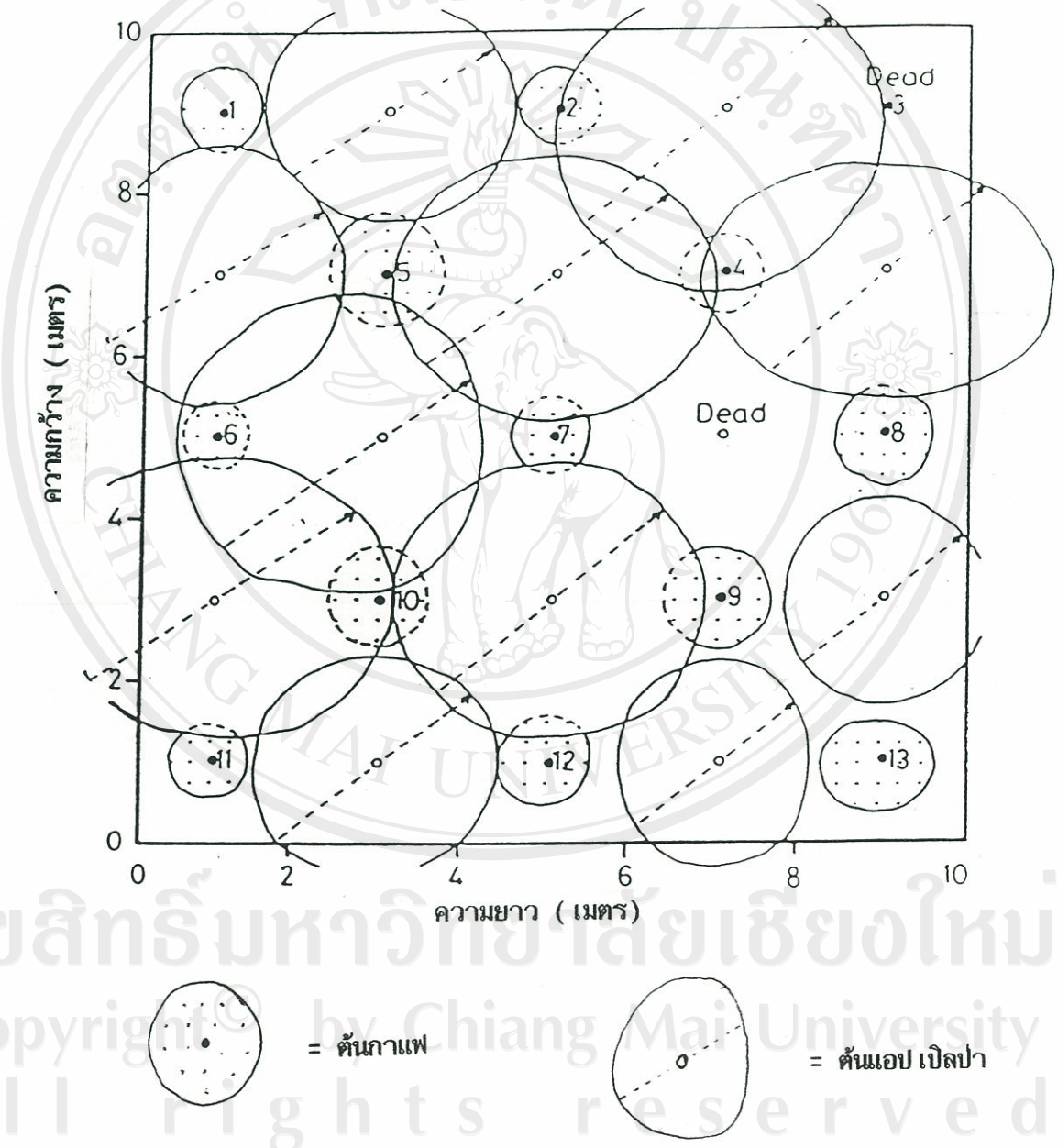

รูปที่ 8 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับต้นแอป เปิลป่า (A-4) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

และสนสามใบ เช่นเดียวกับแปลงปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย ต้นกาแฟถูกปกคลุมด้วยเรือนยอดของสนสามใบค่อนข้างสม่ำเสมอ ลักษณะการปกคลุมของเรือนยอดไม้สนเป็นวงกลมเริ่มมีเรือนยอดซ้อนทับกันเรือนยอดของไม้สนสามใบมีลักษณะค่อนข้างดี ประกอบกับเป็นไม้ที่ไม่ทิ้งใบหมดต้น จึงเป็นผลดีด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้อิทธิพลของต้นไม้ชนิดนี้มีต่อกาแฟและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเรือนยอดเฉลี่ยของต้นไม้ชนิดนี้เท่ากับ 3.07 ม. มีเปอร์เซ็นต์ของเรือนยอดเท่ากับ 88 % ซึ่งลักษณะโครงสร้างแบบนี้จึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา (รูปที่ 7)

โครงสร้างทางแนวราบของแปลงปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่านั้น มีระยะปลูกของกาแฟและแอปเปิลป่าเช่นเดียวกับแปลงปลูกร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย ต้นกาแฟถูกปกคลุมด้วยเรือนยอดของแอปเปิลป่าค่อนข้างสม่ำเสมอ การปกคลุมของเรือนยอดมีรูปวงรีหรือวงกลมแต่มีเรือนยอดที่โปร่งเริ่มมีเรือนยอดที่ทับซ้อนกันบ้าง เรือนยอดของไม้แอปเปิลป่าใบมีขนาดปานกลาง เนื่องจากเป็นไม้ที่ทิ้งใบหมดต้นในช่วงระยะสั้น จึงเป็นผลดีด้านสิ่งแวดล้อมปานกลาง อิทธิพลของต้นไม้ชนิดนี้ที่มีต่อกาแฟและสิ่งแวดล้อมปานกลางเช่นกัน เมื่อเทียบกับต้นไม้สองชนิดดังกล่าว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเรือนยอดเฉลี่ยของต้นไม้ชนิดนี้เท่ากับ 3.3 ม. และมีเปอร์เซ็นต์การปกคลุมของเรือนยอดเท่ากับ 102 % (รูปที่ 8)

ข. พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

โครงสร้างทางแนวราบของแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้น ยังไม่ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของต้นไม้ให้ร่มมากนัก เนื่องจากต้นไม้ยังมีขนาดเล็กอยู่ (รูปที่ 9-10)

โครงสร้างทางแนวราบที่แสดงในรูปของเปอร์เซ็นต์การปกคลุมของเรือนยอดของต้นไม้มีความสำคัญมาก ถ้าหากมีความหนาแน่นมากเกินไปหรือน้อยเกินไปก็จะทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมภายใต้ เรือนยอดไม่เหมาะสม ช่องว่างระหว่างเรือนยอด (gap) ที่พอดีจะทำให้สภาวะของแสง อุณหภูมิ ความชื้นและการเคลื่อนไหวของมวลอากาศเป็นไปอย่างพอเหมาะ (Crawley, 1986) การมีร่มเงาของต้นไม้ที่แน่นทึบเกินไปจะทำให้กาแฟติดผลน้อย แต่ถ้ามีร่มเงาน้อยต้นกาแฟจะได้รับอันตรายจากสภาวะของปัจจัยแวดล้อม ดังนั้นควรมีการตัดแต่งกิ่งต้นไม้ให้ร่มบ้างเพื่อให้เกิดความเหมาะสม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

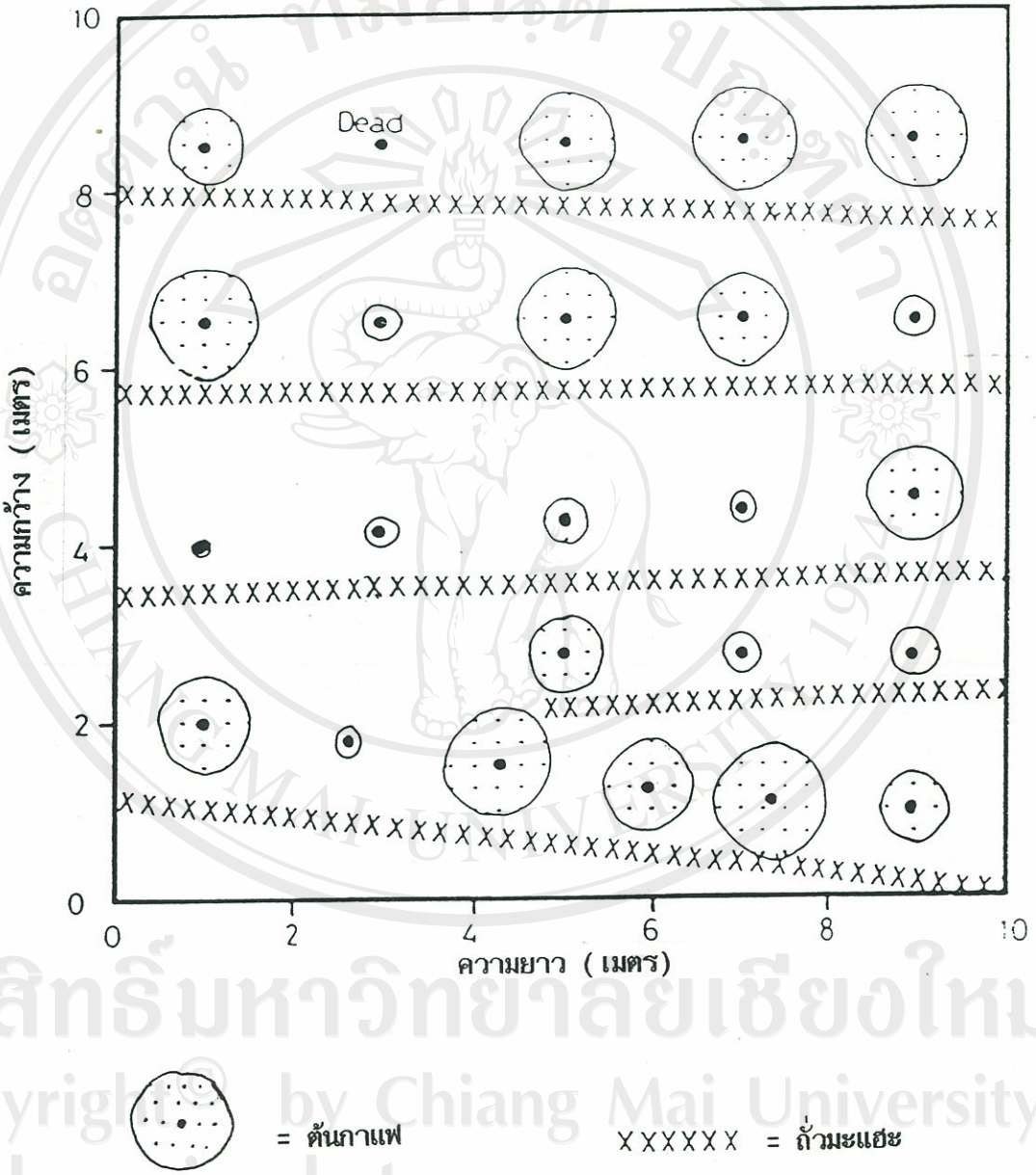

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 9 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 2 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) ที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

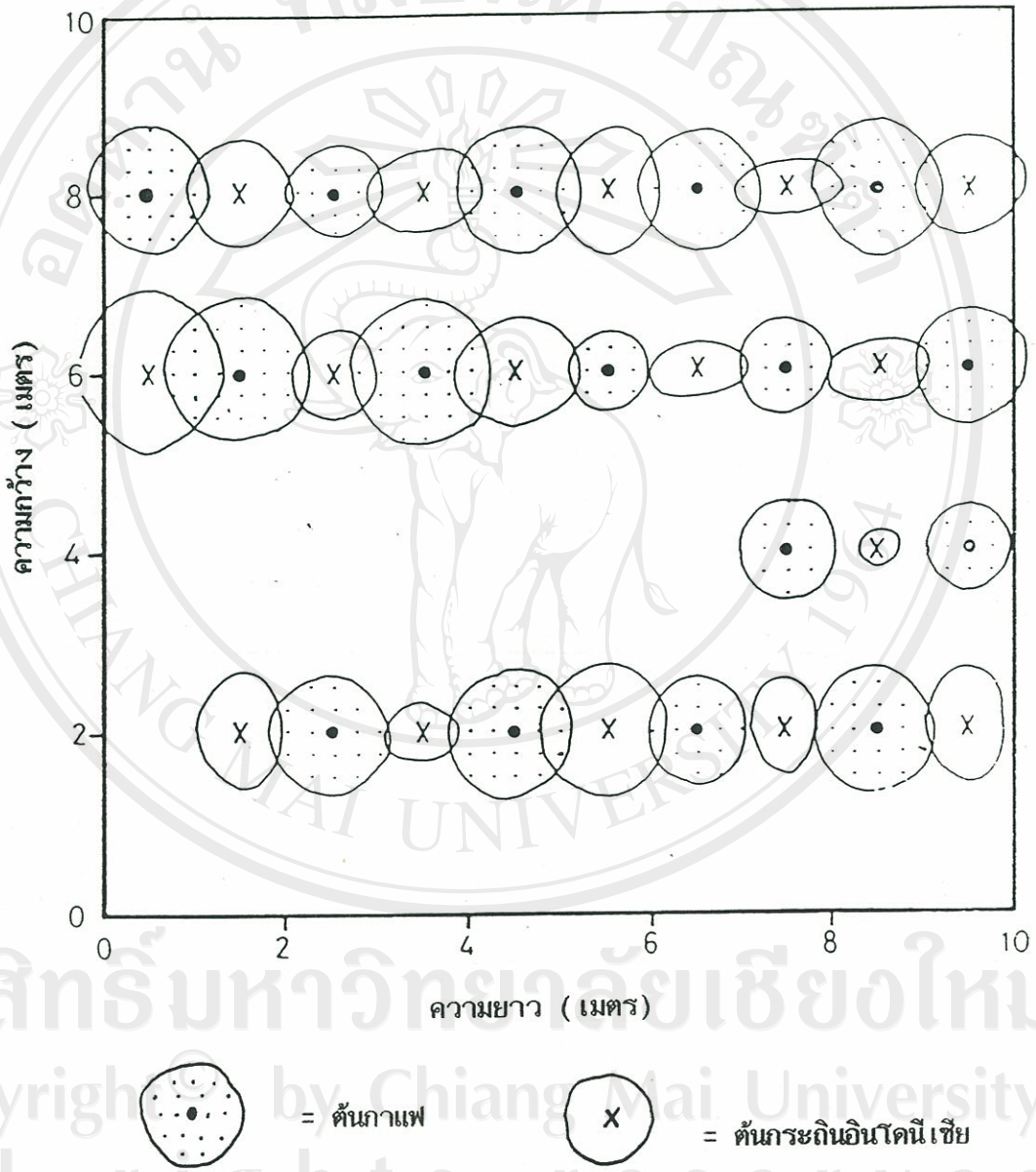

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 10 ลักษณะโครงสร้างทางแนวราบ (horizontal structure) ของสังคมพืชที่มีอายุ 2 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) ที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

4.2 การเจริญเติบโตของต้นกาแฟและไม้ให้ร่ม

การเจริญเติบโตของต้นกาแฟและต้นไม้ให้ร่มสามารถแสดงได้ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของพืช ได้แก่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้น ความสูงทั้งหมดและขนาดของเรือนยอด

4.2.1. ต้นกาแฟ

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

การเจริญเติบโตของกาแฟที่ดอยสามหมื่นได้แสดงไว้ในตารางที่ 4 พบว่าในขณะที่กาแฟมีอายุ 4 ปี มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางที่คอรากอยู่ในช่วง 3.64-4.14 ซม. โดยต้นกาแฟในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่ที่สุด และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) เล็กที่สุด ส่วนกาแฟในแปลงที่ปลูกร่วมกับกระถินอินโดนีเซียและร่วมกับสนสามใบ (A-2 และ A-3) มีขนาดเท่ากับ 4.15 และ 4.12 ซม. ตามลำดับ เมื่อกาแฟมีอายุ 6 ปี มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางผันแปรอยู่ในช่วง 4.87-5.28 ซม. โดยในแปลง A-1 มีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางใหญ่ที่สุด และแปลง A-4 เล็กที่สุด ส่วนแปลง A-2 และ A-3 มีขนาดเท่ากับ 5.17 และ 5.14 ซม. ตามลำดับ

ขนาดของเรือนยอด พบว่าเมื่อกาแฟมีอายุ 4 ปี ต้นกาแฟมีความหนาของเรือนยอดอยู่ในช่วง 0.70-0.95 ม. และความกว้างของเรือนยอดอยู่ในช่วง 1.07-1.31 ม. โดยมีขนาดใหญ่มากที่สุดในแปลง A-2 และน้อยที่สุดในแปลง A-1 เมื่อมีอายุ 6 ปี มีความหนาของเรือนยอดอยู่ในช่วง 0.86-1.05 ม. โดยกาแฟในแปลง A-4 มีความหนามากที่สุดและในแปลง A-1 มีความหนาน้อยที่สุด ส่วนความกว้างของเรือนยอดมีขนาดอยู่ในช่วง 1.27-1.57 ม. โดยกาแฟในแปลง A-3 มีความกว้างมากที่สุดส่วนแปลง A-1 มีความกว้างน้อยที่สุด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4 การเจริญเติบโตของต้นกาแฟเมื่ออายุ 4 ปี และ 6 ปี ของแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่น

แปลง	ลำต้น				เรือนยอด					
	เส้นผ่าศูนย์กลาง (ซม.)		ความสูง (ม.)		ความหนา (ม.)		เส้นผ่าศูนย์กลาง (ม.)		การปกคลุม (%)	
	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี
A-1	4.14	5.28	1.10	1.32	0.70	0.86	1.07	1.27	22.48	31.66
	± 0.68	± 0.88	± 0.15	± 0.18	± 0.15	± 0.12	± 0.32	± 0.22		
	(1.04)	(0.88)	(0.28)	(0.22)	(0.18)	(0.14)	(0.27)	(0.21)		
A-2	4.15	5.17	1.31	1.40	0.95	0.99	1.31	1.52	17.52	23.59
	± 0.44	± 0.38	± 0.11	± 0.16	± 0.16	± 0.13	± 0.15	± 0.06		
	(1.04)	(0.86)	(0.33)	(0.23)	(0.24)	(0.16)	(0.33)	(0.25)		
A-3	4.02	5.14	1.31	1.45	0.90	0.97	1.30	1.57	17.25	25.17
	± 0.68	± 0.52	± 0.16	± 0.15	± 0.19	± 0.14	± 0.20	± 0.19		
	(1.00)	(0.85)	(0.33)	(0.24)	(0.22)	(0.16)	(0.32)	(0.26)		
A-4	3.64	4.87	1.28	1.53	0.90	1.05	1.08	1.30	11.91	17.25
	± 0.41	± 0.50	± 0.14	± 0.18	± 0.19	± 0.08	± 0.18	± 0.21		
	(0.91)	(0.81)	(0.32)	(0.26)	(0.22)	(0.17)	(0.27)	(0.22)		

(...) = อัตราความเพิ่มพูนเฉลี่ยต่อปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อัตราความเพิ่มพูนเฉลี่ยของลำต้นกาแฟเมื่ออายุ 4 ปี มีค่าอยู่ในช่วง 0.91-1.04 ซม./ปี แต่เมื่ออายุ 6 ปี มีค่าอยู่ในช่วง 0.81-0.88 ซม./ปี และในช่วงอายุ 4-6 ปี มีค่าอยู่ในช่วง 0.33-0.57 ซม./ปี (ตารางที่ 8)

ความสูงของต้นกาแฟที่ดอยสามหมื่นนี้มักถูกควบคุมไม่ให้สูงเกินไป โดยมักถูกตัดยอดที่ระดับ 1.5 ม. ดังนั้นความสูงของกาแฟจึงไม่อาจเป็นดรรชนีที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างได้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าต้นกาแฟที่ปลูกในที่โล่งมักมีขนาดของลำต้นใหญ่กว่ากาแฟที่ปลูกร่วมกับต้นไม้ ส่วนกาแฟที่ปลูกร่วมกับไม้ให้ร่มมักมีเรือนยอดที่แผ่กว้างและสูงชลูดกว่าที่ปลูกในที่โล่งแจ้ง การริดกิ่งและการทิ้งใบก็จะมีน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงอัตราความเพิ่มพูนจากปีที่ 4 ถึงปีที่ 6 พบว่ากาแฟที่ปลูกร่วมกับสนสามใบมีความเพิ่มพูนทางเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นใกล้เคียงกับกาแฟที่ปลูกในที่โล่ง คือ 0.56 ซม./ปี ขณะที่กาแฟที่ปลูกร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย เพิ่มพูนต่ำสุด

ข. พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

การเจริญเติบโตของกาแฟ ในแปลงทดลองทั้งสองที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นได้แสดงไว้ในตารางที่ 5 พบว่าในขณะที่ต้นกาแฟมีอายุ 3 ปี และ 5 ปี ต้นกาแฟในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) มีการเจริญเติบโตดีกว่าต้นกาแฟในแปลงที่ปลูกร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) กาแฟอายุ 3 ปีมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นที่คอราก 2.70 ซม. และ 3.00 ซม. และเมื่ออายุ 5 ปี มีขนาด 4.10 ซม. และ 4.95 ซม. ตามลำดับ

4.2.2. ต้นไม้ให้ร่ม

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

การเจริญเติบโตของต้นไม้ให้ร่มในแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่น พบว่าเมื่อต้นไม้มีอายุ 4 ปีและ 6 ปี ต้นสนสามใบมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นที่ความสูง 1.3 ม. (DBH) มากที่สุด คือเท่ากับ 10.59 ซม. และ 16.77 ซม. ตามลำดับ ส่วนต้นกระถินอินโดนีเซียและต้นแอปเปิลป่าที่มีอายุ 4 ปี มีขนาด DBH เท่ากับ 7.96 ซม. และ 8.31 ซม. และเมื่อมีอายุ 6 ปี มี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 5 การเจริญเติบโตของต้นกาแฟเมื่ออายุ 3 ปี และ 5 ปี ของแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

แปลง	ลำต้น				เรือนยอด					
	เส้นผ่าศูนย์กลาง (ซม.)		ความสูง (ม.)		ความหนา (ม.)		เส้นผ่าศูนย์กลาง (ม.)		การปกคลุม (%)	
	3 ปี	5 ปี	3 ปี	5 ปี	3 ปี	5 ปี	3 ปี	5 ปี	3 ปี	5 ปี
B-1	2.70	4.10	0.90	1.30	0.80	0.90	0.80	1.35	11.56	32.90
	± 1.27	± 0.29	± 0.34	± 0.36	± 0.37	± 0.37	± 0.38	± 0.40		
	(1.36)	(1.02)	(0.45)	(0.32)	(0.40)	(0.22)	(0.40)	(0.34)		
B-2	3.00	4.95	1.42	1.64	1.05	1.12	1.28	1.47	20.59	27.15
	± 0.65	± 0.76	± 0.28	± 0.31	± 0.23	± 0.34	± 0.24	0.18		
	(1.50)	(1.24)	(0.71)	(0.38)	(0.52)	(0.28)	(0.69)	(0.37)		

(...) = อัตราความเพิ่มพูนเฉลี่ยต่อปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 6 การเจริญเติบโตของต้นไม้ให้ร่มเมื่ออายุ 4 ปี และ 6 ปี ของแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่น

แปลง	ลำต้น				เรือนยอด					
	เส้นผ่าศูนย์กลาง (ซม.)		ความสูง (ม.)		ความหนา (ม.)		เส้นผ่าศูนย์กลาง (ม.)		การปกคลุม (%)	
	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี	4 ปี	6 ปี
A-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-		
	-	-	-	-	-	-	-	-		
A-2	7.96	9.23	5.71	6.00	4.60	4.80	4.54	4.50	194.26	190.85
	± 1.80	± 1.90	± 1.20	±1.26	± 1.30	±1.42	± 1.48	±1.89		
	(1.99)	(1.54)	(1.43)	(1.00)	(1.15)	(0.80)	(1.14)	(0.75)		
A-3	10.59	16.77	4.53	6.90	3.20	4.60	3.07	4.31	88.83	175.08
	± 2.32	± 2.16	± 0.30	± 0.50	± 0.41	± 0.60	± 0.71	± 0.56		
	(2.65)	(2.80)	(1.13)	(1.15)	(0.80)	(0.77)	(0.77)	(0.72)		
A-4	8.31	11.59	5.30	6.78	4.34	5.11	3.29	3.62	102.01	123.51
	± 2.23	± 2.78	± 0.80	± 1.03	± 0.80	± 1.01	± 0.61	± 1.11		
	(2.08)	(1.93)	(1.32)	(1.13)	(1.08)	(0.85)	(0.82)	(0.60)		

(...) = อัตราความเพิ่มพูนเฉลี่ยต่อปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 7 การเจริญเติบโตของต้นไม้ให้ร่มเมื่ออายุ 2 ปี และ 4 ปี ของแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

แปลง	ลำต้น				เรือนยอด					
	เส้นผ่าศูนย์กลาง (ซม.)		ความสูง (ม.)		ความหนา (ม.)		เส้นผ่าศูนย์กลาง (ม.)		การปกคลุม (%)	
	2 ปี	4 ปี	2 ปี	4 ปี	2 ปี	4 ปี	2 ปี	4 ปี	2 ปี	4 ปี
B-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-		
	-	-	-	-	-	-	-	-		
B-2	3.32	6.91	1.73	5.60	1.27	4.92	1.07	3.76	15.29	188.76
	± 0.23	± 1.47	± 0.42	± 1.14	± 0.39	± 1.26	± 0.32	± 1.37		
	(1.66)	(1.73)	(0.86)	(1.40)	(0.68)	(1.23)	(0.54)	(0.94)		

(...) = อัตราความเพิ่มพูนเฉลี่ยต่อปี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 8 อัตราการเพิ่มพูนของกาแฟและต้นไม้ให้ร่มที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน ในช่วง 2 ปี (2532-2534)

แปลง	ลำต้น				เรือนยอด			
	เส้นผ่าศูนย์กลาง (ซม./ปี)		ความสูง (ม./ปี)		ความหนา (ม./ปี)		เส้นผ่าศูนย์กลาง (ม./ปี)	
	กาแฟ	ต้นไม้ให้ร่ม	กาแฟ	ต้นไม้ให้ร่ม	กาแฟ	ต้นไม้ให้ร่ม	กาแฟ	ต้นไม้ให้ร่ม
A-1	0.57	-	0.11	-	0.08	-	0.10	-
A-2	0.33	0.64	0.04	0.14	0.02	0.10	0.10	0
A-3	0.56	3.09	0.07	1.18	0.04	0.70	0.14	0.62
A-4	0.42	1.64	0.12	0.74	0.08	0.38	0.11	0.16
B-1	0.70	-	0.20	-	0.05	-	0.28	-
B-2	+ 0.98	1.80	0.06	1.94	0.04	1.82	0.10	1.34

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ขนาด 9.23 ซม. และ 11.59 ซม. ตามลำดับ เมื่อต้นไม้อายุ 4 ปีนั้น ต้นกระถินอินโดนีเซียมีความสูงและขนาดของเรือนยอดมากที่สุด คือมีความสูงเท่ากับ 5.71 ม. มีความหนาของเรือนยอดเท่ากับ 4.60 ม. และมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเรือนยอดเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ม. และเมื่อมีอายุ 6 ปี ต้นสนสามใบมีความสูงมากที่สุดคือเท่ากับ 6.9 ม. ส่วนต้นแอปเปิลป่านั้นมีขนาดของเรือนยอดมากที่สุดคือ เท่ากับ 5.11 ม. แต่ต้นกระถินอินโดนีเซียนั้นยังมีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางของเรือนยอดมากที่สุดอยู่คือ เท่ากับ 4.50 ม. (ตารางที่ 6)

สำหรับความเพิ่มพูนทางเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้นจากอายุ 4 ปีถึง 6 ปี (ตารางที่ 8) พบว่าต้นสนสามใบที่ดอยสามหมื่นนั้นมีอัตราความเพิ่มพูนสูงสุดคือ 3.09 ซม./ปี ต้นแอปเปิลป่ามีอัตราความเพิ่มพูนเท่ากับ 1.64 ซม./ปี และต้นกระถินอินโดนีเซียน้อยที่สุดคือ 0.64 ซม./ปี แสดงว่าในต้นไม้ให้ร่มในช่วงอายุ 4 ปี ถึง 6 ปี ต้นสนสามใบมีการเจริญเติบโตดีที่สุดและต้นกระถินอินโดนีเซียน้อยที่สุด

ในแง่ผลผลิตเนื้อไม้แล้วกล่าวได้ว่าไม้สนสามใบให้ผลผลิตสูงกว่าไม้ชนิดอื่นคือ เมื่ออายุ 6 ปี มีขนาด DBH เท่ากับ 16.77 ซม. อย่างไรก็ตามจำเป็นที่จะต้องศึกษาต่อไป ถ้าหากต้องการรอบตัดฟันของต้นไม้ 10-20 ปี ทั้งนี้เพราะแอปเปิลป่าอาจเจริญเติบโตได้ดีในช่วงหลังก็เป็นได้ แต่สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียนั้นมักจะเจริญเติบโตได้เต็มที่เมื่ออายุได้ประมาณ 6 ปี ซึ่งอาจต้องตัดเพื่อให้แตกหน่อ

ข. พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

ส่วนต้นกระถินอินโดนีเซียที่ดอยขุนช่างเคี่ยน เมื่อมีอายุ 2 และ 4 ปี มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำต้น 3.32 และ 6.91 ซม. มีความสูง 1.73 และ 5.60 ม. และมีการเจริญเติบโตของเรือนยอดคือความหนา 1.27 และ 4.92 ม. และมีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางของเรือนยอด 1.07 และ 3.76 ม. ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.3. การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

4.3.1. อุณหภูมิของอากาศใกล้ผิวดิน

การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดิน จะมีอิทธิพลต่อพืชพื้นล่างหรือธัญญพืชที่ปลูก เนื่องจากธัญญพืชมักมีขนาดเล็ก อุณหภูมิของอากาศใกล้ผิวดินจะแสดงให้เห็นถึงสมดุลของพลังงานระหว่างดินกับอากาศ คือดินและอากาศจะมีการถ่ายเทพลังงานกันเสมอ ถ้าหากผลต่างระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดมีมากย่อมกระทบต่อการเจริญเติบโตของพืชที่ปลูกโดยเฉพาะกาแฟที่ปลูก ข้อมูลเกี่ยวกับอุณหภูมิได้แสดงไว้ใน ตารางผนวกที่ 1

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของอุณหภูมิสูงสุดของอากาศใกล้ผิวดินในแปลงทดลองปลูกกาแฟ 4 แปลงซึ่งเป็นข้อมูลในปี พ.ศ. 2532 พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีอุณหภูมิสูงสุดของแต่ละเดือนในรอบปีผันแปรมากที่สุดคืออยู่ในช่วง 31.5 ถึง 41 °ซ. รองลงไปคือในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีอุณหภูมิสูงสุดของแต่ละเดือนผันแปรอยู่ในช่วง 31.5 ถึง 36 °ซ. สำหรับในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีอุณหภูมิสูงสุดของแต่ละเดือนอยู่ในช่วง 24 ถึง 33 °ซ. โดยในแต่ละแปลงจะมีอุณหภูมิสูงที่สุดใน เดือนมีนาคมหรือเมษายน โดยตลอดเกือบทั้งปีอุณหภูมิสูงสุดในแปลง A-1 สูงกว่าทุกแปลงยกเว้นในเดือนพฤศจิกายนและธันวาคมที่มีอุณหภูมิสูงสุดเท่ากับในแปลง A-2 แต่เดือนอื่น ๆ แล้วมักสูงกว่าแปลง A-2 อยู่ในช่วง 1 ถึง 6 °ซ.และสูงกว่าแปลง A-3 และ A-4 อยู่ในช่วง 6 ถึง 9 °ซ. (รูปที่ 11 ก.)

แสดงให้เห็นว่าการปลูกกาแฟล้วนในที่โล่ง ทำให้อุณหภูมิของอากาศใกล้ผิวดินสูงกว่าในพื้นที่ที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้ ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างหลายอย่างระหว่างพื้นที่ที่ปลูกกาแฟล้วนกับบริเวณที่ปลูกกาแฟใต้ต้นไม้ เช่น การย่อยสลายของซากอินทรีย์และความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารต่าง ๆ ในแปลงกาแฟล้วนจะเกิดขึ้นได้เร็วกว่าถ้าหากมีความชื้นที่พอ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

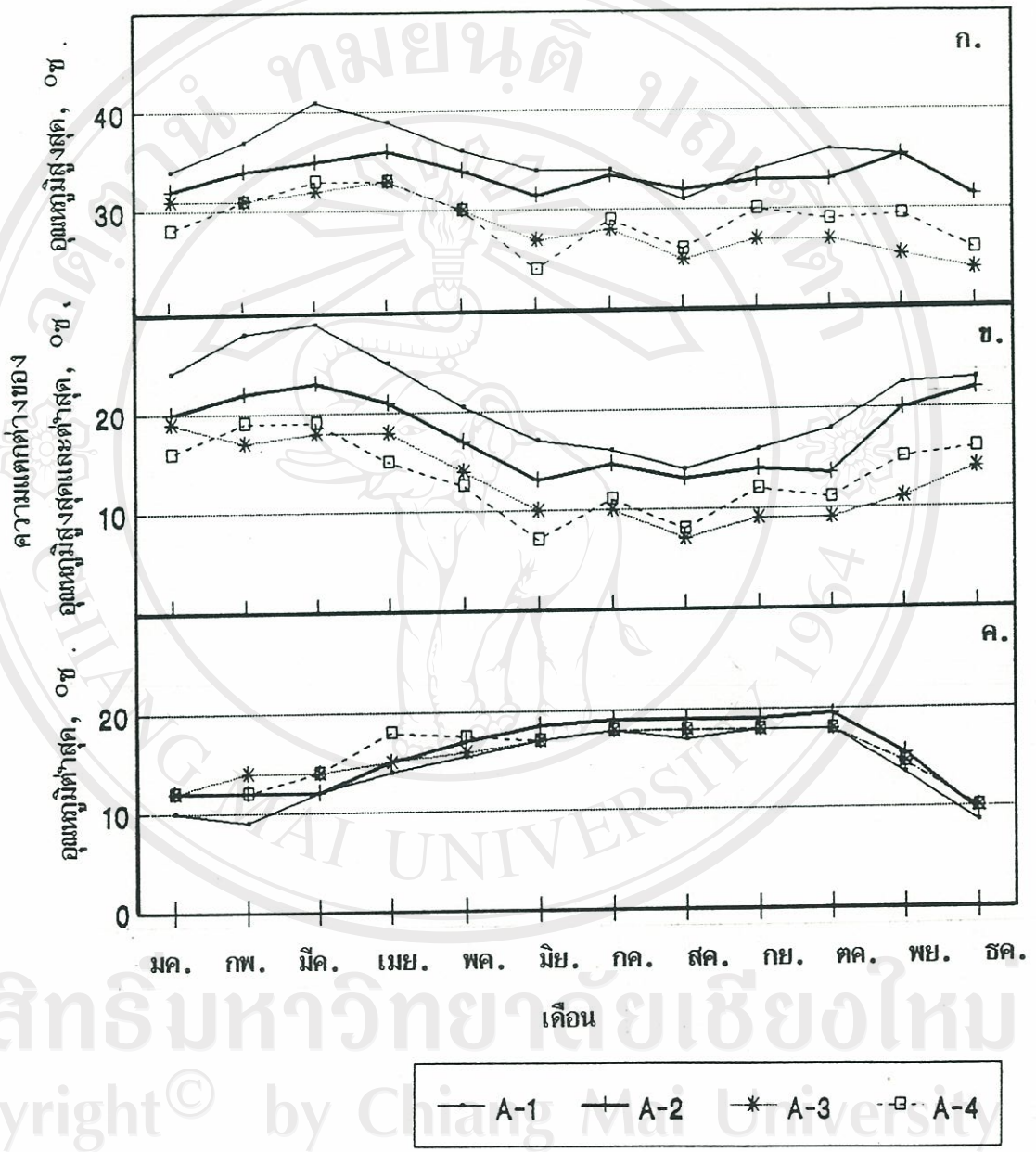

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 11 ความผันแปรของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดินในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่น เป็นรายเดือนในรอบปี พ.ศ. 2532

เหมาะ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการคายระเหยของน้ำจากระบบได้สูงกว่า ในสภาพที่มีอุณหภูมิสูงและความชื้นในอากาศสูงจะทำให้เกิดการระบาดของโรคราสนิมได้ง่าย (Clarke, 1988) ดังนั้นถ้าหากมีการปลูกกาแฟล้วนเพียงอย่างเดียวในพื้นที่ต้นน้ำย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น ๆ คือ อุณหภูมิสูงขึ้นและปริมาณความชื้นลดลงอย่างรวดเร็ว

รูปที่ 11 ค. แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของอุณหภูมิต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดินในแปลงทดลองปลูกกาแฟสี่แปลงในปี พ.ศ. 2532 พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละเดือนในรอบปีผันแปรอยู่ในช่วง 8.5 ถึง 18 °ซ. ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละเดือนผันแปรอยู่ในช่วง 9.5 ถึง 19 °ซ. สำหรับแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละเดือนผันแปรอยู่ในช่วง 10 ถึง 18 °ซ. แต่ละแปลงจะมีอุณหภูมิต่ำที่สุดในเดือนธันวาคม โดยตลอดเกือบทั้งปีนั้นอุณหภูมิต่ำสุดในแปลง A-1 ต่ำกว่าทุกแปลงยกเว้นในช่วงเดือนมิถุนายน กรกฎาคม กันยายนและตุลาคม มีอุณหภูมิเท่ากับของแปลง A-3 และ แปลง A-4 และในเดือนมีนาคม ที่มีอุณหภูมิเท่ากับของแปลง A-2

แม้ว่าความแตกต่างของอุณหภูมิต่ำสุดของแปลงทดลองจะไม่มากนัก แต่ก็มีแนวโน้มว่าในเดือนที่มีอากาศหนาวที่สุด อุณหภูมิต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดินในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนจะต่ำกว่าแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่ม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะอิทธิพลของต้นไม้ให้ร่มจากการหายใจและปลดปล่อยพลังงานความร้อนในเวลากลางคืน (Kimmins, 1987)

ผลต่างระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดในแต่ละแปลงตัวอย่างได้แสดงให้เห็นในรูปที่ 11 ข. พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดมากคืออยู่ในช่วง 14 ถึง29 °ซ. โดยมีความแตกต่างมากในช่วงฤดูแล้งคือในเดือนมีนาคม รองลงไปคือแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียมีความแตกต่างอยู่ในช่วง 13 ถึง 23 °ซ. ส่วนแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบและแอปเปิลป่ามีความแตกต่างน้อยโดยมีค่าอยู่ในช่วง 7 ถึง 19 °ซ.

ความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดใกล้ผิวดินจะมากหรือน้อย เกิดจากอิทธิพลของไม้ให้ร่มที่จะป้องกันไม่ให้แสงกระทบผิวดินโดยตรงในเวลากลางวัน และการปลดปล่อยพลังงานความร้อนในเวลากลางคืน ซึ่งจะช่วยมิให้อุณหภูมิลดต่ำเกินไป (Kimmins, 1987) จะเห็นได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ว่าในระบบที่มีต้นสนสามใบ และแอป เปิลปา เป็นไม้ให้ร่มมีความแตกต่างของอุณหภูมิน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากการมี เรือนยอดของต้นไม้ปกป้องไว้ ส่วนในระบบที่มีกระถินอินโดนี เซียมีความแตกต่างสูงกว่า เพราะ เรือนยอดของกระถินอินโดนี เซียป้องกันไม่ให้แสงกระทบสู่ผิวดินได้ไม่ดี เท่าที่ควรจะ เป็น ดังนั้นความสามารถในการรักษาสมดุลของพลังงานบริ เวณใกล้ผิวดินระหว่างพืชที่ปลูกในที่โล่งและภายใต้สภาพที่มีสิ่งปกคลุมดินต่าง ๆ กัน เช่น มีต้นไม้ให้ร่มที่ต่างชนิดกันจะมีความสามารถที่แตกต่างกัน

ข. พื้นที่ดอยขุนช่าง เคี่ยน

การ เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของอุณหภูมิสูงสุด ในอากาศใกล้ผิวดินของแปลงทดลองปลูกกาแฟสองแปลงในพื้นที่ดอยขุนช่าง เคี่ยนในปี พ.ศ.2532 ได้แสดงไว้ในรูปที่ 12 ก. พบว่ามีอุณหภูมิสูงสุดผันแปรอยู่ในช่วง 25 ถึง 38 °ซ. โดยในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีอุณหภูมิผันแปรอยู่ในช่วง 30 ถึง 36 °ซ. และมีอุณหภูมิสูงสุดของ เดือน เมษายนสูงที่สุดในรอบปีคือสูงถึง 36 °ซ. และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนี เซียมีอุณหภูมิผันแปรอยู่ในช่วง 25 ถึง 38 °ซ. โดยอุณหภูมิสูงสุดของ เดือน เมษายนสูงที่สุดในรอบปีสูงถึง 38 °ซ. เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งต้นกระถินอินโดนี เซียจะทิ้งใบหมด จึงทำให้อุณหภูมิสูงสุดพอ ๆ กับที่โล่งในฤดูแล้ง

รูปที่ 12 ค. แสดงให้ เห็นถึง การ เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของอุณหภูมิต่ำสุดในอากาศใกล้ผิวดินของแปลงทดลองปลูกกาแฟสองแปลงในปี พ.ศ. 2532 ในพื้นที่ดอยขุนช่าง เคี่ยน พบว่ามีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละ เดือนผันแปรอยู่ในช่วง 7 ถึง 18 °ซ. โดยในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ละ เดือนผันแปรอยู่ในช่วง 9 ถึง 18 °ซ. ใน เดือนกุมภาพันธ์มีอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปีคือต่ำถึง 9 °ซ. และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนี เซีย (A-2) มีอุณหภูมิต่ำสุดของแต่ เดือนอยู่ในช่วง 7 ถึง 18 °ซ. โดยใน เดือนธันวาคมมีอุณหภูมิต่ำที่สุดในรอบปีคือต่ำถึง 7 °ซ. การผันแปรของอุณหภูมิต่ำสุดมีลักษณะใกล้ เคียงกันระหว่างแปลงทดลองทั้งสอง

ความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุด และต่ำสุดของอุณหภูมิใกล้ผิวดินของแปลงทดลองปลูกกาแฟทั้งสองแปลงที่ดอยขุนช่าง เคี่ยน พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะมีความแตกต่างอยู่ในช่วง 14 ถึง 23 °ซ. และในแปลงที่ปลูกกาแฟกับกระถินอินโดนี เซีย มีความแตกต่างอยู่ในช่วง 7 ถึง 24 °ซ. ความแตกต่างจะ เกิดขึ้นน้อยในช่วงฤดูฝนที่ต้นไม้ยังไม่มีการทิ้งใบหมดต้น แต่จะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

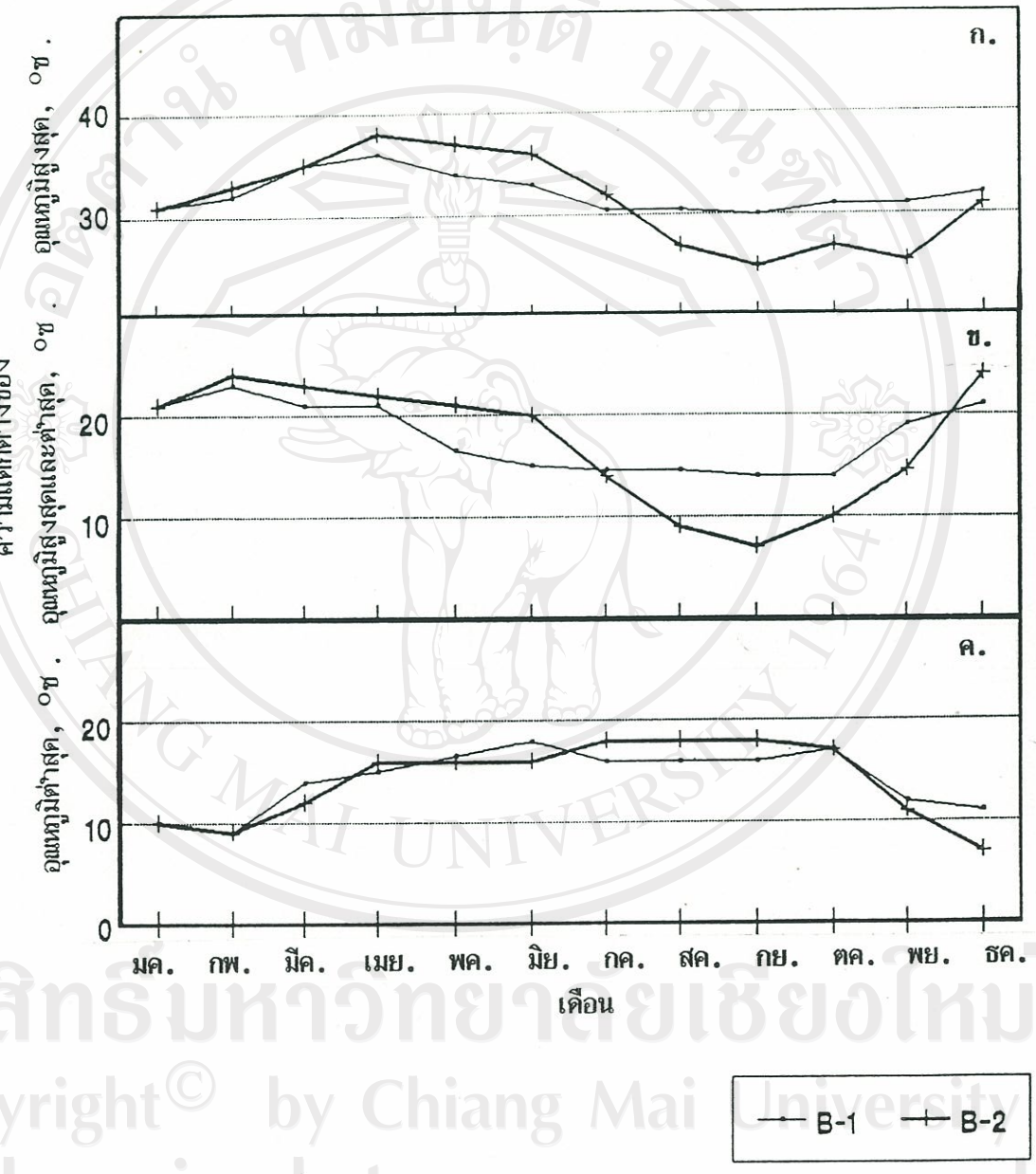

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 12 ความผันแปรของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดของอากาศใกล้ผิวดินในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยขุนช่าง เคี่ยน เป็นราย เดือนในรอบปี พ.ศ. 2532

เกิดความแตกต่างของอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดมากในช่วงฤดูแล้งอิทธิพลที่มีต่ออุณหภูมิในแปลงทั้งสองจะไม่แตกต่างกันใน เดือนมีนาคม- เมษายน (รูปที่ 12 ข.)

เนื่องจากขณะที่ เก็บข้อมูลของอุณหภูมิอากาศใกล้ผิวดินนั้น ต้นกระถินอินโดนี เซียซึ่ง เป็นไม้ให้ร่มในแปลง B-2 ยังมีขนาด เล็กอยู่จึงอาจยังไม่ส่งอิทธิพลต่อสภาวะของอุณหภูมิ ดังนั้นจึงยังไม่อาจจะชี้ชัดถึงความแตกต่างของอุณหภูมิในแปลงทั้งสองได้

4.3.2. ความชื้นในดิน

ปริมาณความชื้นในดินตามความลึก 0-100 ซม. และความชื้น เฉลี่ย เป็นราย เดือนในปี 2532 ได้แสดงไว้ในตารางผนวกที่ 2 และรูปที่ 13 ได้แสดงให้ เห็นถึงการ เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของปริมาณความชื้นในดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. ที่ผันแปรในรอบปี 2532 ในแปลงทดลอง 4 แปลงที่ดอยสามหมื่นและ 2 แปลงที่ดอยขุนช่าง เคี่ยน

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

พบว่าในดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. ของแต่ละแปลงมีปริมาณความชื้นโดย เฉลี่ยตลอดทั้งปี 2532 มีความแตกต่างกันบ้างในแต่ละแปลงคือ แปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) เท่ากับ 29.2% แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนี เซีย (A-2) เท่ากับ 27.3% แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) เท่ากับ 29.3% และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอป เปิลป่า (A-4) เท่ากับ 28.1% แต่ในการศึกษาถึงความชื้นในดินที่ดอยสามหมื่นนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการในการที่จะพิจารณาถึงความแตกต่างในแต่ละแปลง คือ ในแปลงปลูกกาแฟแต่ละแปลงจะมีการให้น้ำในช่วงฤดูแล้ง (เดือนมกราคม- เมษายนและ เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม) โดยในแต่ละแปลงจะได้รับน้ำใน เวลาที่แตกต่างกัน ในช่วง เดือนมิถุนายนถึง เดือนกันยายนซึ่ง เป็นช่วงที่มีฝนตก แต่ก็ไม่อาจจะ เห็นความแตกต่างของความชื้นในดินแต่ละแปลงได้ชัดนัก ซึ่งโดยปกติแล้วความชื้นในดินของแปลงกาแฟที่อยู่ภายใต้ร่ม เงาของต้นไม้น่าจะแตกต่างจากแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนบ้างอัน เนื่องมาจากถูกรองรับไว้ที่ เรือนยอดของต้นไม้ (interception) (Kimmins, 1987) แต่ก็ไม่พบความ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

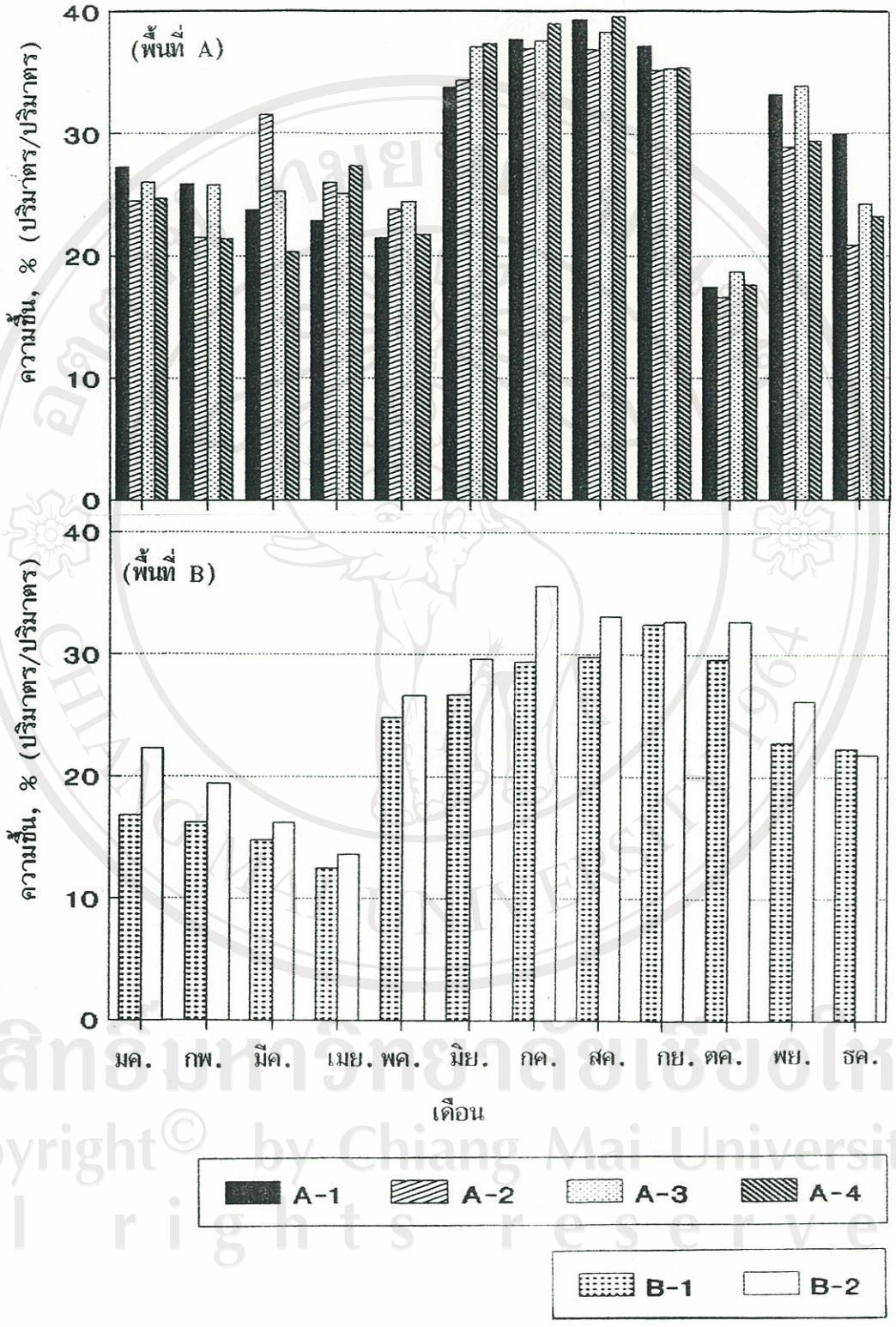

รูปที่ 13 ความผันแปรของความชื้นในดินที่ระดับความลึก 0-100 ม. ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่าง เดือนใน พ.ศ. 2532

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แตกต่าง ซึ่งอาจเนื่องมาจากต้นไม้ให้ร่มยังมีอายุน้อยอยู่จึงยังไม่แสดงอิทธิพลให้เห็นความแตกต่าง และข้อจำกัดอีกอย่างหนึ่งคือการเก็บความชื้นมีการเก็บเพียงหนึ่งครั้งต่อเดือน ซึ่งในช่วงที่เก็บอาจเป็นช่วงที่ไม่เหมาะสมจึงไม่สามารถเห็นความแตกต่างที่ชัดเจน (รูปที่ 13 ก.)

ข. พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

พบว่าระดับความชื้นในดินที่ระดับลึก 0-100 ซม. โดยเฉลี่ยตลอดปี 2532 ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีค่าเท่ากับ 23.2% ส่วนแปลงที่ปลูกกาแฟกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) เท่ากับ 25.8% และความชื้นรายเดือนส่วนใหญ่นั้นแปลง B-2 มีความชื้นสูงกว่า แปลง B-1 บ้าง ยกเว้นในเดือนธันวาคม (รูปที่ 13 ข.)

4.3.3. คุณสมบัติและลักษณะของดิน

การศึกษาคุณสมบัติและลักษณะของดินจากหน้าตัดของดิน (soil profile) ก็เพื่อทราบถึงชนิดของดินและการพัฒนาตัวของชั้นดิน รูปที่ 14 และรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของหน้าตัดดินตามชั้นดินต่าง ๆ ไว้ในภาคผนวกที่ 1 คุณสมบัติทางกายภาพบางประการของดินได้แสดงไว้ในตารางที่ 9 และคุณสมบัติทางเคมีของดินได้แสดงไว้ในตารางที่ 10 โดยมีรายละเอียดแสดงไว้ในตารางผนวกที่ 3-10

4.3.3.1. คุณสมบัติทางกายภาพของดิน (Physical properties)

คุณสมบัติทางกายภาพบางประการของดินในแปลงทดลองปลูกกาแฟ 6 แปลงของพื้นที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยนได้แสดงไว้ในตารางที่ 9 พบว่าการกระจายของอนุภาคดิน (soil particle distribution) เนื้อดิน (soil texture) ความหนาแน่นรวม (bulk density) ความหนาแน่นของอนุภาคดิน (particle density) และสัดส่วนของช่องว่างในดิน (total porosity) มีความผันแปรตามความลึกของชั้นดิน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

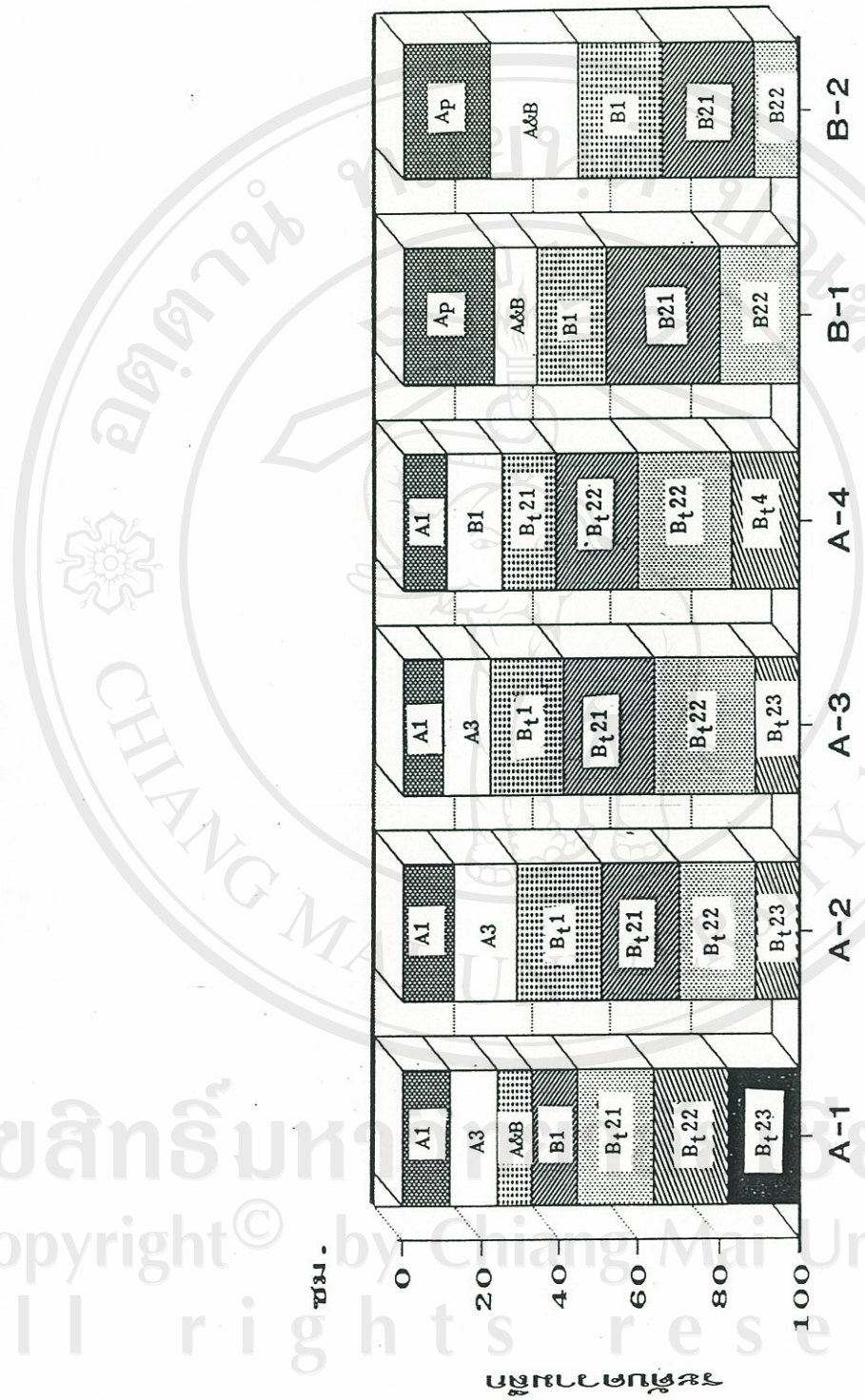

รูปที่ 14 ลักษณะของหน้าตัดดินของดินในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

คุณสมบัติทางกายภาพของดินในแปลงปลูกกาแฟ 4 แปลงบริเวณพื้นที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่า ความหนาแน่นรวม (bulk density) ความหนาแน่นของอนุภาคดิน (particle density) และสัดส่วนของช่องว่างในดิน (total porosity) ในดินลึก 0-100 ซม. มีความผันแปรแตกต่างกันบ้างแต่ยังไม่ชัดเจนนักคือ ความหนาแน่นที่ระดับผิวดินไม่แตกต่างกันโดยมีความหนาแน่นค่อนข้างสูง (1.30-1.42 ก./ซม.^{3}) ที่ระดับดินลึก 0-10 ซม. และลดลงในชั้นดินที่มีระดับที่ลึกลงไป ความหนาแน่นของอนุภาคดินอยู่ในช่วง 2.34-2.58 ก./ซม.^{3} โดยมีแนวโน้มที่ดินชั้นบนมีค่าต่ำกว่าและเพิ่มขึ้นในดินชั้นล่าง สัดส่วนของช่องว่างในดินอยู่ในช่วง 44.30 ถึง 56.02% โดยมีค่าเพิ่มขึ้นในดินที่ลึกลงไป แต่สำหรับเนื้อดินนั้นในดินชั้นบนของทุกแปลงมีเนื้อดินค่อนข้างหยาบ คือ มีเนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายถึงดินร่วนปนทราย ในดินชั้นที่ลึกลงไปมีความผันแปรแตกต่างกันอยู่ แต่มีแนวโน้มที่จะเป็นดินเนื้อละเอียดหรือมีการสะสมของดินเหนียว

จะเห็นได้ว่าในดินชั้นบนของแปลงกาแฟทั้ง 4 แปลงมีเนื้อดินค่อนข้างหยาบ มีชั้นดินที่มีการสะสมของดินเหนียวในชั้นดินล่าง ส่วนคุณสมบัติอื่น ๆ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจมีความผันแปรแตกต่างกันบ้าง อาจจะเนื่องมาจากความผันแปรของดินในแต่ละแปลงที่เกิดจากอิทธิพลของพืช แต่ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดถึงอิทธิพลของต้นไม้ที่มีต่อคุณสมบัติทางกายภาพของดิน จากการศึกษาของวันชัย (2525) พบว่าในดินของพื้นที่สวนป่ามีแนวโน้มที่ความหนาแน่นรวมจะต่ำกว่าในพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากมีการสะสมของซากอินทรีย์สูงกว่า แต่สำหรับความหนาแน่นของอนุภาคดินไม่แตกต่างกัน ซึ่งรวมไปถึงสัดส่วนของช่องว่างในดินน่าจะสูงกว่า สำหรับในแปลงวนเกษตรของกาแฟนั้นในระยะยาวน่าจะมีคุณสมบัติทางกายภาพของดินดีขึ้น เนื่องจากมีการสะสมของซากอินทรีย์จากต้นไม้ให้ร่ม

ข. พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

ส่วนพื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน พบว่าตลอดชั้นความลึกของดินที่ทำการศึกษา (0-100 ซม.) ในแปลงที่ปลูกกาแฟทั้ง 2 แปลงมีลักษณะเนื้อดินค่อนข้างหยาบ ดินเกือบทุกระดับความลึกมีเนื้อดิน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 9 คุณสมบัติทางกายภาพของดินบางประการตามระดับความลึกของดินในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่าง เคี่ยน

Plot	Depth	Bulk density	Particle density	Total porosity	Sand	Silt	Clay	Texture
	(cm.)	(g/cm.^{3})		(%)		(%)		
A-1	0-10	1.32	2.37	44.30	49.8	24.2	26.0	Sandy clay loam
	10-20	1.26	2.40	47.50	56.7	23.3	20.0	Sandy loam
	20-30	1.26	2.45	48.57	52.3	21.7	26.0	Sandy clay loam
	30-40	1.14	2.42	52.89	49.2	20.8	30.0	Sandy clay loam
	40-60	1.30	2.40	45.83	28.6	19.4	52.0	Clay
	60-80	1.27	2.52	49.60	36.3	19.7	44.0	Clay
	80-100	1.30	2.42	46.28	42.7	23.3	34.0	Clay loam
A-2	0-10	1.32	2.45	45.71	70.5	15.5	14.0	Sandy loam
	10-20	1.34	2.46	45.53	48.5	21.5	30.0	Sandy clay loam
	20-30	1.22	1.42	49.59	46.5	20.5	33.0	Sandy clay loam
	30-40	1.17	2.34	50.00	40.6	15.4	44.0	Clay
	40-60	1.27	2.55	50.20	37.6	18.4	44.0	Clay
	60-80	1.34	2.51	46.61	42.3	17.7	40.0	Clay
	80-100	1.28	2.50	48.80	38.5	19.5	42.0	Clay
A-3	0-10	1.38	2.57	46.30	54.8	19.2	26.0	Sandy clay loam
	10-20	1.34	2.51	45.82	50.6	21.4	28.0	Sandy clay loam
	20-30	1.22	2.38	48.79	41.3	16.7	42.0	Clay
	30-40	1.17	2.49	47.79	37.4	16.6	46.0	Clay
	40-60	1.27	2.48	47.58	39.8	14.2	46.0	Clay
	60-80	1.34	2.57	51.36	41.3	18.7	40.0	Clay
	80-100	1.28	2.56	49.22	45.4	20.6	34.0	Clay loam
A-4	0-10	1.30	2.41	46.01	72.1	13.9	14.0	Sandy loam
	10-20	1.31	2.48	47.18	55.2	16.3	28.0	Sandy clay loam
	20-30	1.27	2.49	49.00	37.6	18.4	44.0	Clay
	30-40	1.27	2.58	50.78	33.0	13.0	44.0	Clay
	40-60	1.28	2.53	49.41	42.2	21.8	36.0	Clay loam
	60-80	1.42	2.56	44.53	51.1	20.9	28.0	Sandy clay loam
	80-100	1.38	2.52	45.24	39.3	34.7	26.0	Loam
B-1	0-10	1.13	2.25	49.78	46.6	23.4	30.0	Clay loam
	10-20	1.02	2.43	58.02	58.8	17.2	24.0	Sandy clay loam
	20-30	1.09	2.39	54.39	49.5	20.5	30.0	Sandy clay loam
	30-40	1.05	2.47	57.49	54.4	17.6	28.0	Sandy clay loam
	40-60	1.10	2.46	55.28	52.5	17.5	30.0	Sandy clay loam
	60-80	1.24	2.44	49.82	51.6	18.4	30.0	Sandy clay loam
	80-100	1.13	2.48	54.44	58.6	15.4	28.0	Sandy clay loam
B-2	0-10	1.01	2.37	57.38	53.1	22.9	24.0	Sandy clay loam
	10-20	1.11	2.42	54.13	59.1	18.9	22.0	Sandy clay loam
	20-30	1.09	2.46	55.69	58.4	23.6	18.0	Sandy loam
	30-40	1.16	2.45	52.65	60.0	16.0	24.0	Sandy clay loam
	40-60	1.31	2.40	45.42	56.1	19.9	24.0	Sandy clay loam
	60-80	1.32	2.46	46.34	64.1	13.9	22.0	Sandy clay loam
	80-100	1.43	2.49	42.27	61.4	14.6	24.0	Sandy clay loam

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เป็นดินร่วนเหนียวปนทราย ยกเว้นในระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) และที่ระดับความลึก 20-30 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย ที่มีเนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวและดินร่วนปนทราย ตามลำดับ ที่ระดับผิวดิน (0-10 ซม.) ของแปลงปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะมีความหนาแน่นรวมเท่ากับ 1.13 ก./ซม.^{3} มีค่าลดลงในดินที่ลึกลงไป แต่กลับเพิ่มขึ้นในดินที่ระดับความลึก 60-100 ซม. ส่วนที่ระดับผิวดินในแปลง B-2 พบว่ามีความหนาแน่นรวมเท่ากับ 1.01 ก./ซม.^{3} และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นในดินที่อยู่ลึกลงไป โดยที่ดินที่ระดับความลึก 80-100 ซม. มีความหนาแน่นรวมถึง 1.43 ก./ซม.^{3} ดินในแต่ละแปลงมีความหนาแน่นของอนุภาคดินอยู่ในช่วง 2.25-2.49 ก./ซม.^{3} โดยมีแนวโน้มที่ดินชั้นบนมีค่าต่ำกว่าและเพิ่มขึ้นในดินชั้นล่าง ดินในแปลงทดลองทั้ง 2 แปลงมีสัดส่วนของช่องว่างในดินอยู่ในช่วง 42.27 ถึง 58.02% โดยมีความผันแปรตามความลึกที่ไม่ชัดเจนเนื่องจากเป็นดินที่เกิดจากการทำขั้นบันได

4.3.3.2. <u>คุณสมบัติทางเคมีของดิน</u> (Chemical properties)

ต้นไม้ให้ร่มที่ปลูกร่วมกับต้นกาแฟ จะส่งผลกระทบต่อคุณสมบัติของดินที่แตกต่าง ทั้งนี้เนื่องจากไม้ต่างชนิดกันจะมีปริมาณธาตุอาหารในซากอินทรีย์ที่แตกต่างกัน และยังส่งผลกระทบต่อความเป็นกรดและด่างของดิน ตลอดจนคุณสมบัติอื่น ๆ ของดินด้วย การเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีของดินในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลัก จึงเป็นประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ ซึ่งคุณสมบัติทางเคมีของดินได้แสดงไว้ในตารางที่ 10 และจะได้กล่าวต่อไปนี้

ก. พื้นที่ดอยสามหมื่น

ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นนั้นปฏิกิริยาของดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. ของแปลงทดลองทั้ง 4 แปลงอยู่ในระดับปฏิกิริยาเป็นกรดแก่จัดถึงกรดแก่ (มีค่า pH อยู่ในช่วง 4.5-5.5) โดยในดินที่ระดับผิวดิน (0-10ซม.) ของดินเกือบทุกแปลงมีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่จัด (pH 4.5-5.0) ยกเว้นในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) อยู่ในระดับกรดแก่ (pH 5.1-5.5) ส่วนดินที่อยู่ในระดับความลึกถัดลงไปส่วนใหญ่มีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่จัด ยกเว้นที่ระดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 10 คุณสมบัติทางเคมีของดินบางประการตามระดับความลึกของดินในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน

Plot	Depth	pH	C.E.C.	O.M.	total-N	Extractable			
						P	K	Ca	Mg
	(cm.)	(2:5,H_2O)	(me/100g)	(%)	(%)	(ppm)	(ppm)	(me/100g)	(me/100g)
A-1	0-10	5.25	14.45	3.52	0.17	24.9	293.7	2.01	0.73
	10-20	5.01	13.38	3.20	0.16	12.3	229.2	1.52	0.62
	20-30	4.90	12.67	2.18	0.13	5.7	192.4	1.30	0.53
	30-40	4.88	12.60	1.59	0.08	3.7	127.4	1.34	0.46
	40-60	5.08	12.40	1.40	0.05	2.2	106.5	1.64	0.38
	60-80	5.18	12.72	0.70	0.05	1.7	94.0	1.69	0.40
	80-100	5.07	14.34	0.48	0.03	1.2	90.0	1.28	0.40
A-2	0-10	5.06	13.95	3.25	0.18	16.1	235.2	1.97	0.71
	10-20	5.07	12.12	2.56	0.15	8.9	196.9	1.77	0.63
	20-30	4.97	11.76	2.05	0.09	4.8	191.4	1.19	0.53
	30-40	5.03	11.86	1.38	0.08	3.2	124.8	1.16	0.64
	40-60	5.16	12.61	0.56	0.05	2.5	126.7	1.42	0.41
	60-80	5.11	10.46	0.44	0.03	1.4	92.9	0.85	0.42
	80-100	4.99	10.17	0.32	0.02	1.7	69.2	0.42	0.45
A-3	0-10	5.00	13.03	3.16	0.17	31.5	228.7	1.63	0.60
	10-20	4.86	12.53	2.19	0.11	8.4	166.9	1.52	0.53
	20-30	4.95	12.38	1.74	0.11	7.4	118.2	1.52	0.66
	30-40	5.05	11.49	1.28	0.08	3.7	108.9	1.53	0.59
	40-60	5.02	12.91	0.69	0.04	2.3	97.4	1.56	0.51
	60-80	5.18	12.60	0.41	0.03	1.4	109.8	1.34	0.40
	80-100	5.12	8.87	0.30	0.02	1.2	117.2	0.90	0.44
A-4	0-10	5.05	14.44	3.32	0.15	11.1	218.3	2.22	0.72
	10-20	4.97	14.14	2.07	0.10	7.4	134.6	1.61	0.63
	20-30	4.88	14.26	2.07	0.06	2.8	108.0	1.46	0.64
	30-40	4.99	14.13	1.14	0.05	1.6	100.4	1.24	0.66
	40-60	5.10	14.60	0.82	0.04	1.3	107.5	1.26	0.40
	60-80	5.12	14.32	0.55	0.02	0.8	103.8	0.77	0.41
	80-100	5.09	8.68	0.35	0.02	0.7	92.6	0.60	0.43
B-1	0-10	5.02	13.91	3.45	0.15	23.4	184.5	2.52	0.31
	10-20	5.09	13.88	3.09	0.12	13.9	100.1	2.20	0.31
	20-30	4.99	11.45	2.88	0.11	11.1	80.2	1.85	0.34
	30-40	4.87	11.05	2.55	0.08	8.1	61.8	1.43	0.23
	40-60	4.81	9.39	1.53	0.06	3.9	37.3	0.88	0.17
	60-80	4.78	8.14	1.03	0.04	1.9	41.5	1.06	0.14
	80-100	4.79	8.85	0.59	0.02	1.6	49.9	1.03	0.15
B-2	0-10	5.32	15.64	4.20	0.18	23.3	233.5	2.66	0.58
	10-20	5.28	14.00	3.50	0.17	13.9	128.4	2.10	0.50
	20-30	5.21	15.36	2.75	0.16	10.2	95.8	2.18	0.61
	30-40	5.18	14.40	2.16	0.12	6.7	87.8	1.92	0.50
	40-60	5.15	9.08	1.50	0.07	4.2	69.8	1.50	0.35
	60-80	5.05	7.56	0.87	0.04	2.0	51.3	1.31	0.34
	80-100	5.04	6.89	0.70	0.03	1.8	52.3	0.95	0.27

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความลึก 60-80 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) ที่ระดับความลึก 40-60 ซม.ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) ที่ระดับความลึก 60-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) และที่ระดับความลึก 40-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) ที่มีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่ การที่ปฏิกิริยาของดินในที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้มีความเป็นกรดมากกว่าอาจจะเนื่องมาจากการที่ซากอินทรีย์ที่ร่วงหล่นของพืชย่อยสลายแล้วให้ไฮโดรเจนไอออนออกมาสู่ดิน (Jordan, 1985)

ความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวก (Cation exchange capacity) นั้น พบว่าเกือบตลอดทุกระดับความลึกของดิน (0-100 ซม.) มีค่าที่ไม่แตกต่างกันมากนักระหว่างแปลงคืออยู่ระดับปานกลางคืออยู่ในช่วง 10-15 me/100 g ยกเว้นที่ระดับดินลึก 80-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) ที่มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวกอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือมีค่าเท่ากับ 8.87 และ 8.68 me/100 g เนื่องจากมีเนื้อดินหยาบ

ปริมาณอินทรียวัตถุในดิน (Organic matter) ของดินที่พื้นที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่าความผันแปรตามความลึกของดินในแปลงทดลองปลูกกาแฟทั้ง 4 แปลงอยู่ในระดับต่ำมากถึงสูง (0.5-4.5 %) โดยมีปริมาณสูงถึงค่อนข้างสูง (2.5-4.5%) ในระดับผิวดินของทุกแปลง และมีปริมาณลดลงตามความลึกของดิน ปริมาณของอินทรียวัตถุที่ระดับผิวดินของแต่ละแปลงนั้นมีความแตกต่างกันบ้าง ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากความแตกต่างของปริมาณและอัตราการย่อยสลายของซากอินทรีย์ที่สะสมอยู่บนพื้นดิน (Jordan, 1985) อันได้แก่ซากที่ร่วงหล่นจากต้นไม้ ต้นกาแฟและพืชที่ปกคลุมดิน แต่ในระยะยาวนั้นดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้น่าจะมีปริมาณอินทรียวัตถุสูงกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน ทั้งนี้เพราะจะมีการสะสมของซากอินทรีย์จากซากที่ร่วงหล่นจากต้นไม้มากกว่า

โดยเฉลี่ยในดินที่ระดับผิวดิน (0-10 ซม.) ของแปลงทดลองทั้ง 4 แปลง มีปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดในดิน (Total N) ในช่วง 0.15-0.18% โดยมีปริมาณสูงสุดในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากในซากที่ร่วงหล่นจากต้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กระถินอินโดนีเซียมีความเข้มข้นของไนโตรเจนสูง เนื่องจากเป็นพืชตระกูลถั่ว (พรชัย 2531) แต่ในดินที่ระดับความลึกลงไปในแต่ละแปลงจะมีความผันแปรแตกต่างกันบ้าง โดยจะมีปริมาณลดต่ำลงตามระดับความลึกของดิน

ฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน (Extractable P) ของแปลงทดลองในพื้นที่ดอยสามหมื่นนั้นจะมีปริมาณอยู่ในระดับปานกลาง (15-25 ppm)ในดินที่ระดับผิวดิน (0-10 ซม.) ของทุกแปลง ยกเว้นในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) ที่มีปริมาณสูงถึง 31.5 ppm และจะมีปริมาณลดลงจนถึงระดับต่ำมากในดินที่อยู่ลึกลงไป

โปแตสเซียมที่สกัดได้ในดิน (Extractable K) ของแปลงทดลองที่พื้นที่ดอยสามหมื่นพบว่าตลอดชั้นดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. มีปริมาณของโปแตสเซียมที่สกัดได้ในดินมีความผันแปรดังนี้ ในดินชั้นบนจะมีปริมาณสูงมาก (> 120 ppm) และมีปริมาณลดต่ำลงตามระดับความลึกของดิน โดยมีปริมาณของโปแตสเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ในระดับสูงมาก (> 120 ppm) ที่ระดับดินลึก 0-40 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน ที่ระดับดินลึก 0-60 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย และในดินที่ระดับลึก 0-20 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบและแอปเปิลป่า มีปริมาณอยู่ในระดับสูง (90-120 ppm) ที่ระดับดินลึก 40-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน ที่ระดับดินลึก 60-80 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียและที่ระดับดินลึก 20-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบและปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า และมีปริมาณโปแตสเซียมที่สกัดได้อยู่ในระดับปานกลาง (60-90 ppm) ที่ระดับดินลึก 80-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย

จะเห็นได้ว่าในดินของแปลงทดลองปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นนั้นมีปริมาณของโปแตสเซียมที่สกัดได้ค่อนข้างมาก อาจเนื่องมาจากดินเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดที่มีองค์ประกอบของโปแตสเซียมสูง จึงทำให้ไม่สามารถแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของต้นไม้ได้

แคลเซียมที่สกัดได้ในดิน (Extractable Ca) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นพบว่าตลอดความลึกของชั้นดิน (ที่ระดับดินลึก 0-100 ซม.) ในแปลงปลูกกาแฟสี่แปลงมีปริมาณของแคลเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ในระดับต่ำมาก (<2 me/100g) ยกเว้นที่ระดับผิวดิน (0-10 ซม.) ของแปลง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอป เปิลป่า (A-4) ที่มีปริมาณของแคล เซียมสูงกว่าดินที่ระดับ เดียวกันของแปลงอื่นคือมีความ เข้มข้น เท่ากับ 2.22 me/100g ทั้งนี้อาจจะ เนื่องมาจากการที่ซากที่ร่วงหล่นของแอป เปิลป่ามีปริมาณและความ เข้มข้นของแคล เซียมสูง จึงทำให้มีการปลดปล่อยแคล เซียมลงสู่ดินมากกว่าแปลงอื่น

แมกนี เซียมที่สกัดได้ในดิน (Extractable Mg) ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น พบว่าตลอดความลึกของดินในระดับ 0-100 ซม. มีปริมาณแมกนี เซียมที่สกัดได้อยู่ในระดับต่ำ (0.3-1.0 me/100g) โดยที่ระดับผิวดินจะมีมากกว่าในดินที่ลึกลงไป

อิทธิพลของต้นไม้ที่มีต่อคุณสมบัติทาง เคมีของดินนั้นอาจจะมีความแตกต่างกันบ้างระหว่างแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนและระหว่างแปลงที่มีต้นไม้ต่างชนิดกัน แต่ความแตกต่างนี้ยังไม่ชัด เจนนักทั้งนี้เพราะในช่วง 5-6 ปี ภายหลังการปลูกต้นไม้และกาแฟนั้นอิทธิพลของต้นไม้ที่มีต่อคุณสมบัติของดินอาจยัง เกิดขึ้นไม่มากนัก การที่จะพบความแตกต่างที่ชัด เจนนั้นคงต้องใช้ระยะ เวลานับสิบ ๆ ปี

ข. พื้นที่ดอยชุนช่าง เคี่ยน

ดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะมีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่จัด โดยมีค่า pH อยู่ในช่วง 4.5-5.0 สำหรับในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนี เซียในระดับดินลึก 0-60 ซม. มีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่ และในระดับดินลึก 60-100 ซม. มีปฏิกิริยาของดินอยู่ในระดับกรดแก่ (pH 5.1-5.5)

ความสามารถในการแลก เปลี่ยนประจุบวก (Cation exchange capacity) พบว่าในชั้นดินบนที่ระดับความลึก 0-40 ซม. มีค่าความสามารถในการแลก เปลี่ยนประจุบวกของดินอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง (10.0-20.0 me/100 g) โดยที่ระดับความลึก 0-40 ซม. ของดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 10-20 ซม. และ 30-40 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนี เซียมีค่าอยู่ในระดับปานกลางคืออยู่ในช่วง 10-15 me/100 g ส่วนในดินที่ระดับความลึก 0-10 ซม. และ 20-30 ซม. มีค่าอยู่ในระดับค่อนข้าง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สูง (15-20 me/100 g) และในชั้นดินล่างที่ระดับความลึก 40-100 ซม. มีค่าความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวกอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (5.0-10.0 me/100 g)

อินทรียวัตถุในดิน (Organic matter) พบว่ามีปริมาณอินทรีย์วัตถุอยู่ในระดับต่ำถึงสูง (0.5-4.5 %) อยู่ในดินลึก 0-100 ซม. โดยมีปริมาณอยู่ในระดับสูงในดินชั้นบนและลดลงตามความลึกของดินจนมีระดับต่ำในดินชั้นล่าง โดยมีปริมาณอินทรียวัตถุในระดับสูง (3.5-4.5%) ที่ระดับดินลึก 0-20 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย มีระดับค่อนข้างสูง (2.5-3.5 %) ในดินที่ระดับความลึก 0-40 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 20-30 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย มีระดับปานกลาง (1.5-2.5 %) ที่ระดับดินลึก 40-60 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 30-60 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย และมีระดับต่ำถึงค่อนข้างต่ำ (0.5-1.5 %) ที่ระดับดินลึก 80-100 ซม. ของแปลงทดลองทั้งสอง

ไนโตรเจนทั้งหมดในดิน (Total N) พบว่าที่ระดับดินลึก 0-10 ซม. มีปริมาณของไนโตรเจนทั้งหมดในดินอยู่ในช่วง 0.15-0.18% และมีความเข้มข้นลดต่ำลงตามระดับความลึกของดินที่ลึกลงไป

ฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดิน (Extractable P) พบว่าแปลงทดลองทั้งสองมีความเข้มข้นฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินในระดับค่อนข้างสูง (15.25 ppm) ในดินที่ระดับความลึก 0-10 ซม. มีระดับปานกลาง (10-15 ppm) ที่ระดับดินลึก 10-30 ซม. มีความเข้มข้นในระดับค่อนข้างต่ำ (6-10 ppm) ที่ระดับดินลึก 30-40 ซม. มีระดับต่ำ (3-6 ppm) ที่ระดับดินลึก 40-60 ซม. และมีอยู่ในระดับต่ำมาก (<3 ppm) ในดินที่ระดับความลึก 60-100 ซม.

โปแตสเซียมที่สกัดได้ (Extractable K) พบว่าตลอดชั้นดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. มีความเข้มข้นของโปแตสเซียมที่สกัดได้ในดินมีความผันแปรดังนี้ ในดินชั้นบนจะมีความเข้มข้นสูงมากและมีความเข้มข้นลดต่ำลงตามระดับความลึกของดิน คือมีความเข้มข้นของโปแตสเซียมที่สกัดได้ในดินอยู่ในระดับสูงมาก (>120 ppm) ในดินที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 0-20 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย มีความเข้มข้นในระดับสูง (90-120 ppm) ที่ระดับดินลึก 10-20 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 20-30 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียในระดับปานกลาง (60-90 ppm) ที่ระดับดินลึก 20-40 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ และที่ระดับดินลึก 30-60 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย และมีความเข้มข้นอยู่ในระดับต่ำ (30-60 ppm) ในดินที่ระดับลึก 40-100 ซม. และที่ระดับดินลึก 60-80 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย

แคลเซียมที่สกัดได้ในดิน (Extractable Ca) พบว่าตลอดความลึกของดิน (0-100 ซม.) มีความเข้มข้นของแคลเซียมที่สกัดได้อยู่ในระดับต่ำถึงระดับต่ำมาก โดยมีระดับต่ำ (2-5 me/100 g) ที่ระดับดินลึก 0-20 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 0- 30 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย และมีความเข้มข้นอยู่ในระดับต่ำมากที่ระดับดินลึก 20-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 30-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย

แมกนีเซียมที่สกัดได้ (Extractable Mg) พบว่าตลอดความลึกของดินในระดับ 0-100 ซม. มีความเข้มข้นแมกนีเซียมที่สกัดได้อยู่ในระดับต่ำมากถึงต่ำ โดยในดินที่ระดับความลึก 0-30 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะที่ระดับดินลึก 0-80 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย มีความเข้มข้นอยู่ในระดับต่ำ และมีความเข้มข้นอยู่ในระดับต่ำมากที่ระดับดินลึก 30-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมถั่วมะแฮะและที่ระดับดินลึก 80-100 ซม. ของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.4. การหมุนเวียนของธาตุอาหาร

4.4.1. การเข้าสู่ระบบของธาตุอาหาร (Nutrient inputs)

ธาตุอาหารที่เข้าสู่ระบบนิเวศน์วนเกษตรมีอยู่หลายทางได้แก่ การสลายตัวของหินต้นกำเนิดดิน การละลายมากับน้ำฝน การปลิวเข้ามากับฝุ่นละออง การเคลื่อนย้ายเข้ามาโดยสัตว์ และการใส่ปุ๋ย แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะส่วนที่ละลายมากับน้ำฝน

4.4.1.1. ธาตุอาหารที่ละลายมากับน้ำฝน

ตารางที่ 11 แสดงให้เห็นถึงปริมาณของน้ำฝนในพื้นที่ทดลองสองแห่งคือที่พื้นที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน ซึ่งพบว่ามีปริมาณน้ำฝนต่อปีในปี 2532 เท่ากับ 1,111.5 มม. และ 1,882.7 มม. ตามลำดับ ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีฝนตกนับตั้งแต่เดือนเมษายนจนถึงเดือนตุลาคม โดยมีปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือนสิงหาคมคือ มีปริมาณเท่ากับ 270 มม. ส่วนที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีฝนตั้งแต่เดือนมีนาคมจนถึงเดือนพฤศจิกายน โดยมีปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤษภาคมคือมีปริมาณเท่ากับ 358 มม. คุณสมบัติทางเคมีต่าง ๆ ของน้ำฝนที่ทำการวิเคราะห์ได้แก่ค่าความเป็นกรดด่าง ความเข้มข้นของธาตุ N, P, K, Ca และ Mg ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นได้ทำการเก็บเป็นช่วง ๆ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ส่วนพื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นทำการเก็บได้ตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคมดังข้อมูลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 12 และ 13

พบว่าฝนที่ตกลงมาที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีความเป็นกรดเล็กน้อยหรือเป็นกลาง โดยมีค่า pH ผันแปรอยู่ในช่วง 6.0-7.1 มีค่าต่ำที่สุดในเดือนพฤษภาคมและสูงที่สุดในเดือนสิงหาคม ความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH_4^+-N+NO_3^--N) ผันแปรอยู่ในช่วง 0.23-0.53 ppm ความเข้มข้นของ P มีน้อยมาก ความเข้มข้นของ K ผันแปรอยู่ในช่วง 0.20-1.61 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนพฤษภาคมและน้อยที่สุดในเดือนสิงหาคม ส่วนความเข้มข้นของ Ca มีค่าผันแปรอยู่ในช่วง 0.10-2.42 ppm และความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก

ส่วนฝนที่ตกลงมาที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นมีความเป็นกรดเล็กน้อยเช่นกัน คือมีค่า pH ผันแปรประมาณ 6.5-6.9 โดยในเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคมมีค่าเท่ากับ 6.9 ในเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมมีค่าเท่ากับ 6.5 ความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH_4^+-N+NO_3^--N) มีค่าผันแปรอยู่ในช่วง 0.13-0.62 ppm ขณะที่ความเข้มข้นของ P มีค่าน้อยมาก ส่วนความเข้มข้นของ K ผันแปรอยู่ในช่วง 0.82-1.90 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนมิถุนายนและน้อยที่สุดในเดือนกันยายน ความเข้มข้นของ Ca มีค่าผันแปรอยู่ในช่วง 0.40-1.31 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนสิงหาคมและน้อยที่สุดในเดือนตุลาคม สำหรับความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 11 ปริมาณน้ำฝนเป็นรายเดือนในปี พ.ศ. 2532 ที่ตกลงมาในพื้นที่ดอยสามหมื่น (พื้นที่ A) และพื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

เดือน	พื้นที่ A	พื้นที่ B
	ปริมาณน้ำฝน (มม.)	ปริมาณน้ำฝน (มม.)
มกราคม	0.3	0
กุมภาพันธ์	7.8	0
มีนาคม	6.3	14.0
เมษายน	27.0	14.0
พฤษภาคม	205.0	358.0
มิถุนายน	146.0	326.0
กรกฎาคม	256.0	278.0
สิงหาคม	270.0	330.0
กันยายน	130.0	230.0
ตุลาคม	63.0	330.0
พฤศจิกายน	0	2.7
ธันวาคม	0	0
รวม	1,111.4	1,882.7

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 12 ค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในตัวอย่างน้ำฝนที่เก็บในในเดือนต่าง ๆ ในปี 2532 ที่ดอยสามหมื่น

เดือน	pH	ความเข้มข้น (ppm)						
		NH^{+}_{4}-N	NO^{-}_{3}-N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
พฤษภาคม	6.0	0.02	0.51	0.53	0.00	1.61	2.42	0.05
มิถุนายน	6.6	0.12	0.11	0.23	0.00	0.66	1.00	0.00
กรกฎาคม	6.7	0.26	0.25	0.51	0.05	0.13	1.29	0.00
สิงหาคม	7.1	0.13	0.31	0.44	0.00	0.20	0.50	0.00
กันยายน	6.6	0.05	0.39	0.44	0.00	0.70	0.10	0.00
ตุลาคม	6.6	0.23	0.19	0.42	0.00	0.64	0.60	0.00

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 13 ค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในตัวอย่างน้ำฝนที่เก็บในเดือนต่าง ๆ ในปี 2532 ที่ดอยขุนช่างเคี่ยน

เดือน	pH	ความเข้มข้น (ppm)						
		NH^{+}_{4}-N	NO^{-}_{3}-N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
มิถุนายน	6.9	0.11	0.22	0.33	0.00	1.90	0.95	0.00
กรกฎาคม	6.9	0.0	0.62	0.62	0.00	1.24	0.66	0.00
สิงหาคม	6.9	0.39	0.19	0.19	0.03	1.24	1.31	0.00
กันยายน	6.5	0.13	0.00	0.13	0.00	0.82	0.75	0.00
ตุลาคม	6.5	0.15	0.18	0.33	0.00	0.95	0.40	0.00

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แม้ว่าการศึกษานี้ได้ขาดข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของน้ำฝนในช่วงต้นฤดูฝนจริง ๆ โดยเฉพาะ ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ซึ่งเป็นฝนต้นฤดูก็ตาม แต่จากข้อมูลในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายนนั้น มีแนวโน้มว่าฝนต้นฤดูมีความเป็นกรดค่อนข้างมากกว่าฝนปลายฤดู เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะฝนต้นฤดูมีความเข้มข้นของไนเตรตที่ละลายมากับน้ำฝนค่อนข้างสูงในต้นฤดูฝนฝุ่นละอองที่มีมากในฤดูแล้ง ซึ่งเกิดจากการเผาไหม้หรือไฟป่าจะถูกชะล้างลงมากับฝนต้นฤดู จึงทำให้ความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ค่อนข้างสูงนอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเกิดฟ้าแลบหรือฟ้าผ่าในช่วงต้นฤดูจะทำให้สารประกอบไนเตรตละลายมากับน้ำฝนมากขึ้น ซึ่งจะเกิดเป็นกรดไนตริก (Likens et al, 1977) แต่โดยเฉลี่ยแล้วพบว่าฝนทั้งสองบริเวณนี้มีความเป็นกรดน้อยมาก เมื่อเทียบกับข้อมูลที่พบในอเมริกาและยุโรป ส่วนอิทธิพลของกรดไนตริกและซัลฟูริคมีน้อยมาก (Kimmins, 1987)

ปริมาณของธาตุอาหารในน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่ทั้งสองแห่งได้แสดงให้เห็น ในตารางที่ 14 และ ตารางที่ 15 พบว่าในน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่ดอยสามหมื่นในปี 2532 มี NH_4^+-N+NO_3^--N เท่ากับ 795 ก./ไร่ โดยคิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 232 ก./ไร่ และ NO_3^--N เท่ากับ 563 ก./ไร่ มี P น้อยมาก (20 ก./ไร่) K เท่ากับ 1.134 ก./ไร่ Ca เท่ากับ 2,005 ก./ไร่ และ Mg เท่ากับ 19 ก./ไร่ ส่วนในน้ำฝนในพื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในปี 2532 มี NH_4^+-N+NO_3^--N เท่ากับ 1,181 ก./ไร่ โดยคิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 458 ก./ไร่ และ NO_3^--N เท่ากับ 722 ก./ไร่ มี P น้อยมาก (15.84 ก./ไร่) K เท่ากับ 4,178 ก./ไร่ Ca เท่ากับ 2,556 ก./ไร่ และ Mg เท่ากับ 30.88 ก./ไร่

จะเห็นว่าปริมาณธาตุอาหารที่ละลายมากับน้ำฝน เมื่อยกเว้นธาตุฟอสฟอรัสแล้ว ธาตุไนโตรเจน โปแตสเซียม แคลเซียมและแมกนีเซียมที่ละลายมากับน้ำฝนที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีมากกว่าที่ดอยสามหมื่น ซึ่งเป็นเพราะมีปริมาณน้ำฝนในรอบปีมากกว่า อย่างไรก็ตามปริมาณธาตุอาหารที่มากับน้ำฝนจะผันแปรแตกต่างกันไปตามพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนต่อปีและความเข้มข้นของธาตุต่าง ๆ ที่ปะปนอยู่ในบรรยากาศ (Likens et al, 1977; Lockaby, 1986; Kimmins, 1987; Pritchett & Fisher 1987)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 14 ปริมาณธาตุอาหารต่าง ๆ ที่ละลายในน้ำฝนบริเวณดอยสามหมื่น ในปี 2532

เดือน	ปริมาณ (กรัม/ไร่)						
	NH^+_4-N	NO^-_3-N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
มกราคม	0	0	0	0	0	1	0
กุมภาพันธ์	0	6	6	0	19	29	0
มีนาคม	0	5	5	0	16	24	0
เมษายน	0	22	22	0	69	103	2
พฤษภาคม	6	167	173	0	524	787	16
มิถุนายน	28	25	53	0	154	233	0
กรกฎาคม	106	102	208	20	53	528	0
สิงหาคม	56	133	190	0	86	216	0
กันยายน	10	81	91	0	145	20	0
ตุลาคม	23	19	42	0	64	60	0
พฤศจิกายน	0	0	0	0	0	0	0
ธันวาคม	0	0	0	0	0	0	0
รวม	232	563	795	20	1,134	2,005	18

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 15 ปริมาณธาตุอาหารต่าง ๆ ที่ละลายในน้ำฝนที่ตกลงมาบริเวณดอยขุนช่างเคี่ยน ใน พ.ศ. 2532

เดือน	ปริมาณ (กรัม/ไร่)						
	NH^{+}_{4}-N	NO^{-}_{3}-N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
มกราคม	0	0	0	0	0	0	0
กุมภาพันธ์	0	0	0	0	0	0	0
มีนาคม	2	4	7	0	42	21	1
เมษายน	2	4	7	0	42	21	1
พฤษภาคม	63	126	189	0	1,088	544	28
มิถุนายน	57	114	172	0	991	495	0
กรกฎาคม	0	275	275	0	551	293	0
สิงหาคม	205	100	306	15	654	691	0
กันยายน	47	0	47	0	301	276	0
ตุลาคม	79	95	174	0	501	211	0
พฤศจิกายน	0	0	1	0	4	1	0
ธันวาคม	0	0	0	0	0	0	0
รวม	458	722	1,181	15	4,178	2,556	30

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การศึกษานี้ถือว่าในแต่ละแปลงทดลองในพื้นที่เดียวกันจะได้รับปริมาณธาตุอาหารที่เข้าสู่ระบบโดยน้ำฝนไม่แตกต่างกัน แต่สำหรับแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นจะมีความแตกต่างเกิดขึ้น

สำหรับแปลงทดลองในพื้นที่เดียวกันนั้น ธาตุอาหารที่เข้าสู่ระบบโดยขบวนการอื่น ๆ น่าจะคล้ายคลึงกัน เช่น การสลายตัวของหินและแร่ เป็นต้น แต่ขบวนการที่น่าจะแตกต่างกันระหว่างแปลงทดลองก็คือ การตรึงไนโตรเจนโดยพืชตระกูลถั่ว ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นนั้น แปลงที่ปลูกกาแฟรวมกับต้นกระถินอินโดนีเซียจะเป็นแปลงที่มีการนำธาตุไนโตรเจนจากบรรยากาศโดยการตรึงของเชื้อไรโซเบี่ยมที่ปมรากของไม้ชนิดนี้ ขณะที่แปลงทดลอง 2 แปลงที่ดอยขุนช่างเคี่ยนที่ปลูกถั่วมะแฮะ และกระถินอินโดนีเซียจะมีการตรึงไนโตรเจนได้เช่นกัน แต่อาจแตกต่างกันในแง่ปริมาณ สำหรับปริมาณการตรึงจะเป็นเท่าใดนั้นยังไม่ทราบ

4.4.2. การหมุนเวียนของธาตุอาหารภายในระบบ

เมื่อธาตุอาหารได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่ระบบนิเวศน์วนเกษตร ธาตุอาหารจะเคลื่อนย้ายไปยังส่วนต่าง ๆ ของระบบ โดยมีทั้งขบวนการทางฟิสิกส์ เคมีและชีวะ การหมุนเวียนภายในระบบวนเกษตรสามารถพิจารณาเป็นการหมุนเวียนและการสะสมภายในดินและในพืช การดูดใช้ธาตุอาหารโดยพืชและการหมุนเวียนกลับของธาตุอาหารจากพืชลงสู่ดิน ในการศึกษานี้จะกล่าวถึงการหมุนเวียนกลับในน้ำที่ชะผ่านเรือนยอด ชะผ่านลำต้นและที่มากับซากอินทรียที่ร่วงหล่นของส่วนที่อยู่เหนือดินของพืช รวมทั้งการสะสมในระบบ

4.4.2.1. ธาตุอาหารในน้ำที่ชะผ่านเรือนยอด (Throughfall)

ตารางที่ 16 แสดงค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารเป็นรายเดือนในปี 2532 ของน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดของไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่มที่ดอยสามหมื่น พบว่า ในน้ำที่ไหลผ่านตามเรือนยอดของกระถินอินโดนีเซีย (แปลง A-2) มีค่า pH ผันแปรอยู่ในช่วง 6.2-6.8 โดยมีค่าสูงสุดในเดือนตุลาคมและต่ำสุดในเดือนกรกฎาคม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 16 ค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในน้ำที่ชะผ่านเรือนยอดของต้นไม้ให้ร่มทั้ง 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยสามหมื่นในปี 2532

แปลง	เดือน	pH	ความเข้มข้น (ppm)						
			NH_4^+-N	NO_3^--N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
Rain	กรกฎาคม	6.7	0.26	0.25	0.51	0	0.13	1.29	0
	สิงหาคม	7.1	0.13	0.31	0.44	0	0.20	0.50	0
	กันยายน	6.6	0.05	0.39	0.44	0	0.70	0.10	0
	ตุลาคม	6.6	0.23	0.19	0.42	0	0.64	0.60	0
A-2 ต้นกระถินอินโดนีเซีย	กรกฎาคม	6.2	0.20	0.20	0.40	0	3.40	0.50	0.10
	สิงหาคม	6.4	0.09	0.24	0.33	0	2.31	0.75	0
	กันยายน	6.3	0.04	0.20	0.24	0	1.10	1.25	0
	ตุลาคม	6.8	0.05	0.05	0.10	0	0.70	0.0	0.10
	เฉลี่ย	6.4	0.10	0.17	1.07	0	7.51	0.62	0.05
A-3 ต้นสนสามใบ	กรกฎาคม	6.3	0.32	0.10	0.42	0	2.80	0.50	0.10
	สิงหาคม	6.5	0.20	0.09	0.29	0	1.19	2.50	0
	กันยายน	6.1	0.40	0.20	0.60	0	1.55	1.05	0
	ตุลาคม	6.7	0.05	0.05	0.10	0	2.30	0.56	0.10
	เฉลี่ย	6.4	0.24	0.11	0.35	0	1.96	1.15	0.05
A-4 ต้นแอปเปิลป่า	กรกฎาคม	6.2	0.25	0.35	0.60	0	0.40	0.35	0.05
	สิงหาคม	6.3	0.10	0.10	0.20	0	0.40	0.55	0.10
	กันยายน	6.2	0.20	0.31	0.51	0	0.20	1.25	0.20
	ตุลาคม	6.5	0.44	0.16	0.60	0	1.80	0.70	0.10
	เฉลี่ย	6.3	0.25	0.23	0.47	0	0.70	0.71	0.11

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) อยู่ในช่วง 0.10-0.40 ppm ความเข้มข้นของ P มีน้อยมาก มีความเข้มข้นของ K ผันแปรอยู่ในช่วง 0.70-3.40 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกรกฎาคมและน้อยที่สุดในเดือนตุลาคม ส่วนความเข้มข้นของ Ca ผันแปรอยู่ในช่วง 0-1.25 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกันยายนและน้อยที่สุดในเดือนตุลาคม สำหรับความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก (0.0-0.10 ppm) ในน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดของต้นสนสามใบ (A-3) มีค่า pH อยู่ในช่วง 6.0-6.7 โดยมีค่าสูงสุดในเดือนตุลาคมและต่ำสุดในเดือนกันยายน มีค่าความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) ผันแปรอยู่ในช่วง 0.10-0.60 ppm มีความเข้มข้นของ P น้อยมาก มีความเข้มข้นของ K อยู่ในช่วง 1.19-2.80 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกรกฎาคมและน้อยที่สุดในเดือนสิงหาคม มีความเข้มข้นของ Ca อยู่ในช่วง 0.50-2.50 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนสิงหาคมและน้อยที่สุดในเดือนกรกฎาคม ส่วนความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก (0.0-0.10) และในน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดของต้นแอปเปิลป่า (A-4) มีค่า pH อยู่ในช่วง 6.2-6.5 มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) อยู่ในช่วง 0.20-0.60 ppm มีความเข้มข้นของ P น้อยมาก มีความเข้มข้นของ K อยู่ในช่วง 0.20-1.80 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนตุลาคมและน้อยที่สุดในเดือนกันยายน มีความเข้มข้นของ Ca อยู่ในช่วง 0.35-1.25 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกันยายน และน้อยที่สุดในเดือนกรกฎาคม สำหรับความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่า 0-0.20 ppm

จะเห็นได้ว่าน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดมีความเป็นกรดเล็กน้อย ความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนไม่มีความแตกต่างกันระหว่างต้นไม้สามชนิด ส่วนฟอสฟอรัสนั้นมีความเข้มข้นต่ำมากจนไม่สามารถวัดค่าได้ สำหรับโปแตสเซียมนั้นน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดของต้นกระถินอินโดนีเซียและต้นสนสามใบมีค่าสูงกว่าที่ไหลผ่านเรือนยอดแอปเปิลป่า ขณะที่ความเข้มข้นของแคลเซียมและแมกนีเซียมไม่แตกต่างกัน

ข้อมูลนี้มีลักษณะที่แตกต่างจาก Lockaby (1986) ซึ่งพบว่าน้ำที่ไหลผ่านเรือนยอดของไม้ Populus deloides ในสวนป่าอายุ 7 ปี ทำให้ความเป็นกรดของน้ำฝนลดลงและมีปริมาณของธาตุอาหารต่าง ๆ มาก ยกเว้นไนโตรเจน ซึ่งได้แก่ ฟอสฟอรัส โปแตสเซียม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แคลเซียมและแมกนีเซียม เขาเชื่อว่าไฮโดรเจนไอออนทำปฏิกิริยากับ cations ต่าง ๆ ที่อยู่ตามใบไม้ ความแตกต่างของข้อมูลอาจเป็นเพราะเป็นต้นไม้ต่างชนิดกัน

4.4.2.2. ธาตุอาหารในน้ำที่ไหลชะผ่านตามลำต้น (Stemflow)

ตารางที่ 17 แสดงค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารเป็นรายเดือนในปี 2532 ของน้ำที่ไหลผ่านตามลำต้นของไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปีในแปลงปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่มที่ดอยสามหมื่นพบว่าในน้ำที่ไหลผ่านตามลำต้นของกระถินอินโดนีเซีย (แปลง A-2) มีค่า pH อยู่ในช่วง 6.2-6.8 โดยมีค่าสูงสุดในเดือนสิงหาคมและต่ำสุดในเดือนตุลาคม มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) อยู่ในช่วง 0.10-0.34 ppm ความเข้มข้นของ P มีน้อยมาก มีความเข้มข้นของ K อยู่ในช่วง 2.10-10.40 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกรกฎาคมและน้อยที่สุดในเดือนกันยายน มีความเข้มข้นของ Ca อยู่ในช่วง 0-1.25 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกันยายนและน้อยที่สุดในเดือนตุลาคม และความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก (0.0-0.10 ppm) ในน้ำที่ไหลผ่านตามลำต้นของต้นสนสามใบ (แปลง A-3) มีค่า pH อยู่ในช่วง 5.4-6.2 โดยมีค่าสูงสุดในเดือนกรกฎาคมและต่ำสุดในเดือนกันยายน มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) อยู่ในช่วง 0.10-0.40 ppm มีความเข้มข้นของ P นั้นน้อยมาก มีความเข้มข้นของ K อยู่ในช่วง 0.55-3.80 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกรกฎาคมและน้อยที่สุดในเดือนกันยายน มีความเข้มข้นของ Ca ผันแปรอยู่ในช่วง 0-1.25 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกันยายนและน้อยที่สุดในเดือนตุลาคม ส่วนความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก (0-0.10 ppm) สำหรับในน้ำที่ไหลผ่านตามลำต้นของต้นเอปเปิลป่า (แปลง A-4) มีค่า pH ผันแปรอยู่ในช่วง 5.76-6.37 โดยมีค่าสูงที่สุดในเดือนสิงหาคมและต่ำที่สุดในเดือนกรกฎาคม มีค่าความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจน (NH^+_4-N+NO^-_3-N) อยู่ในช่วง 0.10-0.31 ppm ส่วนความเข้มข้นของ P นั้นมีค่าน้อยมาก มีความเข้มข้นของ K อยู่ในช่วง 0.20-10.40 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกรกฎาคมและน้อยที่สุดในเดือนกันยายน มีความเข้มข้นของ Ca อยู่ในช่วง 0.25-1.25 ppm โดยมีค่ามากที่สุดในเดือนกันยายนและน้อยที่สุดในเดือนกรกฎาคม สำหรับความเข้มข้นของ Mg นั้นมีค่าน้อยมาก คือมีค่าผันแปรอยู่ในช่วง 0-0.10 ppm

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 17 ค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในน้ำที่ชะผ่านตามลำต้นของต้นไม้ให้ร่มทั้ง 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยสามหมื่นในปี 2532

แปลง	เดือน	pH	ความเข้มข้น (ppm)						
			NH_4^+-N	NO_3^--N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
Rain	กรกฎาคม	6.7	0.26	0.25	0.51	0.05	0.13	1.29	0
	สิงหาคม	7.1	0.13	0.31	0.44	0	0.20	0.50	0
	กันยายน	6.6	0.05	0.39	0.44	0	0.70	0.10	0
	ตุลาคม	6.6	0.23	0.19	0.42	0	0.64	0.60	0
A-2	กรกฎาคม	6.8	0.08	0.26	0.34	0	10.40	0.25	0.05
	สิงหาคม	6.8	0.09	0.09	0.18	0	4.31	0.75	0
ต้นกระถินอินโดนีเซีย	กันยายน	6.2	0.04	0.20	0.24	0	2.10	1.25	0
	ตุลาคม	6.2	0.05	0.05	0.10	0	8.70	0	0.10
	เฉลี่ย	6.5	0.07	0.15	0.22	0	6.38	0.56	0.04
A-3	กรกฎาคม	6.2	0.0	0.40	0.40	0	3.80	0	0
	สิงหาคม	5.6	0.20	0.09	0.29	0	3.19	0.70	0
ต้นสนสามใบ	กันยายน	5.4	0.10	0.20	0.30	0	0.55	1.25	0
	ตุลาคม	5.5	0.05	0.05	0.10	0	3.20	0	0.10
	เฉลี่ย	5.6	0.09	0.18	0.27	0	2.68	0.50	0.02
A-4	กรกฎาคม	5.8	0.05	0.05	0.10	0	10.40	0.25	0.05
	สิงหาคม	6.4	0.10	0.10	0.20	0	2.40	0.70	0.10
ต้นแอปเปิลป่า	กันยายน	6.0	0.10	0.21	0.31	0	0.20	1.25	0.0
	ตุลาคม	6.3	0.04	0.16	0.20	0	1.80	0.70	0.10
	เฉลี่ย	6.1	0.07	0.10	0.20	0	0.37	0.78	0.06

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

น้ำที่ไหลผ่านลำต้นของกระถินอินโดนีเซียและแอปเปิลป่ามีความเป็นกรดเล็กน้อยและไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ในไม้สนสามใบมีความเป็นกรดมากกว่าเล็กน้อย สำหรับปริมาณของอนินทรีย์ไนโตรเจนก็ไม่มีความแตกต่างกัน ฟอสฟอรัสมีค่าน้อยจนไม่สามารถวัดได้ ขณะที่โปแตสเซียมมีความเข้มข้นสูงในน้ำที่ไหลตามลำต้นกระถินอินโดนีเซีย ส่วนแคลเซียมและแมกนีเซียมไม่ค่อยแตกต่างกันระหว่างต้นไม้ทั้งสามชนิด จะเห็นได้ว่าต้นไม้ต่างชนิดกันจะส่งอิทธิพลต่อน้ำที่ไหลผ่านลำต้นต่างกันและเมื่อน้ำไหลลงสู่ดินจะจะส่งอิทธิพลคุณสมบัติและปริมาณธาตุอาหารในดิน แต่เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติและปริมาณธาตุอาหารที่มากับน้ำที่ไหลผ่านลำต้นของต้นไม้ต่าง ๆ มีน้อยมาก ข้อมูลที่ได้นี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการศึกษาต่อไป

4.4.2.3. <u>การหมุนเวียนกลับของธาตุอาหารจากซากพืชที่ร่วงหล่นลงสู่ดิน</u> (Litterfall)

ซากพืชที่ร่วงหล่นเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกี่ยวกับการหมุนเวียนของธาตุอาหารภายในระบบ โดยซากพืชที่ร่วงหล่นลงสู่พื้นดินจะมีการย่อยสลายและปลดปล่อยธาตุอาหารลงสู่ดิน สำหรับพืชที่ต่างชนิดกันนั้นจะมีปริมาณของซากอินทรีย์ที่ร่วงหล่นต่างกัน ปริมาณของซากพืชที่จะปลดปล่อยธาตุอาหารลงสู่ดินขึ้นอยู่กับ ชนิดและอายุของพืช ปริมาณและความเข้มข้นของธาตุอาหารในซากพืชความยากง่ายในการย่อยสลายและปัจจัยสิ่งแวดล้อมของการย่อยสลาย (Jordan, 1985)

การร่วงหล่นของซากพืช ทั้งส่วนที่อยู่เหนือดินและใต้ดินเป็นกระบวนการที่สำคัญในการรักษาสมดุลของธาตุอาหารในดิน ตารางที่ 18 แสดงให้เห็นถึงปริมาณรายเดือนของซากอินทรีย์ของกาแฟและต้นไม้ให้ร่มของส่วนที่อยู่เหนือดิน (above-ground litter) สำหรับปริมาณของธาตุอาหารที่มีมากับซากที่ร่วงหล่นของต้นกาแฟและไม้ให้ร่มได้แสดงให้เห็นใน ตารางที่ 19 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพืชต่างชนิดกันจะให้ปริมาณซากอินทรีย์ที่แตกต่างกัน โดยจะผันแปรตามอายุของพืชด้วย และความเข้มข้นของธาตุอาหารในซากอินทรีย์ (ตารางที่ 20 และ ตารางผนวกที่ 11-13) เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คุณภาพของซากอินทรีย์ของพืชแตกต่างกัน โดยในการศึกษานี้จะกล่าวถึงเฉพาะซากอินทรีย์ของส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นกาแฟและไม้ให้ร่ม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 18 ปริมาณซากที่ร่วงหล่นของส่วนที่อยู่เหนือดินของกาแฟและต้นไม้ให้ร่มต่อเดือน ในปี 2532 ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน

เดือน	น้ำหนักแห้งของซากพืชที่ร่วงหล่นในแต่ละแปลง (กก./ไร่)																	
	A-1			A-2			A-3			A-4			B-1			B-2		
	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม
มกราคม	9.3	0.0	9.3	8.9	50.8	59.7	10.3	20.9	31.2	8.3	42.9	51.2	0.0	0.0	0.0	5.3	0.0	5.3
กุมภาพันธ์	13.6	0.0	13.6	9.0	46.0	55.0	1.0	151.2	152.2	4.6	45.5	50.1	0.0	0.0	0.0	6.4	0.0	6.4
มีนาคม	10.8	0.0	10.8	6.4	63.2	69.6	7.3	46.0	53.3	1.7	126.5	128.2	9.3	0.0	9.3	8.0	0.0	8.0
เมษายน	8.4	0.0	8.4	2.0	19.6	21.6	3.5	245.3	248.8	0.8	52.1	52.9	5.9	0.0	5.9	3.6	0.0	3.6
พฤษภาคม	5.4	0.0	5.4	3.7	22.1	25.8	1.4	66.8	68.2	2.3	53.5	55.8	4.1	0.0	4.1	3.6	0.0	3.6
มิถุนายน	3.1	0.0	3.1	1.5	11.7	13.2	1.1	4.2	5.4	0.4	25.2	25.6	0.8	0.0	0.8	0.5	0.0	0.5
กรกฎาคม	3.1	0.0	3.1	1.5	11.7	13.2	1.1	4.2	5.4	0.4	25.2	25.6	0.8	0.0	0.8	0.5	0.0	0.5
สิงหาคม	2.2	0.0	2.2	1.1	15.0	16.1	0.2	2.4	2.6	0.2	35.3	35.5	6.6	0.0	6.6	1.6	0.0	1.6
กันยายน	2.2	0.0	2.2	1.1	14.9	16.0	0.2	2.4	2.6	0.2	35.3	35.5	6.6	0.0	6.6	1.6	0.0	1.6
ตุลาคม	7.6	0.0	7.6	0.0	0.0	0.0	0.0	11.4	11.4	0.0	75.2	75.2	19.3	0.0	19.3	3.8	0.0	3.8
พฤศจิกายน	7.0	0.0	7.0	2.5	50.1	52.6	2.6	5.8	8.4	0.1	86.8	86.8	14.6	0.0	14.6	2.3	0.0	2.3
ธันวาคม	9.3	0.0	9.3	8.9	50.8	59.7	10.3	20.9	31.2	8.3	42.9	51.2	10.4	0.0	10.4	3.7	0.0	3.7
รวม	82.0	0.0	82.0	46.6	355.9	402.5	39.0	581.5	620.9	27.3	646.4	673.6	78.5	0.0	78.4	40.9	0.0	40.9

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 19 ปริมาณของธาตุอาหารต่าง ๆในซากที่ร่วงหล่นของส่วนที่อยู่ เหนือดินของกาแฟและต้นไม้ให้ร่มในปี 2532 ในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่าง เคี่ยน

ธาตุอาหาร	ปริมาณธาตุอาหารในซากพืชที่ร่วงหล่นของแต่ละแปลง (กก./ไร่)																	
	A-1			A-2			A-3			A-4			B-1			B-2		
	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม	กาแฟ	ต้นไม้	รวม
ไนโตรเจน	1.59	0.0	1.59	0.98	5.73	6.71	0.77	3.90	4.67	0.59	6.37	6.96	1.51	0.0	1.51	0.86	0.0	0.86
ฟอสฟอรัส	0.04	0.0	0.04	0.03	0.08	0.11	0.02	0.12	0.14	0.01	0.20	0.21	0.02	0.0	0.02	0.02	0.0	0.02
โปแตสเซียม	0.50	0.0	0.50	0.31	1.50	1.81	0.20	0.77	0.97	0.18	3.09	3.27	0.44	0.0	0.44	0.22	0.0	0.22
แคลเซียม	0.42	0.0	0.42	0.24	0.78	1.02	0.24	0.55	0.79	0.16	1.68	1.84	0.49	0.0	0.49	0.22	0.0	0.22
แมกนีเซียม	0.09	0.0	0.09	0.08	0.31	0.39	0.03	0.32	0.35	0.03	0.39	0.42	0.09	0.0	0.09	0.04	0.0	0.04

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 20 ความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหารต่าง ๆ ในซากที่ร่วงหล่นของส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นไม้ให้ร่มทั้ง 3 ชนิดและต้นกาแฟในปี 2532

ชนิดต้นไม้	ความเข้มข้น (%)				
	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
กระถินอินโดนีเซีย	1.48	0.02	0.39	0.20	0.08
สนสามใบ	0.61	0.02	0.12	0.10	0.05
แอปเปิลป่า	0.93	0.03	0.46	0.26	0.06
กาแฟ (A-1)	1.79	0.04	0.62	0.52	0.10
กาแฟ (A-2)	1.89	0.06	0.61	0.52	0.15
กาแฟ (A-3)	1.77	0.04	0.52	0.62	0.08
กาแฟ (A-4)	1.81	0.04	0.61	0.62	0.10
กาแฟ (B-1)	1.89	0.03	0.51	0.62	0.10
กาแฟ (B-2)	1.93	0.05	0.51	0.51	0.10

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 21 ปริมาณเฉลี่ยของมวลชีวภาพและธาตุอาหารต่าง ๆ ในซากที่ร่วงหล่นของส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นกาแฟในแปลงทดลองปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยนในปี 2532

แปลง	มวลชีวภาพ	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
	กรัม/ต้น/ปี					
A-1	205	3.75	0.08	1.25	1.00	0.18
A-2	224	4.33	0.10	1.44	0.96	0.19
A-3	188	3.36	0.05	0.96	0.96	0.14
A-4	131	2.40	0.05	0.96	0.48	0.10
B-1	213	4.08	0.08	1.09	1.09	0.19
B-2	160	3.12	0.04	0.78	0.78	0.12

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ก. มวลชีวภาพจากต้นกาแฟ

ที่พื้นที่ดอยสามหมื่น ต้นกาแฟมีอายุ 4 ปี พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 82 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.59, 0.04, 0.5, 0.4 และ 0.07 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 46.6 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 0.98, 0.03, 0.31, 0.24 และ 0.08 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบมีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 39.7 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 0.77, 0.02, 0.20, 0.24 และ 0.03 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 27.2 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 0.59, 0.01, 0.18, 0.16 และ 0.03 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ

ที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ซึ่งต้นกาแฟมีอายุ 3 ปี ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 78.5 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.51, 0.02, 0.44, 0.49 และ 0.09 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (B-2) มีปริมาณมวลชีวภาพของกาแฟที่ร่วงหล่นเท่ากับ 40.9 กก./ไร่/ปี มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 0.86, 0.02, 0.22, 0.22และ 0.04 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าปริมาณซากอินทรีย์ต่อพื้นที่ของกาแฟในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) ที่ดอยสามหมื่นมีมากกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่ม ซึ่งเป็นเพราะมีจำนวนต้นมากกว่าในแปลงอื่น แต่ถ้าพิจารณาจากปริมาณของซากพืชที่ร่วงหล่นต่อต้นกาแฟ (ตารางที่ 21) พบว่า ปริมาณของซากกาแฟที่ร่วงหล่นในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีปริมาณมากที่สุดคือ เท่ากับ 224 ก./ต้น/ปี ส่วนในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีปริมาณน้อยที่สุดคือ เท่ากับ 131 ก./ต้น/ปี สำหรับปริมาณธาตุอาหารต่าง ๆ ในซากกาแฟที่ร่วงหล่นต่อต้นนั้นส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มเช่นเดียวกับมวลชีวภาพ ยกเว้นปริมาณธาตุแคลเซียมที่มีในแปลง A-1> A-2 = A-3> A-4 ทั้งนี้เนื่องจากในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนนั้นต้นกาแฟไม่ได้อยู่ในสภาพใต้ร่มเงา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ส่วนในแปลง A-2 นั้นในช่วงฤดูแล้งต้นกระถินอินโดนีเซียจะมีการร่วงหล่นของใบเกือบหมดทั้งต้น แล้วจึงมีใบใหม่ขึ้นมา จึงทำให้ทั้งสองแปลงได้รับอิทธิพลจากความรุนแรงของรังสีดวงอาทิตย์ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสรีระของต้นกาแฟ เนื่องจากกาแฟเป็นพืชพวก C_3 ในสภาพที่ได้รับแสงมากเกินไปคลอโรฟิลจะถูกทำลายอย่างรวดเร็วทำให้ใบกาแฟเกิดอาการเหลือง (chlorosis) ซึ่งทำให้ใบร่วงหล่นมาก นอกจากนั้นรังสีจากดวงอาทิตย์ยังส่งผลกระทบต่อสภาพอุณหภูมิและความชื้นในบรรยากาศใกล้ผิวดิน และดิน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสรีรวิทยาของต้นกาแฟ (สดุดี 2531) สำหรับปริมาณธาตุอาหารนั้นจะแตกต่างกันโดยสอดคล้องกับปริมาณของซากกาแฟที่ร่วงหล่น

สำหรับกาแฟที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้น ต้นกาแฟในแปลงที่ปลูกร่วมกับถั่วมะแฮะมีปริมาณซากอินทรีย์ที่ร่วงหล่นสูงกว่าที่ปลูกร่วมกับกระถินอินโดนีเซียทั้งนี้เพราะถั่วมะแฮะให้ร่มเงาน้อยและภายหลังได้ถูกตัดทิ้งไป

อย่างไรก็ตามปริมาณธาตุอาหารที่มากับซากอินทรีย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณของซากอินทรีย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของธาตุอาหารในซากอินทรีย์อีกด้วย (ตารางที่ 20) ความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในซากอินทรีย์จากต้นกาแฟที่มีอายุ 4 ปี ในพื้นที่ดอยสามหมื่น พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.79, 0.04, 0.62, 0.52 และ 0.10 % ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีมีความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.89, 0.06, 0.61, 0.52 และ 0.15 % ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) มีความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.81, 0.04, 0.61, 0.62 และ 0.10 %และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.81, 0.04, 0.61, 0.62 และ 0.10 % ตามลำดับ

ที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นซากอินทรีย์ที่ร่วงหล่นจากต้นกาแฟมีอายุ 3 ปี ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 1.89, 0.03, 0.51, 0.62 และ 0.10 % ตามลำดับ และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) เท่ากับ 1.93, 0.05, 0.51, 0.51 และ 0.10 % ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ส่วนความเข้มข้นของธาตุอาหารในซากกาแฟที่ร่วงหล่นเป็นรายเดือน ได้แสดงไว้ในตารางผนวกที่ 11-12 ความเข้มข้นของธาตุอาหารในพืชชนิดเดียวกันอาจจะแตกต่างกันได้ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากความอุดมสมบูรณ์ของดินและความผันแปรเกี่ยวกับพันธุกรรม

ข. มวลชีวภาพจากต้นไม้ให้ร่ม (Shade trees)

ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นนั้น ต้นไม้มีอายุ 4 ปี จากตารางที่ 16 และ ตารางที่ 17 พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีปริมาณมวลชีวภาพของกระถินอินโดนีเซียที่ร่วงหล่นเท่ากับ 355.9 กก./ไร่/ปี (2.2 ตัน/เฮกแตร์/ปี) มีธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 5.73, 0.08, 1.50, 0.78 และ 0.31 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับนสามใบ (A-3) มีปริมาณมวลชีวภาพของสนสามใบที่ร่วงหล่นเท่ากับ 581.5 กก./ไร่/ปี (3.6 ตัน/เฮกแตร์/ปี) มีปริมาณธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 3.90, 0.12, 0.77, 0.55, และ 0.32 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีปริมาณมวลชีวภาพของต้นแอปเปิลป่าที่ร่วงหล่นเท่ากับ 646.4 กก./ไร่/ปี (4.0 ตัน/เฮกแตร์/ปี) มีปริมาณธาตุอาหาร N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 6.37, 0.20, 3.09, 1.68 และ 0.42 กก./ไร่/ปี ตามลำดับ

กล่าวได้ว่าปริมาณของซากอินทรีย์ของไม้แอปเปิลป่าสูงที่สุด รองลงมาคือ สนสามใบ อย่างไรก็ตามปริมาณธาตุอาหารที่มากับซากอินทรีย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณของซากอินทรีย์เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของธาตุอาหารในซากอินทรีย์อีกด้วย ดังแสดงไว้ในตารางที่ 20 ความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในซากอินทรีย์ของต้นไม้ให้ร่มมีดังนี้ ในกระถินอินโดนีเซียมีความเข้มข้นของ N มากที่สุดคือเท่ากับ 1.48 % ในสนสามใบเท่ากับ 0.61 % และในแอปเปิลป่าเท่ากับ 0.92 % ความเข้มข้นของธาตุ P ในพืชทั้งสามชนิดไม่แตกต่างกันคือเท่ากับ 0.02-0.03 % สำหรับความเข้มข้นธาตุ K, Ca และ Mg ในแอปเปิลป่ามีค่าเท่ากับ 0.46, 0.25 และ 0.06 % ตามลำดับ กระถินอินโดนีเซียเท่ากับ 0.39, 0.20 และ 0.08 % ส่วนในต้นสนสามใบเท่ากับ 0.12, 0.10 และ 0.05 % ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เมื่อพิจารณาทั้งระบบแล้ว พบว่าที่พื้นที่ดอยสามหมื่นนั้น แปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีมวลชีวภาพของซากกาแฟและต้นไม้รวมกันเท่ากับ 0.5, 2.5, 3.9 และ 4.2 ตัน/เฮกแตร์/ปี คิดเป็นปริมาณธาตุ N เท่ากับ 9.94, 41.94, 29.19, 43.50 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ คิดเป็นปริมาณธาตุ P เท่ากับ 0.25, 0.69, 0.88 และ 1.31 กก./เฮกแตร์/ปี คิดเป็นปริมาณธาตุ K เท่ากับ 3.13, 11.31, 6.06 และ 20.44 กก./เฮกแตร์/ปี คิดเป็นปริมาณของ Ca เท่ากับ 2.63, 6.38, 4.94 และ 11.50 กก./เฮกแตร์/ปี คิดเป็นปริมาณของธาตุ Mg เท่ากับ 0.56, 2.44, 2.19 และ 2.63 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าระบบวนเกษตรที่ประกอบด้วยต้นไม้ต่างชนิดกันจะทำให้อัตราการหมุนเวียนกลับของธาตุอาหารต่าง ๆ ที่ลงสู่ดินนั้นแตกต่างกัน

เมื่อเทียบกับป่าธรรมชาติในท้องที่ต่าง ๆ พบว่าป่าดิบแล้งที่สมบูรณ์มีมวลชีวภาพของซากพืชที่ร่วงหล่นผันแปรอยู่ในช่วง 7.4-9.4 ตัน/เฮกแตร์/ปี คิดเป็น N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 84.8-145.3, 3.4-7.5, 27.9-68.4, 75.0-169.0 และ 11.9-29.6 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ (บัวเรศและคณะ 2533; ธำรง 2527; ทรงธรรม 2532) สำหรับป่าเต็งรังนั้นมีมวลชีวภาพ 4.7 ตัน/เฮกแตร์/ปี คิดเป็น N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 64.2-120.0, 4.0-7.5, 37.0-69.1, 48.8-91.0 และ 12.7-23.8 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ (Thaiutsa et al., 1978) ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบวนเกษตรของกาแฟที่ศึกษาครั้งนี้ยังมีอัตราการหมุนเวียนกลับของธาตุอาหารจากซากพืชที่ร่วงหล่นน้อยกว่าในป่าดงดิบธรรมชาติ จะต้องใช้เวลาอีกหลายปีกว่าที่ต้นไม้ให้ร่มจะเติบโต และให้อัตราการหมุนเวียนกลับสูงใกล้เคียงกับป่าธรรมชาติที่เกิดสมดุลของธาตุอาหารด้วยตัวเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.4.2.4. การสะสมของธาตุอาหารในมวลชีวภาพของส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นไม้ให้ร่มและต้นกาแฟ (Nutrient accumulation in above ground biomass)

ธาตุอาหารที่ถูกพืชดูดไปใช้นั้น บางส่วนจะถูกเก็บสะสมไว้ในเนื้อเยื่อของพืชทั้งในส่วนที่อยู่เหนือดินและใต้ดิน การสะสมดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญของระบบนิเวศน์ในการอนุรักษ์ธาตุอาหารไว้ ธาตุอาหารบางส่วนก็จะถูกปลดปล่อยหมุนเวียนกลับลงสู่ดินอันจะเป็นการรักษาสมดุลของธาตุอาหารในดินอยู่เสมอ (Odum, 1971; Kimmins, 1987)

4.4.2.4.1. การสะสมในต้นไม้ให้ร่ม

ในตารางที่ 22 แสดงการสะสมและการกระจายของมวลชีวภาพในส่วนต่าง ๆ ของไม้ให้ร่ม สำหรับตารางที่ 23 ถึง ตารางที่ 27 นั้นแสดงการสะสมและการกระจายของธาตุอาหารต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โปแตสเซียม แคลเซียมและ แมกนีเซียม ในเนื้อเยื่อส่วนที่อยู่เหนือดิน (ช่วงโคนต้นที่ระดับผิวดินถึงยอด) อันได้แก่ ลำต้น กิ่ง ใบ ดอกและผลในไม้ให้ร่ม

ที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ต้นกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี มีความสูงโดยเฉลี่ยจากผิวดินจนถึงยอดเท่ากับ 6.0 เมตร (DBH = 3.32 ซม.) ส่วนไม้ให้ร่มที่ดอยสามหมื่นที่มีอายุ 6 ปี โดยที่ต้นกระถินอินโดนีเซียมีความสูงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 6.0 เมตร (DBH = 9.23 ซม.) ต้นสนสามใบที่มีความสูงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5.8 เมตร (DBH = 16.77 ซม.) สำหรับต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูที่มีความสูงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 6.5 เมตร (DBH = 11.59 ซม.) โดยไม้ให้ร่มทั้งสามชนิดที่ปลูกในแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่น มีความหนาแน่นเท่ากับ 192 ต้น/ไร่ ส่วนที่ดอยขุนช่างเคี่ยนแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซียมีความหนาแน่นของต้นไม้ให้ร่มเท่ากับ 272 ต้น/ไร่

ปริมาณการสะสมของธาตุอาหารในส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณของมวลชีวภาพที่สะสม (ตารางที่ 22) และความเข้มข้นของธาตุอาหารแต่ละชนิดในเนื้อเยื่อส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินของต้นไม้ให้ร่ม (ตารางผนวกที่ 14-18) ซึ่งพบว่าความเข้มข้นของธาตุอาหารในเนื้อเยื่อทุกส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นกระถินอินโดนีเซีย และต้นสนสามใบมีค่าเรียงตามลำดับ คือ N>Ca>K>P>Mg สำหรับในใบของต้นแอปเปิลป่าก็มีแนวโน้มเช่นเดียวกัน ส่วน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ในกิ่งและลำต้นของต้นแอป เปิลป่าจะมีความ เข้มข้นของธาตุอาหาร เรียงตามลำดับ คือ Ca>N>K> P>Mg ในต้นสนสามใบและแอป เปิลป่านั้นจะมีความ เข้มข้นของธาตุอาหารทุกชนิดมากที่สุดในใบ รองลงไปคือในกิ่งและน้อยที่สุดในลำต้น สำหรับต้นกระถินอินโดนี เซียจะมีความ เข้มข้นของธาตุ อาหาร N, Ca และ Mg มากที่สุดในใบ เช่นกัน รองลงไปคือในดอกผลและกิ่ง โดยมีค่าน้อยที่สุด ในลำต้น ส่วน P และ K จะมีมากที่สุดในดอกผลและน้อยที่สุดในลำต้น

ก. มวลชีภาพของต้นไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 22 แสดงการสะสมของมวลชีวภาพในส่วนที่อยู่ เหนือดินของไม้ให้ร่มซึ่งแสดง เป็นปริมาณของน้ำหนักแห้งต่อพื้นที่ ต้นกระถินอินโดนี เซียที่ดอยขุนช่าง เคี่ยนมีอายุ 4 ปี ส่วนต้น กระถินอินโดนี เซีย สนสามใบและต้นแอป เปิลป่าที่ดอยสามหมื่นนั้นมีอายุ 6 ปี พบว่าต้นแอป เปิลป่ามี อัตราการสะสมสูงสุดคือ เท่ากับ 13,382 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีอัตราการสะสม เท่ากับ 9,246 กก./ไร่ ส่วนต้นกระถินอินโดนี เซียที่มีอายุ 4 ปีมีอัตราการสะสม เท่ากับ 2,074.3 กก./ไร่ ขณะที่ต้นที่มีอายุ 6 ปีมีการสะสม เท่ากับ 5,802 กก./ไร่

ต้นไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปี ที่ดอยสามหมื่นนั้น มีการกระจายของมวลชีวภาพใน ส่วนต่าง ๆ ที่อยู่ เหนือดินที่แตกต่างกันคือ กระถินอินโดนี เซียมีการสะสมของมวลชีวภาพส่วนใหญ่อยู่ ในเนื้อไม้ในลำต้นคือมีถึง 69.8 % ของมวลชีวภาพทั้งหมดที่อยู่ เหนือดิน ส่วนในกิ่ง ใบและดอก ผล มีการสะสมในสัดส่วนที่ใกล้ เคียงกันคือ 10.83 % 9.77 % และ 9.60 % ตามลำดับ สนสาม ใบมีการสะสมของมวลชีวภาพส่วนใหญ่อยู่ในลำต้นคือมีอยู่ 47.41 % ส่วนในกิ่งและใบมี 29.81 % และ 22.78 % ตามลำดับ สำหรับในดอกผลยังไม่มีการสะสม เพราะช่วงที่ เก็บไม่ได้ เป็นฤดูติดดอก และผล สำหรับต้นแอป เปิลป่าหรือหมักขี้หนูนั้นมีการสะสมของมวลชีวภาพในลำต้น เท่ากับ 46.08 % ของมวลชีวภาพทั้งหมด แต่ในกิ่งมีการสะสมในสัดส่วนที่ใกล้ เคียงกับในลำต้น คือ เท่ากับ 44.40 % ส่วนในใบมีการสะสม เท่ากับ 9.52 % สำหรับในดอกและผลยังไม่มีการสะสม เพราะช่วงที่ เก็บไม่ ได้ เป็นฤดูติดดอกผล ส่วนต้นกระถินอินโดนี เซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่าง เคี่ยนการสะสมส่วนใหญ่ อยู่ในลำต้นคือ เท่ากับ 51.06 % ส่วนในกิ่ง ใบและดอกผลมีการสะสม เท่ากับ 18.94 %, 27.68 % และ 2.32 % ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 22 การกระจายของมวลชีวภาพในส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให้ร่มสามชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	มวลชีวภาพ (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย อายุ 4 ปี พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน	0.0-0.3	140.5	0	0	0	140.5
	0.3-1.3	353.8	0	0	0	353.8
	1.3-2.3	194.1	45.4	243.7	3.7	486.9
	2.3-3.3	127.4	152.8	121.8	10.9	412.9
	3.3-4.3	99.1	77.6	125.6	21.0	323.3
	4.3-6.0	144.3	117.0	83.0	12.6	356.9
	รวม	1,059.2	392.8	574.1	48.2	2,074.3
กระถินอินโดนีเซีย อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.0	330.5	0	0	0	330.5
	0.3-1.3	976.7	0	0	0	976.7
	1.3-2.3	953.5	0	0	0	953.5
	2.3-3.3	752.3	76.2	40.6	44.3	913.4
	3.3-4.3	741.0	182.1	92.3	110.8	1,126.2
	4.3-6.0	295.7	369.9	433.8	402.5	1,501.9
	รวม	4,049.7	628.2	566.7	557.6	5,802.2
สนสามใบ อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.3	468.8	0	0	0	468.8
	0.3-1.3	1,448.3	0	0	0	1,448.3
	1.3-2.3	965.4	0	0	0	965.4
	2.3-3.3	813.9	974.7	548.3	0	2,336.9
	3.3-4.3	520.8	1,260.8	941.6	0	2,723.2
	4.3-5.8	166.1	520.6	616.6	0	1,303.3
	รวม	4,383.3	2,756.1	2,106.5	0	9,245.9
แอปเปิลป่า อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.3	832.6	0	0	0	832.6
	0.3-1.3	2,318.9	0	0	0	2,318.9
	1.3-2.3	1,423.4	4,852.2	721.4	0	6,997.0
	2.3-3.3	717.6	912.0	251.7	0	1,881.3
	3.3-4.3	352.6	120.0	167.7	0	640.3
	4.3-6.5	297.3	282.4	132.3	0	712.0
	รวม	5,942.4	6,166.6	1,273.1	0	13,382.1

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ในต้นกระถินอินโดนีเซียขณะมีอายุ 4 ปี จะมีการสะสมในเนื้อไม้น้อยกว่าเมื่อมีอายุ 6 ปี ขณะที่การสะสมในใบมากกว่า แสดงให้เห็นว่าเมื่อต้นไม้มีอายุมากขึ้น การสะสมส่วนใหญ่จะไปอยู่ในเนื้อไม้ในลำต้น ธาตุอาหารที่อยู่ในส่วนของใบทั้งหมดจะร่วงหล่นลงสู่ดิน ซึ่งพบว่ามวลชีวภาพของใบกระถินอินโดนีเซียอายุ 4 และ 6 ปี มีค่า 574.1 และ 566.7 กก./ไร่ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า อัตราการหมุนเวียนกลับของธาตุอาหารจากใบไม้ที่ร่วงหล่นลดลงเมื่อต้นกระถินอินโดนีเซียอายุมากขึ้น สำหรับต้นสนสามใบนั้นมีมวลชีวภาพในลำต้นและกิ่งสูงถึง 77% มีเพียงบางส่วนของใบสนที่ร่วงหล่นลงสู่ดิน ที่เหลือยังคงอยู่บนลำต้น ส่วนต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมมากที่สุด 90.5 % ของมวลชีวภาพสะสมอยู่ในใบและกิ่งที่เหลือ 9.5% ที่สะสมอยู่ในใบและจะหมุนเวียนกลับลงสู่ดิน จึงกล่าวได้ว่าต้นแอปเปิลป่าและสนสามใบมีประสิทธิภาพในการสะสมมวลชีวภาพได้ดีกว่าไม้กระถินอินโดนีเซีย

การสะสมในมวลชีวภาพนั้น ทรงธรรม (2532) พบว่าในป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาด มีการสะสมของมวลชีวภาพของส่วนที่อยู่เหนือดิน 112.296 ตัน/เฮกแตร์ (17.96 ตัน/ไร่) และในป่าเต็งรังที่สะแกราช มีการสะสม 130.86 ตัน/เฮกแตร์ (20.94 ตัน/ไร่) (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2527) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้ง 6.25 ตัน/เฮกแตร์ (1 ตัน/ไร่) อายุ 5 ปีมีการสะสมเท่ากับ 15.65 ตัน/เฮกแตร์ (2.5 ตัน/ไร่) (Kimmins, 1987) Feller (1983) พบว่ามีการสะสมของมวลชีวภาพของส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี 337.5 ตัน/เฮกแตร์ (54 ตัน/ไร่) ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักที่ทำการศึกษานั้น ในต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่น พบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมเท่ากับ 13.4 ตัน/ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 9.25 ตัน/ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 5.8 ตัน/ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีอัตราการสะสมเท่ากับ 2.07 ตัน/ไร่ จึงกล่าวได้ว่าอัตราการสะสมของมวลชีวภาพขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ ความหนาแน่น ชนิดและอายุของพืช สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินและสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ข. การสะสมของธาตุไนโตรเจนในไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 23 แสดงการสะสมของธาตุไนโตรเจนในส่วนที่อยู่เหนือดินของไม้ให้ร่มที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและที่มีอายุ 6 ปี ที่ดอยสามหมื่น พบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมสูงที่สุดคือเท่ากับ 62.01 กก./ไร่ ส่วนต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 43.64 กก./ไร่ และต้นกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 43.78 กก./ไร่ สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคียนมีการสะสมเท่ากับ 26.46 กก./ไร่

ในไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นมีการกระจายธาตุไนโตรเจนในส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินที่แตกต่างกันคือ กระถินอินโดนีเซียมีการสะสมของธาตุไนโตรเจนในลำต้นเท่ากับ 39.03 % ส่วนในกิ่ง ใบและดอกผล มีการสะสมเท่ากับ 9.68, 30.24 และ 21.0 % ตามลำดับ ต้นสนสามใบมีการสะสมของธาตุไนโตรเจนในลำต้นเท่ากับ 26.37 % ส่วนในกิ่งและใบมีค่าเท่ากับ 14.78 % และ 58.84 % ตามลำดับ ส่วนต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมของไนโตรเจนในลำต้นเท่ากับ 26.2 % ในกิ่งและใบมีการสะสมเท่ากับ 48.46 % และ 25.33 % ตามลำดับ สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมของไนโตรเจนในลำต้นเท่ากับ 21.78 % ส่วนในกิ่ง ใบและดอกผลมีการสะสมเท่ากับ 13.49, 61.11 % และ 3.70 % ตามลำดับ

สำหรับไม้กระถินอินโดนีเซียนั้น ขณะมีอายุ 4 ปี จะมีการสะสมในใบมากกว่าส่วนอื่น ๆ เมื่ออายุ 6 ปีการสะสมในใบจะลดลง เนื่องจากต้นไม้เริ่มมีอายุและเริ่มมีปริมาณใบน้อยลง บางต้นอาจตายลงและมีการแตกต้นใหม่ขึ้นมา สำหรับต้นสนสามใบนั้นมีอัตราการสะสมในใบสูงเช่นกัน แม้ว่าความเข้มข้นของไนโตรเจนในใบสนจะต่ำก็ตาม แต่มวลชีวภาพของใบสนมีมากกว่าต้นไม้ชนิดอื่น ส่วนไม้แอปเปิลป่านั้นมีการสะสมของไนโตรเจนในกิ่งมากกว่าส่วนอื่น ๆ เมื่อพิจารณาในแง่แนวโน้มการหมุนเวียนกลับของไนโตรเจนลงสู่ดินแล้ว ไม้สนสามใบมีอัตราการหมุนเวียนสูงกว่าไม้ชนิดอื่น แต่ถ้าพิจารณาในระยะยาวจะเห็นว่าไม้แอปเปิลป่าน่าจะให้ผลดีมากกว่า ทั้งนี้เพราะมีการสะสมในลำต้นและกิ่งสูงถึง 74 % (46 กก./ไร่) ขณะที่ไม้สนและกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุเท่ากันมีการสะสมเท่ากับ 41% และ 48% (18 และ 21 กก./ไร่) ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 23 การกระจายของธาตุไนโตรเจนในเนื้อเยื่อของส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	ไนโตรเจน (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.58	0	0	0	0.58
	0.3-1.3	1.63	0	0	0	1.63
อายุ 4 ปี	1.3-2.3	1.10	0.51	7.25	0.05	8.91
พื้นที่	2.3-3.3	0.72	1.17	3.36	0.18	5.42
ดอยขุนช่างเคี่ยน	3.3-4.3	0.73	0.74	3.10	0.56	5.13
	4.3-6.0	1.00	1.15	2.46	0.19	4.81
	รวม	5.76	3.57	16.17	0.98	26.46
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	1.39	0	0	0	1.39
	0.3-1.3	4.10	0	0	0	4.10
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	4.10	0	0	0	4.10
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	3.15	0.56	0.99	0.75	5.45
	3.3-4.3	3.10	1.62	2.14	0.03	8.89
	4.3-6.0	1.25	2.06	10.11	6.43	19.85
	รวม	17.09	4.24	13.24	9.21	43.78
สนสามใบ	0.0-0.3	0.90	0	0	0	0.90
	0.3-1.3	3.04	0	0	0	3.04
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	2.32	0	0	0	2.32
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	2.85	1.86	6.08	0	10.78
	3.3-4.3	1.82	3.02	11.58	0	16.43
	4.3-5.8	0.58	1.57	8.02	0	10.16
	รวม	11.51	6.45	25.68	0	43.64
แอปเปิลป่า	0.0-0.3	2.00	0	0	0	2.00
	0.3-1.3	5.57	0	0	0	5.57
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	3.42	24.26	8.37	0	36.05
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	3.38	3.01	3.20	0	9.59
	3.3-4.3	1.02	0.83	2.30	0	4.15
	4.3-6.5	0.86	1.95	1.84	0	4.65
	รวม	16.25	30.05	15.71	0	62.01

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การสะสมของธาตุไนโตรเจนในมวลชีวภาพนั้น ทรงธรรม (2532) พบว่าในป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาดมีการสะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน 583.89 กก./เฮกแตร์ (93.42 กก./ไร่) ขณะที่ในป่าเต็งรังที่สะแกราชมีการสะสม 225.45 กก./เฮกแตร์ (36.07 กก./ไร่) (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2527) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีธาตุไนโตรเจน 37.2 กก./เฮกแตร์ (5.95 กก./ไร่) ที่มีอายุ 5 ปีมีการสะสมเท่ากับ 71.4 กก./เฮกแตร์ (11.42 กก./ไร่) (Kimmins, 1987) ส่วน Pritchett (1987) พบว่าใน slash pine ที่มีอายุ 15 ปี มีการสะสมของธาตุไนโตรเจน 345 กก./เฮกแตร์ (55.2 กก./ไร่) Feller (1983) พบว่ามีการสะสมของธาตุไนโตรเจนของส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี เท่ากับ 449.3 กก./เฮกแตร์ (71.89 กก./ไร่) ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักร่วมกับต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่า ต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมเท่ากับ 62.01 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 43.64 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 43.78 กก./ไร่ สำหรับไม้กระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีอัตราการสะสมเท่ากับ 26.46 กก./ไร่ นอกจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่เกี่ยวกับมวลชีวภาพ ความเข้มข้นของธาตุอาหารที่สะสมอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้อัตราการสะสมของไนโตรเจนมีลักษณะแตกต่างไปจากการสะสมของมวลชีวภาพ

ค. การสะสมของธาตุฟอสฟอรัสในไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 24 แสดงการสะสมของธาตุฟอสฟอรัสในส่วนที่อยู่เหนือดินของไม้ให้ร่มที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่น พบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมสูงสุดคือเท่ากับ 18.05 กก./ไร่ ส่วนต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 11.40 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียเท่ากับ 10.04 กก./ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 2.42 กก./ไร่

ในต้นไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นมีการกระจายของฟอสฟอรัสในส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินแตกต่างกันคือ ในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมของฟอสฟอรัส ส่วนใหญ่จะอยู่ในลำต้นคือมีถึง 63.25 % ส่วนในกิ่ง ใบและดอกผลมีการสะสมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือเท่ากับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 24 การกระจายของธาตุฟอสฟอรัสในเนื้อเยื่อของส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	ฟอสฟอรัส (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.08	0	0	0	0.08
	0.3-1.3	0.22	0	0	0	0.22
อายุ 4 ปี	1.3-2.3	0.19	0.05	0.34	0	0.58
พื้นที่	2.3-3.3	0.14	0.14	0.22	0.02	0.52
ดอยขุนช่างเคี่ยน	3.3-4.3	0.12	0.13	0.19	0.05	0.49
	4.3-6.0	0.20	0.14	0.16	0.03	0.53
	รวม	0.95	0.46	0.91	0.10	2.42
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.59	0	0	0	0.59
	0.3-1.3	1.76	0	0	0	1.76
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	1.33	0	0	0	1.33
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	1.12	0.16	0.08	0.11	1.47
	3.3-4.3	1.10	0.38	0.21	0.27	1.96
	4.3-6.0	0.45	0.67	0.96	0.85	2.93
	รวม	6.35	1.21	1.25	1.23	10.04
สนสามใบ	0.0-0.3	0.99	0	0	0	0.99
	0.3-1.3	1.44	0	0	0	1.44
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	0.96	0	0	0	0.96
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.82	1.17	0.93	0	2.92
	3.3-4.3	0.51	1.50	1.31	0	3.32
	4.3-5.8	0.16	0.51	1.10	0	1.77
	รวม	4.88	3.18	3.34	0	11.40
แอปเปิลป่า	0.0-0.3	1.17	0	0	0	1.17
	0.3-1.3	3.01	0	0	0	3.01
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	1.86	6.30	1.30	0	9.46
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.86	1.01	0.43	0	2.30
	3.3-4.3	0.42	0.24	0.30	0	0.96
	4.3-6.5	0.35	0.56	0.24	0	1.15
	รวม	7.67	8.11	2.27	0	18.05

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

12.05, 12.45 และ 12.25 % ตามลำดับ ต้นสนสามใบการสะสมของฟอสฟอรัส ส่วนใหญ่จะอยู่ในลำต้นคือมีถึง 42.81 % ส่วนในกิ่งและใบมี 27.89 % และ 29.30 % ตามลำดับ ในต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูการสะสมของฟอสฟอรัส ส่วนใหญ่จะอยู่ในกิ่งคือ เท่ากับ 44.93 % และในลำต้นมีการสะสมในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับในกิ่ง คือ เท่ากับ 42.49 % ส่วนในใบมีการสะสม เท่ากับ 12.58 % สำหรับต้นภระถินอินโดนีเซียอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่าง เคียนการสะสมส่วนใหญ่อยู่ในลำต้นคือ เท่ากับ 39.26 % ส่วนในกิ่งใบ ดอกและผลมีการสะสม เท่ากับ 19.01 % 37.60 % และ 4.13 % ตามลำดับ

การสะสมของธาตุฟอสฟอรัสในมวลชีวภาพนั้นทรงธรรม (2532) พบว่าป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาดมีการสะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน เท่ากับ 49.55 กก./เฮกแตร์ (7.93 กก./ไร่) ในป่าเต็งรังที่สะแกราชมีการสะสม เท่ากับ 15.96 กก./เฮกแตร์ (2.55 กก./ไร่) (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2527) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีธาตุฟอสฟอรัส 4.7 กก./เฮกแตร์ (0.75 กก./ไร่) ที่มีอายุ 5 ปีมีการสะสม เท่ากับ 9.4 กก./เฮกแตร์ (1.5 กก./ไร่) (Kimmins, 1987) ส่วน Pritchett (1987) พบว่าใน slash pine ที่มีอายุ 15 ปี มีการสะสมของธาตุฟอสฟอรัส 24 กก./เฮกแตร์ (3.84 กก./ไร่) Feller (1983) พบว่ามีการ สะสมของธาตุ ฟอสฟอรัสของส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี 15.6 กก./เฮกแตร์ (2.5 กก./ไร่) ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักร่วมกับต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปี ที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสม เท่ากับ 18.05 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสม เท่ากับ 11.40 กก./ไร่ และในภระถินอินโดนีเซียมีการสะสม เท่ากับ 10.04 กก./ไร่ สำหรับในภระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่าง เคียนมีการสะสม เท่ากับ 2.42 กก. /ไร่ การสะสมของฟอสฟอรัสค่อนข้างสูง เมื่อ เทียบกับข้อมูลในป่าธรรมชาติและสวนป่าอาจ เป็นเพราะ เป็นไม้โต เร็ว การสะสมของฟอสฟอรัสมีแนวโน้มการสะสมคล้ายคลึงกับไนโตรเจน เพียงแต่มีปริมาณน้อยกว่า เท่านั้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ง. การสะสมของธาตุโปแตสเซียมในไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 25 แสดงการสะสมของธาตุโปแตสเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินของไม้ให้ร่มที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและที่มีอายุ 6 ปี ที่ดอยสามหมื่น พบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมสูงที่สุดคือเท่ากับ 33.34 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 24.07 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 18.14 กก./ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซียอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 12.65 กก./ไร่

ในต้นไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นมีการกระจายของโปแตสเซียมในส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินแตกต่างกันคือ กระถินอินโดนีเซียการสะสมของโปแตสเซียม ส่วนใหญ่จะอยู่ในลำต้นคือมีถึง 60.75 % ในกิ่งเท่ากับ 11.63 % ในใบเท่ากับ 12.18 % ในดอกและผลมีการสะสมเท่ากับ 15.44 % ขณะต้นสนสามใบการสะสมโปแตสเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในใบคือมีถึง 52.80 % ส่วนในลำต้นและกิ่งมี 25.26 % และ 21.94 % ตามลำดับ ในแอปเปิลป่ามีการสะสมของโปแตสเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในกิ่งคือเท่ากับ 59.63 % ในลำต้นมีการสะสมเท่ากับ 23.46 % ส่วนในใบมีการสะสมเท่ากับ 16.92 % สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซีย อายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนการสะสมส่วนใหญ่อยู่ในลำต้นคือเท่ากับ 41.26 % ส่วนในกิ่งใบ และดอกและผลมีการสะสมเท่ากับ 22.21 % 32.73 % และ 3.80 % ตามลำดับ

เป็นที่น่าสังเกตว่าปริมาณการสะสมของโปแตสเซียมในใบกระถินอินโดนีเซียและแอปเปิลป่ามีน้อยคือมีเพียง 2.21 และ 5.64 กก./ไร่ ตามลำดับ ขณะที่การสะสมในใบสนสามใบสูงถึง 12.71 กก./ไร่ ดังนั้นการหมุนเวียนกลับของโปแตสเซียมจากซากใบไม้ที่ร่วงหล่นจึงแตกต่างกันอย่างมากระหว่างไม้ทั้งสามชนิด เมื่อพิจารณาในแง่การสะสมในระยะยาวพบว่าต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมได้ดีกว่า

การสะสมของธาตุโปแตสเซียมในมวลชีวภาพนั้นทรงธรรม (2532) พบว่าในป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาดมีการสะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน 558.75 กก./เฮกแตร์ (7.93 กก./ไร่) และในป่าเต็งรังที่สะแกราชมีการสะสม 224.55 กก./เฮกแตร์ (35.93 กก./ไร่) (ผงษ์ศักดิ์และคณะ, 2527) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีธาตุโปแตสเซียม 15.2 กก./เฮกแตร์ (2.43 กก./ไร่) ที่มีอายุ 5 ปีมีการสะสมเท่ากับ 34.1 กก./เฮกแตร์ (5.46 กก./ไร่)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 25 การกระจายของธาตุโปแตสเซียมในเนื้อเยื่อของส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	โปแตสเซียม (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.35	0	0	0	0.35
	0.3-1.3	1.30	0	0	0	1.30
อายุ 4 ปี	1.3-2.3	0.83	0.27	1.81	0.03	2.94
พื้นที่	2.3-3.3	0.94	1.07	0.86	0.11	2.98
ดอยขุนช่างเคี่ยน	3.3-4.3	0.73	0.61	0.85	0.21	2.40
	4.3-6.0	1.07	0.86	0.62	0.13	2.68
	รวม	5.22	2.81	4.14	0.48	12.65
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.83	0	0	0	0.83
	0.3-1.3	2.45	0	0	0	2.45
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	2.38	0	0	0	2.38
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	2.26	0.27	0.16	0.22	2.91
	3.3-4.3	2.22	0.54	0.32	0.56	3.64
	4.3-6.0	0.88	1.30	1.73	2.02	5.93
	รวม	11.02	2.11	2.21	2.80	18.14
สนสามใบ	0.0-0.3	0.46	0	0	0	0.46
	0.3-1.3	1.15	0	0	0	1.15
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	0.77	0	0	0	0.77
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	1.63	0.98	2.74	0	5.35
	3.3-4.3	1.57	3.15	5.65	0	10.37
	4.3-5.8	0.50	1.15	4.32	0	5.97
	รวม	6.08	5.28	12.71	0	24.07
แอปเปิลป่า	0.0-0.3	1.09	0	0	0	1.09
	0.3-1.3	2.54	0	0	0	2.54
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	1.86	15.52	2.88	0	20.26
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.93	2.74	1.27	0	4.94
	3.3-4.3	0.70	0.48	0.83	0	2.01
	4.3-6.5	0.70	1.14	0.66	0	2.50
	รวม	7.82	19.88	5.64	0	33.34

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

(Kimmins, 1987) ส่วน Pritchett (1987) พบว่าใน slash pine ที่มีอายุ 15 ปี มีการสะสมของธาตุโปแตสเซียม 137 กก./เฮกแตร์ (21.92 กก./ไร่) Feller (1983) พบว่ามีการสะสมของธาตุโปแตสเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี เท่ากับ 156.2 กก./เฮกแตร์ (24.99 กก./ไร่)

ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักร่วมกับต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นนั้นพบว่า ต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมเท่ากับ 33.34 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 24.07 กก/ไร่ และต้นกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 18.14 กก./ไร่ สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 12.65 กก./ไร่ จะเห็นได้ว่ามีการสะสมของโปแตสเซียมค่อนข้างสูงในไม้โตเร็วทั้งสามชนิด

จ. การสะสมของธาตุแคลเซียมในไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 26 แสดงการสะสมของธาตุแคลเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นไม้ให้ร่มอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่น พบว่าต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูมีการสะสมสูงที่สุดคือเท่ากับ 90.93 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 27.34 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 23.98 กก./ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซีย อายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 13.72 กก./ไร่

ในต้นไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นมีการกระจายของแคลเซียมในส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินแตกต่างกันคือ กระถินอินโดนีเซียการสะสมของแคลเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในลำต้น 41.03 % และในใบ 39.24 % ส่วนในกิ่งและในดอกผลเท่ากับ 12.26 % และ 7.47 % ตามลำดับ ต้นสนสามใบการสะสมแคลเซียม ส่วนใหญ่จะอยู่ในใบคือมีถึง 42.61 % ส่วนในลำต้นและกิ่งมีการสะสม 30.10 % และ 27.29 % ตามลำดับ ในต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูการสะสมของแคลเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในกิ่งคือเท่ากับ 57.57 % และในลำต้นเท่ากับ 27.49 % ส่วนในใบมีการสะสมเท่ากับ 14.94 %

สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซียอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนแคลเซียมส่วนใหญ่จะถูกสะสม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 26 การกระจายของธาตุแคลเซียมในเนื้อเยื่อของส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให่ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	แคลเซียม (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย อายุ 4 ปี พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน	0.0-0.3	0.61	0	0	0	0.61
	0.3-1.3	1.20	0	0	0	1.20
	1.3-2.3	0.42	0.16	3.65	0.02	4.25
	2.3-3.3	0.35	0.48	1.79	0.06	2.68
	3.3-4.3	0.31	0.29	1.71	0.13	2.44
	4.3-6.0	0.90	0.38	1.18	0.08	2.54
	รวม	3.79	1.31	8.33	0.29	13.72
กระถินอินโดนีเซีย อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.3	0.91	0	0	0	0.91
	0.3-1.3	2.14	0	0	0	2.14
	1.3-2.3	2.35	0	0	0	2.35
	2.3-3.3	1.86	0.29	0.61	0.14	2.90
	3.3-4.3	1.84	0.70	1.54	0.32	4.40
	4.3-6.0	0.74	1.95	7.26	1.33	11.28
	รวม	9.84	2.94	9.41	1.79	23.98
สนสามใบ อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.3	0.85	0	0	0	0.85
	0.3-1.3	2.83	0	0	0	2.83
	1.3-2.3	1.65	0	0	0	1.65
	2.3-3.3	1.18	2.48	2.72	0	6.38
	3.3-4.3	1.30	3.41	5.23	0	9.94
	4.3-5.8	0.42	1.57	3.70	0	5.69
	รวม	8.23	7.46	11.65	0	27.34
แอปเปิลป่า อายุ 6 ปี พื้นที่ดอยสามหมื่น	0.0-0.3	3.01	0	0	0	3.01
	0.3-1.3	8.35	0	0	0	8.35
	1.3-2.3	7.26	43.74	7.39	0	58.39
	2.3-3.3	3.34	5.07	3.65	0	12.06
	3.3-4.3	1.65	1.06	1.61	0	4.32
	4.3-6.5	1.39	2.48	0.93	0	4.80
	รวม	25.00	52.35	13.58	0	90.93

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อยู่ในใบคือเท่ากับ 60.71 % รองลงไปจะอยู่ในลำต้นเท่ากับ 27.62 % สำหรับในกิ่ง และในดอกและผลมีการสะสมเท่ากับ 9.55 % และ 2.12 % ตามลำดับ

การสะสมของธาตุแคลเซียมในพืชนั้น พืชที่มีอายุมากขึ้นการสะสมมักจะมากในลำต้น เนื่องจากแคลเซียมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของผนังเซล ทรงธรรม (2532) พบว่าในป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาดมีการสะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน 482.98 กก./เฮกแตร์ (77.28 กก./ไร่) ในป่าเต็งรังที่สะแกราชมีการสะสม 1,032.25 กก./เฮกแตร์ (165.16 กก./ไร่) (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2527) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีธาตุแคลเซียม 9.7 กก./เฮกแตร์ (1.55 กก./ไร่) และที่มีอายุ 5 ปีมีการสะสมเท่ากับ 31.7 กก./เฮกแตร์ (5.07 กก./ไร่) (Kimmins, 1987) ส่วน Pritchett (1985) พบว่าใน slash pine ที่มีอายุ 15 ปี มีการสะสมของธาตุแคลเซียม 226 กก./เฮกแตร์ (36.16 กก./ไร่) Feller (1983) พบว่ามีการสะสมของธาตุแคลเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี เท่ากับ 225.5 กก./เฮกแตร์ (36.08 กก./ไร่)

ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักร่วมกับต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่า ต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมเท่ากับ 90.93 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 27.34 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 23.98 กก./ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีอัตราการสะสมเท่ากับ 13.72 กก./ไร่ จึงอาจกล่าวได้ว่ามีการสะสมของแคลเซียมค่อนข้างมากในไม้โตเร็วทั้งสามชนิด และนอกจากอายุและชนิดของต้นไม้แล้ว ยังเป็นที่สังเกตว่าต้นไม้ที่ขึ้นในดินเลวมักมีปริมาณการสะสมสูง เช่น ในป่าเต็งรัง เป็นต้น

ฉ. การสะสมของธาตุแมกนีเซียมในไม้ให้ร่ม

ตารางที่ 27 แสดงการสะสมของธาตุแมกนีเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินในไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นพบว่าต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูมีการสะสมสูงสุดคือเท่ากับ 16.64 กก./ไร่ ส่วนต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 6.52 กก./ไร่ และในกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 6.85 กก./ไร่ สำหรับกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 2.67 กก./ไร่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 27 การกระจายของธาตุแมกนีเซียมในเนื้อเยื่อของส่วนที่อยู่เหนือดินในต้นไม้ให้ร่ม 3 ชนิดที่มีอายุ 4 ปี และ 6 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและดอยสามหมื่น

ชนิดต้นไม้	ช่วงความสูง (เมตร)	แมกนีเซียม (กิโลกรัมต่อไร่)				
		ลำต้น	กิ่ง	ใบ	ดอกและผล	รวม
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.05	0	0	0	0.05
	0.3-1.3	0.13	0	0	0	0.13
อายุ 4 ปี	1.3-2.3	0.08	0.05	0.67	0	0.80
พื้นที่	2.3-3.3	0.05	0.16	0.34	0.03	0.58
ดอยขุนช่างเคี่ยน	3.3-4.3	0.06	0.11	0.34	0.05	0.56
	4.3-6.0	0.16	0.14	0.22	0.03	0.55
	รวม	0.53	0.46	1.57	0.11	2.67
กระถินอินโดนีเซีย	0.0-0.3	0.13	0	0	0	0.13
	0.3-1.3	0.35	0	0	0	0.35
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	0.34	0	0	0	0.34
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.56	0.08	0.13	0.06	0.83
	3.3-4.3	0.56	0.35	0.42	0.16	1.49
	4.3-6.0	0.22	0.70	2.18	0.61	3.71
	รวม	2.16	1.13	2.73	0.83	6.85
สนสามใบ	0.0-0.3	0.19	0	0	0	0.19
	0.3-1.3	0.46	0	0	0	0.46
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	0.32	0	0	0	0.32
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.29	0.83	0.82	0	1.94
	3.3-4.3	0.26	0.94	1.18	0	2.38
	4.3-5.8	0.08	0.38	0.77	0	1.23
	รวม	1.60	2.15	2.77	0	6.52
แอปเปิลป่า	0.0-0.3	0.62	0	0	0	0.62
	0.3-1.3	1.50	0	0	0	1.50
อายุ 6 ปี	1.3-2.3	0.93	6.78	2.16	0	9.87
พื้นที่ดอยสามหมื่น	2.3-3.3	0.50	1.28	0.75	0	2.53
	3.3-4.3	0.35	0.24	0.42	0	1.01
	4.3-6.5	0.29	0.56	0.26	0	1.11
	รวม	4.19	8.86	3.59	0	16.64

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ในต้นไม้ให้ร่มแต่ละชนิดที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่นมีการกระจายของธาตุแมกนีเซียมในส่วนต่าง ๆ ที่อยู่เหนือดินแตกต่างกันคือ กระถินอินโดนีเซียการสะสมของแมกนีเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในลำต้น 31.53 % และในใบ 39.85 % ส่วนในกิ่งและดอกผลเท่ากับ 16.50 % และ 12.12 % ตามลำดับ ต้นสนสามใบมีการสะสมแมกนีเซียม ส่วนใหญ่จะอยู่ในใบคือมีถึง 42.48 % ส่วนในลำต้นและกิ่งมีการสะสม 24.54 % และ 42.48 % ตามลำดับ สำหรับในดอกและผลยังไม่มีการสะสมเพราะช่วงที่เก็บไม่ได้เป็นฤดูติดดอกและผล ต้นแอปเปิลป่าหรือหมักขี้หนูมีการสะสมของแมกนีเซียมส่วนใหญ่จะอยู่ในกิ่งคือเท่ากับ 53.25 % ในลำต้นมีการสะสมเท่ากับ 25.18 % ส่วนในใบมีการสะสมเท่ากับ 21.57 %

สำหรับต้นกระถินอินโดนีเซีย อายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยน แมกนีเซียมส่วนใหญ่จะถูกสะสมอยู่ในใบคือเท่ากับ 58.80 % ส่วนในลำต้นเท่ากับ 19.85 % สำหรับในกิ่งและในดอกผลมีการสะสมเท่ากับ 17.23 % และ 4.12 % ตามลำดับ

แมกนีเซียมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคลอโรฟิลล์ ดังนั้นปริมาณที่สะสมในใบจึงมักสูง ทรงธรรม (2532) พบว่าในป่าดิบแล้งที่ห้วยหินดาดมีการสะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน 93.32 กก./เฮกแตร์ (15.89 กก./ไร่) ในป่าปลูก loblolly pine อายุ 4 ปีมีธาตุแมกนีเซียม 3.9 กก./เฮกแตร์ (0.62 กก./ไร่) ที่มีอายุ 5 ปีมีการสะสมเท่ากับ 8.7 กก./เฮกแตร์ (1.39 กก./ไร่) (Kimmins, 1987) ส่วน Pritchett (1987) พบว่าใน slash pine ที่มีอายุ 15 ปี มีการสะสมของธาตุแมกนีเซียม 53 กก./เฮกแตร์ (8.48 กก./ไร่) Feller (1983) พบว่า มีการสะสมของธาตุแมกนีเซียมในส่วนที่อยู่เหนือดินของ Pinus radiata อายุ 37 ปี เท่ากับ 78 กก./เฮกแตร์ (12.48 กก./ไร่)

ส่วนในระบบวนเกษตรที่มีกาแฟเป็นพืชหลักร่วมกับต้นไม้ให้ร่มที่มีอายุ 6 ปี ที่ดอยสามหมื่นนั้น พบว่า ต้นแอปเปิลป่ามีการสะสมเท่ากับ 16.64 กก./ไร่ ต้นสนสามใบมีการสะสมเท่ากับ 6.52 กก./ไร่ และกระถินอินโดนีเซียมีการสะสมเท่ากับ 6.85 กก./ไร่ สำหรับในกระถินอินโดนีเซียที่มีอายุ 4 ปี ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนมีการสะสมเท่ากับ 2.67 กก./ไร่ การสะสมในไม้โตเร็วทั้งสามชนิดนี้ค่อนข้างสูง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.4.2.4.2. <u>การสะสมในต้นกาแฟ</u>

ตารางที่ 28 แสดงการสะสมของมวลชีวภาพและธาตุอาหารในส่วนที่อยู่เหนือดิน (ลำต้น กิ่ง ใบ ดอกและผล) ของต้นกาแฟ ที่มีอายุ 5 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและต้นกาแฟที่มีอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่น

ในพื้นที่ดอยสามหมื่น พบว่าในแต่ละแปลงมีการสะสมมวลชีวภาพในต้นกาแฟในรูปน้ำหนักแห้งดังนี้ แปลงกาแฟล้วน (A-1) เท่ากับ 526.6 กก./ไร่ (1.32 กก./ต้น) แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) เท่ากับ 277.3 กก./ไร่ (1.32 กก./ต้น) แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) เท่ากับ 235.6 กก./ไร่ (1.13 กก./ต้น) แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) เท่ากับ 264.2 กก./ไร่ (1.27 กก./ต้น) และมีการสะสมของธาตุอาหารคือ N, P, K, Ca และ Mg ในแต่ละแปลงตามลำดับดังนี้คือ แปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) เท่ากับ 9.02, 0.40, 2.42, 2.76 และ 0.68 กก./ไร่ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) เท่ากับ 4.68, 0.21, 1.32, 1.46 และ 0.36 กก./ไร่ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) เท่ากับ 4.11, 0.18, 1.02, 1.25 และ 0.30 กก./ไร่ สำหรับแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) เท่ากับ 4.44, 0.19, 1.16, 1.44 และ 0.32 กก./ไร่

ในพื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน พบว่า ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีการสะสมมวลชีวภาพเท่ากับ 453.4 กก./ไร่ หรือ 1.13 กก./ต้น และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) เท่ากับ 284.2 กก./ไร่ หรือ 1.11 กก./ต้น และมีการสะสมธาตุอาหารคือ N, P, K, Ca และ Mg ในแต่ละแปลงตามลำดับดังนี้คือ (B-1) เท่ากับ 7.78, 0.35, 2.20, 2.35 และ 0.60 กก./ไร่ และแปลง (B-2) เท่ากับ 5.11, 0.20, 1.27, 1.45 และ 0.35 กก./ไร่

ปริมาณการสะสมของธาตุอาหารในต้นกาแฟนั้นขึ้นอยู่กับการกระจายของของมวลชีวภาพและความเข้มข้นของธาตุอาหารในส่วนต่าง ๆ ของต้นกาแฟ (ตารางที่ 29 และ ตารางที่ 30) พบว่าในมวลชีวภาพของกาแฟในส่วนที่อยู่เหนือดินจะมีการสะสมของธาตุต่าง ๆ มากน้อยตามลำดับดังนี้คือ N> Ca> K> P> Mg โดยมีความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในส่วนประกอบคือ ลำต้น กิ่ง ใบ ดอกและผล มากน้อยตามลำดับคือ ธาตุ N มีใน ใบ> ลำต้น= ดอกและผล> กิ่ง ธาตุ P

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 28 มวลชีวภาพและปริมาณธาตุอาหารต่าง ๆ ต่อพื้นที่ที่สะสมในส่วนที่อยู่เหนือดิน ของต้นกาแฟที่อายุ 6 ปี และ 5 ปี ที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน

แปลง	จำนวนต้น	กิโลกรัม/ไร่					
		มวลชีวภาพ	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
A-1	400	526.6	9.02	0.40	2.42	2.76	0.68
A-2	208	277.3	4.68	0.21	1.32	1.46	0.36
A-3	208	235.6	4.11	0.18	1.02	1.25	0.30
A-4	208	264.2	4.44	0.19	1.16	1.44	0.32
B-1	368	453.4	7.16	0.32	2.02	2.17	0.55
B-2	256	284.2	5.11	0.20	1.27	1.45	0.35

ตารางที่ 29 ความเข้มข้นเฉลี่ยของธาตุอาหารในส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นกาแฟ

ส่วนประกอบ	ความเข้มข้น (%)				
	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
ลำต้น	2.00	0.05	0.20	0.55	0.06
กิ่ง	1.10	0.10	0.70	0.60	0.19
ใบ	2.26	0.08	0.56	0.34	0.16
ดอกและผล	2.00	0.12	0.80	0.53	0.12

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 30 ปริมาณมวลชีวภาพและธาตุอาหารต่อต้นที่สะสมในส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นกาแฟที่มีอายุ 5 ปีที่ดอยขุนช่างเคี่ยนและอายุ 6 ปีที่ดอยสามหมื่น

แปลงที่	ส่วนประกอบ	กรัม/ต้น					
		มวลชีวภาพ	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
A-1	ลำต้น	560.0	11.20	0.28	1.12	3.08	0.32
	กิ่ง	494.0	5.42	0.50	3.45	2.95	0.95
	ใบ	260.0	5.88	0.22	1.45	0.88	0.42
	ดอกและผล	2.5	0.05	0.00	0.02	0.00	0.00
	รวม	1,316.5	22.55	1.00	6.04	6.90	1.69
A-2	ลำต้น	520.0	10.38	0.24	1.06	2.88	0.29
	กิ่ง	540.0	5.96	0.53	3.80	3.22	1.01
	ใบ	270.0	6.10	0.24	1.49	0.91	0.43
	ดอกและผล	3.0	0.05	0.00	0.05	0.00	0.00
	รวม	1,330.3	22.5	1.01	6.35	7.02	1.73
A-3	ลำต้น	540.0	10.82	0.29	1.06	2.98	0.38
	กิ่ง	380.0	4.18	0.38	2.64	2.26	0.72
	ใบ	207.0	4.66	0.19	1.15	0.72	0.34
	ดอกและผล	6.0	0.10	0.00	0.05	0.05	0.00
	รวม	1,132.6	19.76	0.86	4.60	6.00	1.44

(ต่อ)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แปลงที่	ส่วนประกอบ	กรัม/ต้น					
		มวลชีวภาพ	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
A-4	ลำต้น	620.0	12.40	0.29	1.25	3.41	0.38
	กิ่ง	490.0	5.38	0.48	3.41	2.93	0.91
	ใบ	150.0	3.36	0.14	0.82	0.53	0.24
	ดอกและผล	0.1	1.92	0.00	0.10	0.05	0.00
	รวม	1,270.0	21.35	0.92	5.58	6.92	1.54
B-1	ลำต้น	423.0	8.48	0.19	0.84	2.34	0.24
	กิ่ง	433.0	4.76	0.43	3.02	2.61	0.82
	ใบ	267.0	6.03	0.24	1.49	0.90	0.43
	ดอกและผล	10.9	0.19	0.00	0.14	0.05	0.00
	รวม	1,133.9	19.46	0.87	5.49	5.90	1.49
B-2	ลำต้น	490.0	9.80	0.23	0.98	2.70	0.31
	กิ่ง	330.0	3.63	0.31	2.30	1.99	0.62
	ใบ	280.0	6.33	0.23	1.56	0.94	0.43
	ดอกและผล	10.1	0.20	0.00	1.17	0.04	0.00
	รวม	1,110.0	19.96	0.78	4.96	5.66	1.37

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

และ ธาตุ K มีใน ดอกและผล> กิ่ง> ใบ> ลำต้น ธาตุ Ca มีใน กิ่ง> ลำต้น> ดอกและผล> ใบ ส่วน Mg มีใน กิ่ง> ใบ> ดอกและผล> ลำต้น

ข้อมูลเกี่ยวกับการสะสมธาตุอาหารในต้นกาแฟ อาจแตกต่างกันไปตามสายพันธุ์และอายุของกาแฟ รวมทั้งคุณสมบัติของดินและสภาพพื้นที่

4.4.2.5. การสะสมของธาตุอาหารในพืชที่ปกคลุมผิวดิน (Ground cover)

จากตารางที่ 31 พบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (A-2) ที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งสูงที่สุดคือ เท่ากับ 1,392 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 13.1, 1.7, 12.9, 8.5 และ 1.9 กก./ไร่ ตามลำดับ ส่วนในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีการสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งเท่ากับ 1,264 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 11.9, 1.5, 13.8, 7.7 และ 1.8 กก./ไร่ ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) มีการสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งเท่ากับ 256 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 2.4, 0.3, 2.4, 1.6 และ 0.4 กก./ไร่ ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นแอปเปิลป่า (A-4) การสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งเท่ากับ 576 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 5.4, 0.7, 5.4, 3.5 และ 0.8 กก./ไร่ ตามลำดับ

ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นพบว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีการสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งสูงสุดคือ เท่ากับ 480 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 4.1, 0.6, 2.2, 2.9 และ 0.6 กก./ไร่ ตามลำดับ ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (B-2) การสะสมมวลชีวภาพในรูปน้ำหนักแห้งเท่ากับ 288 กก./ไร่ และมีการสะสมธาตุอาหารต่างคือ N, P, K, Ca และ Mg เท่ากับ 2.5, 0.3, 1.4, 1.7 และ 0.3 กก./ไร่ ตามลำดับ

แปลงที่ปลูกกาแฟล้วนและแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย มีปริมาณของมวลชีวภาพและการสะสมของธาตุอาหารในพืชพื้นล่างสูงกว่าแปลงอื่น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะในแปลงที่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 31 ปริมาณธาตุอาหารที่สะสมในพืชที่ปกคลุมดินในช่วงปีที่ 5-6 ภายหลังการปลูกของแปลงปลูกกาแฟที่คอยสามหมื่นและคอยขุนช่างเคี่ยน

แปลง	กิโลกรัม/ไร่					
	น้ำหนักแห้ง	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
A-1	1,264	11.9	1.5	13.8	7.7	1.8
A-2	1,392	13.1	1.7	12.9	8.5	1.9
A-3	256	2.4	0.3	2.4	1.6	0.4
A-4	576	5.4	0.7	5.4	3.5	0.8
B-1	480	4.1	0.6	2.2	2.9	0.6
B-2	288	2.5	0.3	1.4	1.7	0.3

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ปลูกกาแฟล้วนไม่มีร่มเงาบดบังแสง ส่วนแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินนั้นเพราะต้นไม้มีอายุ 6 ปี ซึ่งเติบโตเต็มที่ทำให้ร่มเงาไม่หนาแน่น ส่วนในแปลงอื่น ๆ นั้นร่มเงาของต้นไม้และซากใบไม้ทำให้พืชพื้นล่างน้อยลง

4.4.2.6. การสะสมของธาตุอาหารทั้งหมด

ก. การสะสมธาตุอาหารในระบบพืช

การสะสมธาตุอาหารในมวลชีวภาพของส่วนที่อยู่เหนือดินของต้นไม้ให้ร่ม ต้นกาแฟ และในมวลชีวภาพของพืชที่ปกคลุมดิน ได้แสดงไว้ในตารางที่ 32 พบว่าในพื้นที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมของธาตุไนโตรเจนมากที่สุดในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) คือมีปริมาณ 71.85 กก./ไร่ รองลงไปคือในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (A-2) กาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) และในแปลงปลูกกาแฟล้วน A-1 ตามลำดับคือเท่ากับ 61.56, 50.15 และ 20.92 กก./ไร่ ตามลำดับ ส่วนในแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) และ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) นั้นมีค่าเท่ากับ 11.07 และ 32.07 กก./ไร่ ตามลำดับ

พื้นที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมของธาตุฟอสฟอรัสมากที่สุดในแปลง A-4 คือมีปริมาณ 18.94 กก./ไร่ รองลงไปคือในแปลง A-2 A-3 และแปลง A-1 ตามลำดับคือเท่ากับ 12.31, 11.88 และ 1.90 กก./ไร่ ตามลำดับ ส่วนในแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ในแปลง B-1 และ B-2 นั้นมีค่าเท่ากับ 0.92 และ 2.92 กก./ไร่ ตามลำดับ

พื้นที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมของธาตุโปแตสเซียมมากที่สุดในแปลง A-4 คือมีปริมาณ 39.90 กก./ไร่ รองลงไปคือในแปลง A-2 A-3 และแปลง A-1 ตามลำดับคือเท่ากับ 32.36, 27.49 และ 16.22 กก./ไร่ ตามลำดับ ส่วนในแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) นั้นมีค่าเท่ากับ 4.22 และ 15.32 กก./ไร่ ตามลำดับ พื้นที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมของธาตุแคลเซียม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 32 ปริมาณธาตุอาหารที่สะสมในส่วนที่อยู่เหนือดินของพืชทั้งหมดในแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่น และดอยขุนช่างเคี่ยน

แปลง	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
	กิโลกรัม/ไร่				
A-1	20.92	1.90	16.22	10.46	2.48
A-2	61.56	12.31	32.36	33.94	9.11
A-3	50.15	11.88	27.49	30.19	7.22
A-4	71.85	18.94	39.90	95.87	17.76
B-1	11.62	0.92	4.22	5.07	1.15
B-2	32.07	2.92	15.32	16.87	3.32

ตารางที่ 33 ปริมาณธาตุอาหารที่สะสมในดินลึก 1.00 เมตร ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน

แปลงที่	ไนโตรเจนทั้งหมดในดิน (กก./ไร่)	ปริมาณที่สกัดได้ (กก./ไร่) ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
A-1	1,556.8	11.1	277.7	364.6	183.1
A-2	1,362.8	8.7	257.3	269.0	191.9
A-3	1,312.1	12.4	251.4	331.5	200.9
A-4	934.1	5.1	215.2	428.6	115.4
B-1	1,216.4	12.3	119.3	487.0	44.7
B-2	1,596.1	12.0	157.7	590.0	90.2

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

มากที่สุดในแปลง A-4 คือมีปริมาณ 95.87 กก./ไร่ รองลงไปคือในแปลง A-2 A-3 และแปลง A-1 ตามลำดับคือ เท่ากับ 33.94, 30.19 และ 10.46 กก./ไร่ ตามลำดับ

ส่วนในแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ในแปลง B-1 และ B-2 นั้นมีค่าเท่ากับ 5.07 และ 16.87 ตามลำดับ พื้นที่ดอยสามหมื่นมีการสะสมของธาตุแมกนีเซียมมากที่สุดในแปลง A-4 คือมีปริมาณ 17.76 กก./ไร่ รองลงไปคือในแปลง A-2 A-3 และแปลง A-1 ตามลำดับคือ เท่ากับ 9.11, 7.22 และ 2.48 กก./ไร่ ตามลำดับ ส่วนในแปลงทดลองที่ดอยขุนช่างเคี่ยน ในแปลง B-1 และ B-2 นั้นมีค่าเท่ากับ 1.15 และ 3.32 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าในระบบที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นแอปเปิลป่า (A-4) จะมีปริมาณการสะสมของธาตุอาหารในระบบพืชสูงสุดทั้งนี้เพราะมีน้ำหนักแห้งของมวลชีวภาพของไม้ให้ร่มสูงสุด และรองลงไปในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (A-2) ทั้งนี้เพราะมีความเข้มข้นของธาตุอาหารสูง ส่วนในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีการสะสมน้อยที่สุด เพราะไม่มีการสะสมในต้นไม้ให้ร่ม

ข. <u>การสะสมของธาตุอาหารในดิน</u>

จากตารางที่ 33 ได้แสดงปริมาณการสะสมของธาตุไนโตรเจนทั้งหมดและธาตุอาหารอื่น ๆ ที่สกัดได้ในดิน โดยได้แสดงเป็นปริมาณเฉลี่ยในดินที่ระดับความลึก 0-100 ซม. ต่อพื้นที่ 1 ไร่ ของดินในแปลงทดลองทั้ง 6 แปลง พบว่า

พื้นที่ดอยสามหมื่น

ในแต่ละแปลงมีการสะสมของธาตุ N ทั้งหมดในดินของแต่ละแปลงดังนี้ ในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีการสะสมมากที่สุดโดยมีปริมาณการสะสมเท่ากับ 1,556.8 กก./ไร่ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีปริมาณเท่ากับ 1,362.8 กก./ไร่ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นสนสามใบ (A-3) มีปริมาณเท่ากับ 1,312.1 กก./ไร่ และแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีการสะสมของธาตุ N ทั้งหมดในดินเท่ากับ 934.1 กก./ไร่ ในแปลง A-3 มีปริมาณของฟอสฟอรัสที่สกัดได้ในดินสูงที่สุดคือ เท่ากับ 12.4 กก./ไร่ และแปลง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

A-4 มีปริมาณน้อยที่สุดคือ เท่ากับ 5.1 กก./ไร่ ดินในแปลง A-1 มีปริมาณของโปแตสเซียมสะสมในดินสูงสุดคือ เท่ากับ 277.7 กก./ไร่ แปลง A-2 มีปริมาณเท่ากับ 257.3 กก./ไร่ แปลง A-3 มีปริมาณเท่ากับ 251.4 กก./ไร่ และแปลง A-4 มีปริมาณน้อยที่สุดคือ เท่ากับ 215.2 กก./ไร่ ปริมาณของแคลเซียมที่สกัดได้ในดินของแปลงที่ปลูก A-4 มีปริมาณสูงที่สุดคือ เท่ากับ 428.5 กก./ไร่ แปลง A-3 มีปริมาณเท่ากับ 331.5 กก./ไร่ แปลง A-2 มีปริมาณเท่ากับ 269.0 กก./ไร่ และแปลง A-1 มีปริมาณเท่ากับ 364.6 กก./ไร่ แปลงที่ A-3 มีปริมาณแมกนีเซียมสะสมในดินมากที่สุด คือ เท่ากับ 200.9 กก./ไร่ ในแปลง A-1 มีปริมาณแมกนีเซียมสะสมในดินเท่ากับ 183.1 กก./ไร่ แปลง A-2 มีปริมาณเท่ากับ 191.9 กก./ไร่ และแปลง A-4 มีปริมาณของแมกนีเซียมน้อยที่สุดคือ เท่ากับ 115.4 กก./ไร่

พื้นที่คอยชุนช่างเคี่ยน

มีการสะสมของธาตุ N ทั้งหมดในดินของแต่ละแปลงดังนี้ในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นกระถินอินโดนีเซีย (B-2) มีการสะสมมากที่สุด โดยมีปริมาณการสะสมเท่ากับ 1,596.1 กก./ไร่ และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีปริมาณการสะสมเท่ากับ 1,216.4 กก./ไร่ ในแปลง B-1 และ B-2 มีปริมาณของฟอสฟอรัสในดินใกล้เคียงกันคือ เท่ากับ 12.3 และ 12.0 กก./ไร่ ตามลำดับ ในแปลง B-2 มีปริมาณของโปแตสเซียมในดินมากกว่าแปลง B-1 คือ เท่ากับ 157.7 และ 119.3 กก./ไร่ ตามลำดับ ในแปลงที่ B-2 มีปริมาณของแคลเซียมในดินมากกว่าแปลง B-1 คือเท่ากับ 590.1 และ 487.0 กก./ไร่ ตามลำดับ และในแปลงที่ปลูก B-2 มีปริมาณของแคลเซียมในดินมากกว่าแปลง B-1 ซึ่งเท่ากับ 90.2 และ 44.7 กก./ไร่ ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม การสะสมของธาตุอาหารต่าง ๆ ดังกล่าว ไม่อาจกล่าวได้ว่าเกิดจากอิทธิพลของต้นไม้ให้ร่มทั้งหมด แม้ว่าต้นไม้ให้ร่มจะปลดปล่อยธาตุอาหารลงสู่ดินในแต่ละปีก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดจากความผันแปรของดินในแต่ละแปลงที่ทำการศึกษา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4.4.2.7. ขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในดิน

ขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในดินหมายถึง ขบวนการเปลี่ยนแปลงรูปของไนโตรเจนในดินจากรูปที่เป็นสารประกอบอินทรีย์ไปอยู่รูปที่เป็นสารประกอบอนินทรีย์ ที่เป็นประโยชน์ต่อพืช (Jansson & Persson, 1982) โดยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแอมโมเนียม (NH_4^+-N) ก่อน ขบวนการนี้เรียกว่า ammonification สำหรับในดินทั่วไปนั้นแอมโมเนียมจะถูกจุลินทรีย์พวก Nitrosomonas spp. เปลี่ยนรูปเป็นไนไตรต์ (NO_2^--N) และสารไนไตรต์จะถูกเปลี่ยนเป็นรูปไนเตรต (NO_3^--N) โดยจุลินทรีย์พวก Nitrobacter spp. ขบวนการนี้เรียกว่า nitrification อัตราความเป็นประโยชน์ของไนโตรเจนเกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตของพืชที่ขึ้นอยู่ อย่างไรก็ตามในดินบางแห่งนั้นพบว่าขบวนการ nitrification อาจจะถูกยับยั้งโดยปัจจัยที่เป็นตัวจำกัดการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเป็นกรดของดิน สารประกอบเคมีบางอย่างในดินและสารที่ถูกขับออกมาจากพืช เป็นต้น

ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั่วไปขบวนการ nitrification มักเกิดขึ้นได้ดี แต่สำหรับในดินที่เป็นกรดจัด ขบวนการนี้มักถูกยับยั้ง (Rice, 1984) ปริมาณของสารไนเตรตแม้ว่าจะเป็นประโยชน์ต่อพืชก็ตาม แต่ก็มักสูญเสียได้ง่ายจากขบวนการชะล้างโดยน้ำ การยับยั้งขบวนการนี้ในดินบางแห่งจึงเป็นผลดี ในระบบวนเกษตรนั้นต้นไม้บางชนิดอาจจะส่งผลกระทบทำให้ดินเป็นกรดบางชนิดเป็นกลางหรือเป็นเบส ดังนั้นการศึกษาถึงขบวนการ mineralization และ nitrification ของไนโตรเจนในดิน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทราบถึงผลกระทบของต้นไม้ให้ร่มที่มีต่อการหมุนเวียนของธาตุไนโตรเจนในระบบวนเกษตร

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในดินออกเป็น 2 ส่วนคือ ในสภาพพื้นที่จริง (ภาคสนาม) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของอุณหภูมิและความชื้นที่เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และการศึกษาในห้องปฏิบัติการที่มีการควบคุมอุณหภูมิและความชื้นเพื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงศักยภาพของดิน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ก. การศึกษาขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในสนาม

ผลจากการศึกษาขบวนการ mineralization ในสภาพพื้นที่จริงได้แสดงไว้ในตารางผนวกที่ 19 โดยพบว่าจากการหมักดินในภาคสนามตามวิธีการในข้อ 3.3.3.7 (7.) จากตารางที่ 34 สามารถประเมินถึงปริมาณอนินทรีย์ไนโตรเจนภายหลังการหมักในรูป NH_4^+-N และ NO_3^--N ที่เปลี่ยนแปลงในดินตลอดความลึก 0-100 ซม. ของแปลงทดลองที่ปลูกกาแฟในรอบปี คือ แปลง ที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีปริมาณรวมเท่ากับ 386.7 กก.N/ไร่/ปี คิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 132.1 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 254.9 กก.N/ไร่/ปี แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับ กระถินอินโดนีเซีย (A-2) มีปริมาณรวมเท่ากับ 291.9 กก.N/ไร่/ปี คิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 132.7 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 159.3 กก.N/ไร่/ปี แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ (A-3) มีปริมาณรวมเท่ากับ 294.8 กก.N/ไร่/ปี คิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 127.3 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 167.5 กก.N/ไร่/ปี และในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่า (A-4) มีปริมาณรวมเท่ากับ 182.7 กก.N/ไร่/ปี คิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 90.0 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 90.7 กก.N/ไร่/ปี

จะเห็นได้ว่าในดินของแปลง A-1 มีปริมาณของอนินทรีย์ไนโตรเจนภายหลังการหมักมากที่สุด รองลงไปคือแปลง A-3 และ A-2 ส่วนในแปลง A-4 นั้นน้อยที่สุด

ส่วนที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้นดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) มีปริมาณรวมสูงกว่าดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับกระถินอินโดนีเซีย (B-2) คือมีปริมาณเท่ากับ 284.8 กก.N/ไร่/ปี โดยคิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 88.80 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 196.0 กก.N/ไร่/ปี และแปลง B-2 มีปริมาณรวมเท่ากับ 254.1 กก.N/ไร่/ปี คิดเป็น NH_4^+-N เท่ากับ 254.1 กก.N/ไร่/ปี และ NO_3^--N เท่ากับ 83.8 กก.N/ไร่/ปี

รูปที่ 15 และ 16 แสดงการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนในดินในแปลงปลูกกาแฟภายหลังการหมัก 1 เดือนที่ระดับความลึก 0-10 ซม. โดยการหมักดินไว้ในสภาพสนามเป็นเวลา 1 เดือน พบว่าขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนมีความผันแปรตามระดับความชื้นที่ผันแปรไป โดยในเดือนเมษายนและเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงที่มีระดับความชื้นในดินสูงขบวนการสามารถเกิดขึ้นได้ดี แต่เมื่อระดับความชื้นในดินได้ลดลงขบวนการก็เกิดขึ้นได้น้อยลง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 34 ผลรวมต่อปีของปริมาณอินทรีย์ไนโตรเจนที่มีอยู่ในดินก่อนการหมัก และผลรวมต่อปีของปริมาณอินทรีย์ไนโตรเจนภายหลังการหมักดิน ทุก 1 เดือน (12 ครั้ง/ปี) ในสภาพสนามของดินในระดับความลึกต่าง ๆ ในแปลงปลูกกาแฟในปี 2532

แปลง	ระดับความลึกดิน (ซม.)	ก่อนหมัก (กก./ไร่/ปี)			หลังหมัก (กก./ไร่/ปี)		
		NH_4^+-N	NO_3^--N	Total	NH_4^+-N	NO_3^--N	Total
A-1	0-10	10.9	11.7	22.7	36.1	56.7	92.8
	10-20	13.3	10.2	23.6	20.1	37.5	57.7
	20-30	12.7	10.1	22.9	17.7	28.7	46.5
	30-40	8.3	11.7	20.1	6.6	25.4	32.2
	40-60	16.7	24.7	41.5	16.4	38.3	54.8
	60-80	20.1	24.8	45.0	17.0	35.7	49.3
	80-100	19.0	23.2	42.3	17.6	32.1	49.9
	รวม	101.5	116.7	218.2	132.1	254.9	386.7
A-2	0-10	10.2	8.7	19.0	24.2	22.8	47.1
	10-20	11.3	13.2	24.5	26.4	21.0	47.4
	20-30	7.6	11.2	18.9	21.4	20.7	42.2
	30-40	7.2	14.8	22.0	11.3	27.7	39.1
	40-60	13.5	22.8	36.3	14.6	28.5	43.1
	60-80	12.3	17.7	30.1	13.0	16.3	30.8
	80-100	20.6	21.0	41.7	21.6	22.0	43.7
	รวม	83.1	109.4	192.5	132.7	159.3	291.9
A-3	0-10	13.2	13.3	26.5	23.0	33.8	56.8
	10-20	13.0	15.9	28.9	21.7	25.6	47.3
	20-30	13.0	12.9	25.9	15.7	25.9	31.5
	30-40	10.7	9.7	20.4	10.6	14.9	25.5
	40-60	21.5	21.0	42.5	21.2	25.5	46.7
	60-80	19.8	20.5	40.3	20.1	17.0	37.1
	80-100	17.5	30.5	48.2	14.8	34.6	49.6
	รวม	108.8	123.9	232.7	127.3	167.5	294.8
A-4	0-10	14.1	15.5	29.7	16.4	15.3	31.7
	10-20	15.3	9.4	24.6	16.9	7.8	24.7
	20-30	11.5	8.6	20.1	10.1	11.1	21.2
	30-40	11.1	8.9	20.1	9.2	9.2	18.4
	40-60	13.1	23.6	36.8	11.7	14.3	26.1
	60-80	17.7	20.3	38.0	14.1	14.2	28.3
	80-100	17.3	17.1	34.4	13.5	18.1	31.6
	รวม	100.2	103.6	203.8	92.0	90.7	182.7

(ต่อ)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แปลง	ระดับความลึกดิน (ซม.)	ก่อนหมัก (กก./ไร่/ปี)			หลังหมัก (กก./ไร่/ปี)		
		NH_4^+-N	NO_3^--N	Total	NH_4^+-N	NO_3^--N	Total
B-1	0-10	12.4	17.5	29.9	12.2	31.9	44.1
	10-20	12.6	14.9	27.6	9.2	20.6	30.0
	20-30	15.4	14.2	29.6	12.7	23.3	36.0
	30-40	13.4	14.4	27.8	10.1	20.0	30.1
	40-60	16.6	36.0	52.6	19.0	38.2	57.2
	60-80	12.2	41.4	53.6	15.9	31.6	47.5
	80-100	9.7	38.1	47.8	9.4	30.3	39.7
	รวม	92.5	176.5	269.0	88.8	196.0	284.8
B-2	0-10	16.2	12.1	28.3	12.1	28.4	40.5
	10-20	12.7	17.4	30.1	9.9	21.0	31.9
	20-30	10.9	13.2	24.1	10.0	20.9	30.9
	30-40	10.0	10.2	20.6	8.2	16.5	24.7
	40-60	16.6	49.6	66.2	20.1	26.1	46.2
	60-80	12.5	21.5	34.0	11.2	21.9	33.1
	80-100	11.6	32.5	44.0	12.2	25.0	37.1
	รวม	90.6	156.9	247.5	83.8	161.2	254.1

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

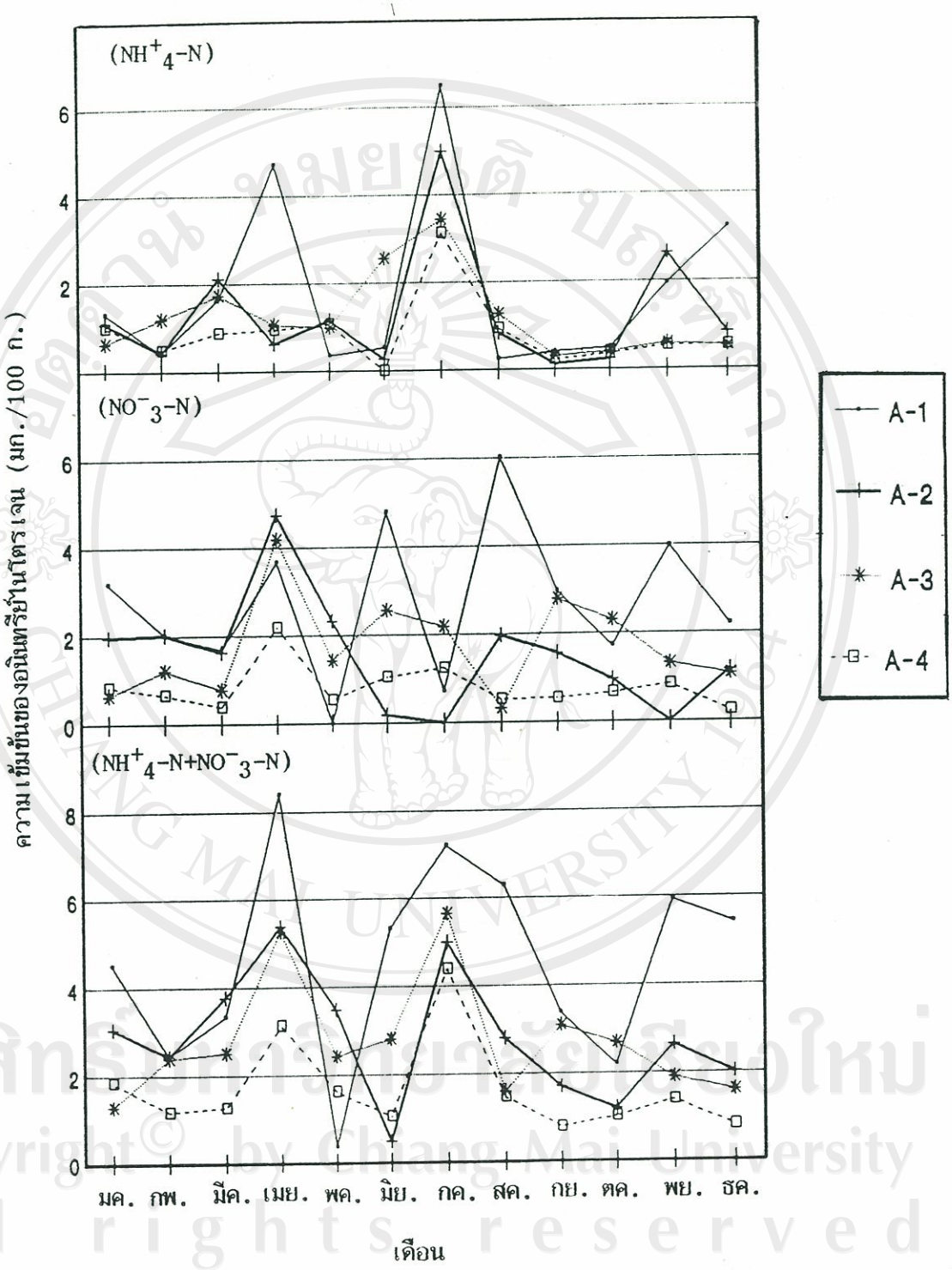

รูปที่ 15 การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนภายหลังการหมักดินเป็นเวลา 1 เดือนที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นในสนาม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

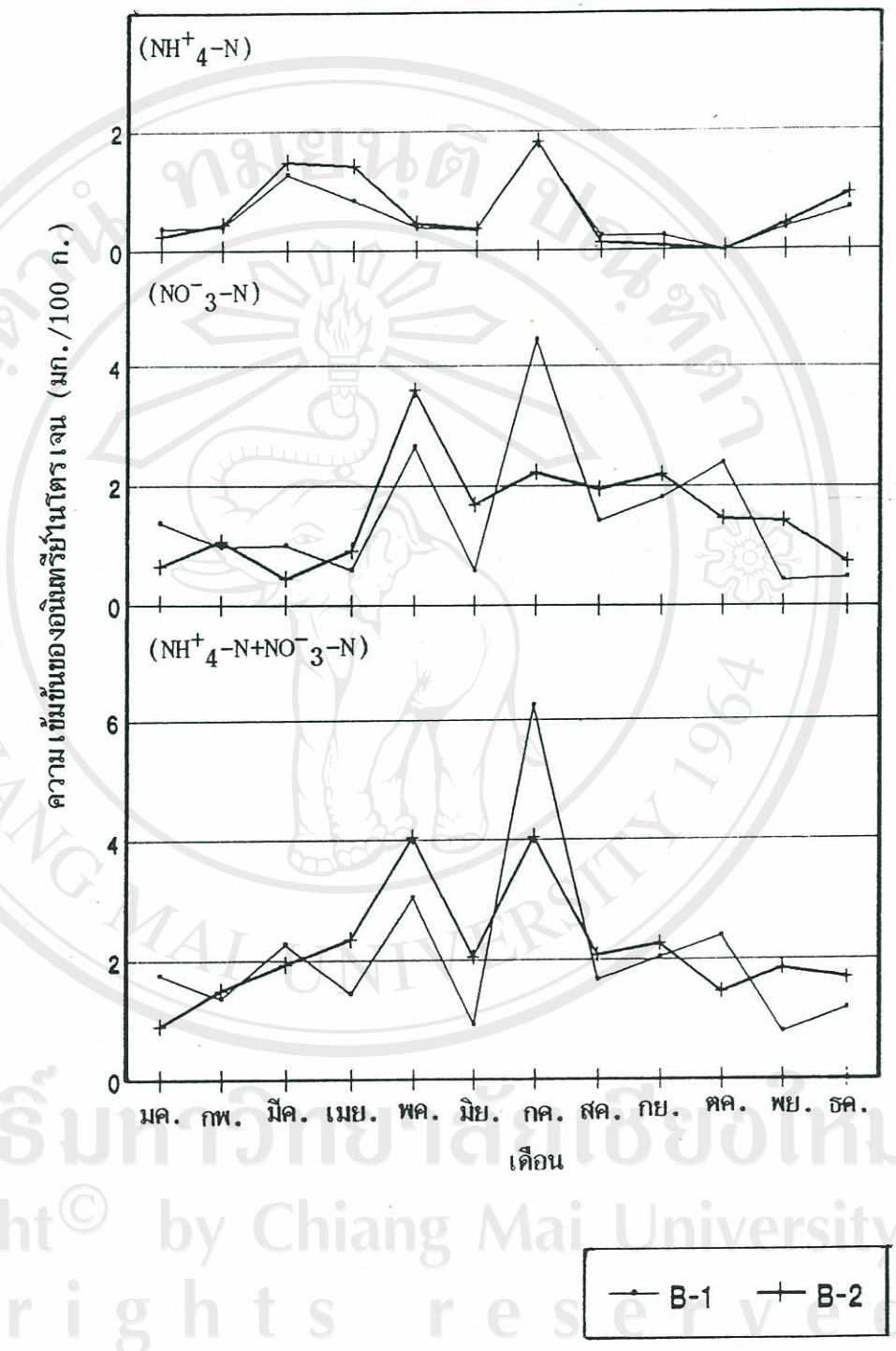

รูปที่ 16 การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลของความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนภายหลังการหมักดินเป็นเวลา 1 เดือนที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในสนาม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

จากการศึกษาถึงขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในสนามนั้นจะเห็นได้ว่า ดินในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน (A-1) มีอัตราของขบวนการที่รวดเร็วกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้ให้ร่ม อย่างไรก็ตามอัตราของขบวนการมีความผันแปรในแต่ละเดือนสูง ซึ่งอาจเป็นเพราะความชื้นในดินมีความผันแปรสูง อัตราของการสร้างไนเตรตก็สูงกว่าเช่นกัน นอกจากนี้อาจเกิดจากดินที่เริ่มมีคุณสมบัติแตกต่างไปจากแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้ให้ร่ม

ดินในป่าดิบเขาตรงบริเวณด้านบนใกล้ยอดเขานั้นมักมีอัตราของขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนมักเกิดขึ้นช้ากว่าบริเวณเชิงเขา ขณะที่ขบวนการ nitrification ถูกยับยั้งในดินใกล้ยอดเขาและเกิดขึ้นได้ดีตรงดินเชิงเขา (เสวียน 2533) ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับดิน Bb และ Bd ที่พบในป่าผลัดใบเขตอบอุ่นในญี่ปุ่น (Khamyong 1988) ซึ่งปกติแล้วดินในป่าธรรมชาตินั้นจะมีขบวนการ nitrification เกิดขึ้นอย่างช้าๆ หรือถูกยับยั้ง (Rice & Pancholy 1972-1974; Montes & Christensen 1979; Robertson & Vitousek 1981) การทำลายป่าเดิมจะทำให้ขบวนการทั้งสองเพิ่มขึ้นและสูญเสียไนเตรตออกสู่ลำธารมากขึ้น (Likens et al., 1970; Vitousek & Melillo 1979; Matson & Vitousek 1981; Krause 1982) การที่ไนเตรตถูกสร้างขึ้นในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมากกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้จะทำให้เกิดแนวโน้มการสูญเสียไนเตรตมาก แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับไม้นั้นระบบกำลังพัฒนาไปสู่ระบบที่คล้ายคลึงกับที่เกิดขึ้นในป่าธรรมชาติ ขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนจะเริ่มช้าลงและการเกิดขบวนการ nitrification ก็จะถดถอยลง

ข. <u>การศึกษาขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในห้องปฏิบัติการ</u>

การศึกษาถึงขบวนการ mineralization ของไนโตรเจนในดินที่ทำในห้องปฏิบัติการ (ตามวิธีการในข้อ 3.3.3.2 (7.)) เป็นการศึกษาถึงศักยภาพของดินโดยตัดปัจจัยภายนอกต่างๆ ออกเหลือแต่ปัจจัยความชื้นและอุณหภูมิ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพของดินในแต่ละแปลง (รูปที่ 17 และตารางผนวกที่ 20)

ในดินเกือบทุกแปลงจะเริ่มเกิดขบวนการ mineralization ได้เมื่อมีความชื้น >5 % ในทุกระดับอุณหภูมิ ยกเว้นในแปลง A-2 ถึง A-4 ที่จะเริ่มเกิดขบวนการที่ระดับความชื้นเท่ากับ 10 % ที่ระดับอุณหภูมิ 8 °ซ. ส่วนในระดับอุณหภูมิอื่นจะเริ่มเกิดได้ที่ระดับความชื้นเท่ากับ 5 %

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

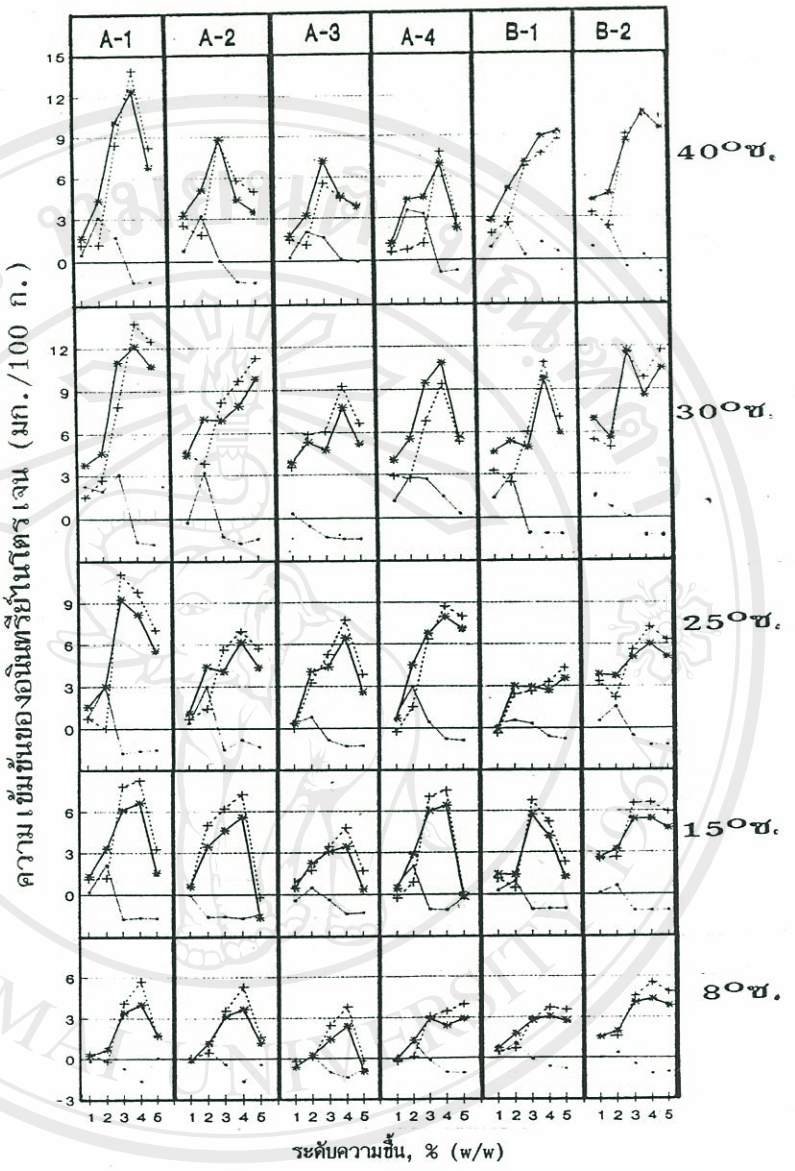

รูปที่ 17 ความเข้มข้นสุทธิของอนินทรีย์ไนโตรเจนที่เกิดขึ้นจากการหมัก (incubate) ดินที่ระดับความลึก 0-10 ซม. ของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่น และดอยขุนช่างเคี่ยนในสภาพที่มีการควบคุมอุณหภูมิและความชื้นในห้องปฏิบัติการเป็นเวลา 30 วัน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

โดยขบวนการ mineralization จะเกิดได้ดีขึ้นเมื่อมีระดับความชื้นในดินเพิ่มขึ้น จนกระทั่งมีระดับความชื้นเท่ากับ 20-30 % ความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนจะสูงที่สุด และจะลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % ในดินของทุกแปลงจะมีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนเพิ่มขึ้นเมื่อมีระดับอุณหภูมิที่สูงขึ้นจนกระทั่งสูงสุดที่ระดับอุณหภูมิ 30 °ซ. และมีแนวโน้มที่จะลดลงเมื่อมีระดับอุณหภูมิเท่ากับ 40 °ซ. ยกเว้นในแปลง A-1 ที่ยังมีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นอยู่เมื่ออุณหภูมิเท่ากับ 40 °ซ. โดยความเข้มข้นรูปไนเตรต (NO_3^--N) มีความผันแปรเช่นเดียวกับความความเข้มข้นรวมของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด แต่ในรูปแอมโมเนียม (NH_4^+-N) จะมีความผันแปรผกผันกับความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมดและที่อยู่ในรูปไนเตรต

ที่ระดับอุณหภูมิ 8 °ซ. ดินของแปลง A-1 B-1 และ B-2 เริ่มเกิดขบวนการ mimeralization ที่ระดับความชื้น 5 % ส่วนแปลง A-2 ถึง A-4 เริ่มเกิดเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 10 % และความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N + NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 30 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % โดยมีความเข้มข้นสูงสุดของทุกแปลงอยู่ในช่วง 2.9-4.35 มก./100 ก. โดยในแปลง B-2 และ A-1 มีความเข้มข้นมากที่สุด คือเท่ากับ 4.35 และ 4.03 มก./100ก. ตามลำดับ ที่ระดับความชื้นเท่ากับ 30%

ที่ระดับอุณหภูมิ 15 °ซ. ในดินของทุกแปลงสามารถเกิดขบวนการ mineralization ที่ระดับความชื้น 5 % และความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N + NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 30 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % ยกเว้นในแปลง B-1 ที่มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนสูงสุดที่ระดับความชื้นเท่ากับ 20 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 30 และ 45 % ตามลำดับ ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีความเข้มข้นสูงสุดของแต่ละแปลงทดลอง ในระดับอุณหภูมินี้อยู่ในช่วง 3.44-6.65 มก./100 ก. โดยในแปลง A-1 มีค่ามากที่สุด และแปลง A-3 มีค่าน้อยที่สุด ส่วนแปลง A-2 และ A-4 มีค่าเท่ากับ 5.55 และ 6.40 มก./100ก. ตามลำดับ ส่วนที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในดินที่หมัก ในระดับอุณหภูมินี้มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนรวมสูงสุดในระดับที่ใกล้เคียงกันคือในแปลง B-1 ที่ระดับความชื้น 20 % มีค่าเท่ากับ 5.69 มก./100ก. ส่วนในแปลง B-2 มีค่าเท่ากับ 5.44 มก./100ก. ที่ระดับความชื้น 30 %

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ที่ระดับอุณหภูมิ 25 °ซ. ในดินของทุกแปลงสามารถเกิดขบวนการ mineralization ที่ระดับความชื้น 5 % และความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N+ NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 30 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % ยกเว้นในแปลง A-1 และ B-1 ที่มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมดสูงสุดที่ระดับความชื้นเท่ากับ 20 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 30 และ 45 % ตามลำดับ ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีความเข้มข้นสูงสุดของแต่ละแปลงทดลองในระดับอุณหภูมินี้อยู่ในช่วง 6.13-9.26 มก./100 ก. โดยในแปลง A-1 มีค่ามากที่สุด และแปลง A-2 มีค่าน้อยที่สุด ส่วนแปลง A-3 และ A-4 มีค่าเท่ากับ 6.44 และ 7.96 มก./100ก. ตามลำดับ ส่วนที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในดินที่หมัก ที่ระดับอุณหภูมินี้มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนรวมสูงสุดในแปลง B-2 มีค่ามากกว่า แปลง B-1 โดยในแปลง B-1 มีค่าเท่ากับ 2.91 มก./100ก. ที่ระดับความชื้น 20 % ส่วนแปลง B-2 มีค่าเท่ากับ 6.02 % ที่ระดับความชื้น 30 %

ที่ระดับอุณหภูมิ 30 °ซ. ในดินของทุกแปลงสามารถเกิดขบวนการ mineralization ที่ระดับความชื้น 5 % และความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N + NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 30 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % ยกเว้นในแปลง B-2 ที่มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมดสูงสุดที่ระดับความชื้นเท่ากับ 20 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 30 และกลับเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 45 % ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีความเข้มข้นสูงสุดของแต่ละแปลงทดลองในระดับอุณหภูมินี้อยู่ในช่วง 7.78 -12.17 มก./100 ก. โดยในแปลง A-1 มีค่ามากที่สุด และแปลง A-3 มีค่าน้อยที่สุด ส่วนแปลง A-2 และ A-4 มีค่าเท่ากับ 7.93 และ 10.85 มก./100ก. ตามลำดับ ส่วนที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในดินที่หมักในระดับอุณหภูมินี้มีความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนรวมสูงสุดในแปลง B-2 มีค่ามากกว่าแปลง B-1 โดยในแปลง B-2 มีค่าเท่ากับ 11.64 มก./100ก. ที่ระดับความชื้น 20 % ส่วนแปลง B-1 มีค่าเท่ากับ 9.78 % ที่ระดับความชื้น 30 %

ที่ระดับอุณหภูมิ 40 °ซ. ในดินของทุกแปลงสามารถเกิดขบวนการ mineralization ที่ระดับความชื้น 5 % ความเข้มข้นของอินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N + NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 30 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ชื้นเท่ากับ 45 % ยกเว้นในแปลง A-2 และ A-3 ที่มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมดสูงสุดที่ระดับความชื้นเท่ากับ 20 % แล้วกลับลดลงเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 30 % และ 45 % ตามลำดับ ส่วนในแปลง B-2 นั้นมีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนทั้งหมด (NH_4^+-N + NO_3^--N) จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นสูงขึ้นจนกระทั่งถึงระดับความชื้น 45 % ที่พื้นที่ดอยสามหมื่นมีความเข้มข้นสูงสุดของแต่ละแปลงทดลอง ในระดับอุณหภูมินี้อยู่ในช่วง 6.96-12.41 มก./100 ก. โดยในแปลง A-1 มีค่ามากที่สุด และ แปลง A-4 มีค่าน้อยที่สุด ส่วนแปลง A-2 และ A-3 มีค่าเท่ากับ 8.83 และ 7.18 มก./100ก. ตามลำดับ ส่วนที่พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยนในดินที่หมักในระดับอุณหภูมินี้มีความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนรวมสูงสุด ในแปลง B-2 มีค่ามากกว่าแปลง B-1 โดยในแปลง B-2 มีค่าเท่ากับ 10.77 มก./100ก. ที่ระดับความชื้น 45 % ส่วนแปลง B-1 มีค่าเท่ากับ 9.26 มก./100ก. ที่ระดับความชื้น 30 %

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าขบวนการ mineralization ของไนโตรเจน เป็นผลรวมของ 2 ขบวนการคือ ammonification และ nitrification ซึ่งถ้าดูถึงความผันแปรของทั้งสองขบวนการตามปัจจัยที่เกี่ยวกับอุณหภูมิและความชื้นที่หลายระดับ พบว่าปัจจัยทั้งสองมีอิทธิพลต่อสองขบวนการนี้เป็นอย่างมาก ความเข้มข้นของแอมโมเนียม (NH_4^+-N) และไนเตรต (NO_3^--N) ในดินของแต่ละแปลงมีความผันแปรตามตามอุณหภูมิ และความชื้น คือ ที่ทุกระดับอุณหภูมิความเข้มข้นของแอมโมเนียมจะมีค่าเพิ่มขึ้นเมื่อระดับความชื้นเท่ากับ 5-10 % แต่กลับลดลงเมื่อมีระดับความชื้นมากขึ้น โดยในดินเกือบทุกแปลงจะมีความเข้มข้นสูงสุด ที่ระดับอุณหภูมิ 40 ◦ซ. ยกเว้น B-1 ที่มีความเข้มข้นสูงสุดของแอมโมเนียมที่ระดับอุณหภูมิ 30 ◦ซ. และความเข้มข้นสูงสุดของแอมโมเนียมในแปลง A-1, A-2, A-3, A-4, B-1 และ B-2 ตามลำดับดังนี้ 3.12, 3.19, 2.05, 3.51, 2.95 และ 2.32 มก./100ก. ส่วนความผันแปรของไนเตรตจะผกผันกับความเข้มข้นของแอมโมเนียม แต่จะมีแนวโน้มเช่นเดียวกับเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจนรวม โดยดินของแปลงทดลองที่ดอยสามหมื่นที่ทุกระดับอุณหภูมิเมื่อความชื้นเพิ่มขึ้นความเข้มข้นของไนเตรตจะสูงขึ้นจนสูงสุดที่ระดับความชื้น 30 % แต่ลดลงเมื่อความชื้นอยู่ที่ระดับ 45 % ในดินของเกือบทุกแปลงนั้นจะมีความเข้มข้นของไนเตรตสูงที่สุดที่ระดับอุณหภูมิ 30 ◦ซ. ยกเว้นในแปลง A-1 จะสูงสุดที่ระดับอุณหภูมิเท่ากับ 10 ◦ ซ. โดยดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 มี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความเข้มข้นของไนเตรตสูงสุดในแต่ละแปลงเท่ากับ 13.80, 9.67, 9.25 และ 9.39 มก./100ก. ตามลำดับ

การศึกษาในห้องปฏิบัติการมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพของดินในแต่ละแปลง ซึ่งพบว่าในสภาพที่มีระดับความชื้นและอุณหภูมิเดียวกันนั้นอัตราของขบวนการ mineralization และ nitrification ของไนโตรเจนในดินที่ปลูกกาแฟล้วนกับที่ปลูกใต้ร่มเงาของต้นไม้จะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของดินเป็นหลัก สำหรับที่ระดับอุณหภูมิต่ำ ๆ นั้นไม่เห็นความแตกต่างของอัตราของขบวนการ แต่ที่ระดับอุณหภูมิที่สูงและความชื้นพอเหมาะ เช่น 30 °ซ และ 40 °ซ ซึ่งเป็นระดับอุณหภูมิที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ (Alexander, 1977) พบว่าแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีอัตราของขบวนการทั้งสองสูงกว่าในดินที่ปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่ม สำหรับดินซึ่งได้รับซากอินทรีย์จากต้นไม้ป่านั้น ซากอินทรีย์อาจจะเกิดการย่อยสลายและเปลี่ยนแปลงเป็นสารฮิวมัสที่ค่อนข้างเสถียรและมีคุณสมบัติเป็นกรดมากขึ้น จึงมีผลทำให้อัตราของขบวนการมักช้าลงเมื่อเทียบกับดินเกษตร นอกจากนี้ดินป่าไม้มักมีค่า C/N ที่สูงกว่า (Ohta & Kumada, 1978) อย่างไรก็ตามไม้ตระกูลสนมักส่งผลกระทบที่มากกว่าต้นไม้ใบกว้าง และขบวนการ nitrification มักเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ในดินที่มีไม้สนปกคลุม (Krause, 1982) การที่ดินในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีอัตราของขบวนการ mineralization และ nitrification มีสูงกว่าในดินที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้ย่อมชี้ให้เห็นว่าความเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารมีมาก แต่ถ้าหากมีปริมาณเกินอัตราการดูดไปใช้โดยพืชการสูญเสียไนเตรตออกจากระบบก็จะเกิดขึ้น (Vitousek & Melillo, 1979) ระบบนิเวศน์ที่ปลูกกาแฟล้วนจึงเป็นระบบที่อาจเกิดการรั่วไหลของธาตุไนโตรเจนได้มากกว่าระบบที่ปลูกกาแฟร่วมกับต้นไม้ป่า

4.4.3. การออกจากระบบของธาตุอาหาร

4.4.3.1. ธาตุอาหารที่ออกไปกับผลผลิต

ปริมาณธาตุอาหารที่ออกไปกับผลผลิตกาแฟของแต่ละแปลงได้แสดงไว้ในตารางที่ 35 พบว่าปริมาณผลผลิตของเมล็ดกาแฟและปริมาณธาตุอาหารที่ออกไปกับผลผลิตในแต่ละแปลงแตกต่างกันระหว่างแปลง ในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 มีผลผลิตที่ออกไปคิดเป็นน้ำหนักแห้งเท่า

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 35 ปริมาณมวลชีวภาพและธาตุอาหารที่ออกไปกับผลผลิตของแปลงปลูกกาแฟที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่าง เดือนในปี 2532

แปลง	จำนวนต้น/ไร่	น้ำหนักแห้ง	ไนโตรเจน	ฟอสฟอรัส	โปแตสเซียม	แคลเซียม	แมกนีเซียม
		กิโลกรัม/ไร่					
A-1	400	39.8	0.8	0.05	0.4	0.2	0.05
		(99.5)	(2.0)	(0.1)	(1.0)	(0.5)	(0.1)
A-2	208	24.1	0.5	0.03	0.3	0.1	0.03
		(115.8)	(2.4)	(0.1)	(1.4)	(0.5)	(0.1)
A-3	208	36.7	0.7	0.04	0.4	0.2	0.04
		(176.4)	(3.4)	(0.2)	(0.2)	(1.0)	(0.2)
A-4	208	28.8	0.6	0.03	0.3	0.2	0.04
		(138.5)	(2.9)	(0.1)	(1.4)	(1.0)	(0.2)
B-1	368	25.9	0.5	0.03	0.3	0.1	0.03
		(70.4)	(1.4)	(0.1)	(0.8)	(0.3)	(0.1)
B-2	256	24.2	0.5	0.03	0.3	0.1	0.03
		(94.5)	(2.0)	(0.1)	(1.2)	(0.4)	(0.1)

หมายเหตุ : (...) = (กรัม/ต้น)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กับ 39.8, 24.1, 36.7 และ 28.8 กก./ไร่ ตามลำดับ ซึ่งมีผลผลิตต่อพื้นที่สูงที่สุดในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนต้นต่อพื้นที่มากกว่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจำนวนต่อต้น พบว่า แปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 มีผลผลิตที่ออกไปคิดเป็นน้ำหนักแห้งเท่ากับ 99.5, 115.8, 176.4 และ 138.46 ก./ต้น ตามลำดับ จะเห็นว่าปริมาณผลผลิตต่อต้นในแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนน้อยกว่าในแปลงวนเกษตรแปลงที่มีผลผลิตมากที่สุดคือ แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ

ปริมาณธาตุ N, P, K, Ca และ Mg ที่ออกไปกับผลผลิตกาแฟในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 นั้นมีค่าแตกต่างกันเล็กน้อยโดยมีแนวโน้มเช่นเดียวกับปริมาณผลผลิตต่อพื้นที่ คือ มากที่สุดในแปลง A-1 และน้อยที่สุดในแปลง A-2

พื้นที่ดอยขุนช่างเคี่ยน พบว่าปริมาณผลผลิตของเมล็ดกาแฟในรูปน้ำหนักแห้งของแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับถั่วมะแฮะ (B-1) และปลูกกาแฟร่วมต้นภระถินอินโดนีเซีย (B-2) มีปริมาณใกล้เคียงกันคือ เท่ากับ 25.9 และ 24.2 กก./ไร่ ตามลำดับ และปริมาณธาตุอาหารได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โปแตสเซียม แคลเซียม และแมกนีเซียม ที่ออกไปกับผลผลิตในแต่ละแปลงมีปริมาณเท่ากัน คือเท่ากับ 0.5, 0.03, 0.3, 0.1 และ 0.03 กก. ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามการสูญเสียธาตุอาหารไปกับผลผลิตกาแฟที่ได้ศึกษานี้ ยังถือว่ามีค่าน้อย ทั้งนี้เพราะกาแฟเริ่มให้ผลผลิตนับตั้งแต่ปีที่สาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษากับกาแฟที่มีอายุมากกว่านี้ ในระยะยาวนั้นความแตกต่างเกี่ยวกับการให้ผลผลิตและการสูญเสียธาตุอาหารอาจเปลี่ยนแปลงไปจากนี้

4.4.3.2. การออกจากระบบของธาตุอาหารจากการชะล้างในดิน (Leaching)

ตารางที่ 36 แสดงให้เห็นถึงความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารในน้ำที่ชะล้างผ่านชั้นดินในแปลงทดลอง 6 แปลงที่ดอยสามหมื่นและดอยขุนช่างเคี่ยน เป็นรายเดือนในปี 2532 สำหรับการประเมินเป็นปริมาณการสูญเสียธาตุอาหารต่อพื้นที่จากขบวนการนี้ ไม่สามารถกระทำได้ เพราะขณะเก็บตัวอย่างน้ำมีปริมาณล้นถัง

พบว่า ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 มีค่า pH อยู่ในช่วง 5.81-6.91, 7.56-8.05, 7.58-7.88 และ 7.50-8.15 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าน้ำที่ชะล้างดินในแปลงกาแฟล้วนมีความเป็นกรดมากกว่าในแปลงที่ปลูกกาแฟใต้ไม้ให้ร่ม สำหรับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 36 ค่าความเป็นกรดด่างและความเข้มข้นของธาตุอาหารต่าง ๆ ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินลึก 1 เมตรของแปลงทดลองปลูกกาแฟ

แปลง	เดือน	pH	ความเข้มข้น (ppm)						
			NH_4^+-N	NO_3^--N	Inorg.-N	P	K	Ca	Mg
A-1	กรกฎาคม	-	-	-	-	-	-	-	-
	สิงหาคม	6.9	0.12	0.18	0.30	0	2.31	4.72	0
	กันยายน	6.5	0.12	1.62	1.74	0	0.40	1.25	0.40
	ตุลาคม	5.8	0.21	5.48	5.69	0	1.85	0	0.59
	เฉลี่ย	6.4	0.15	7.28	7.73	0	1.52	1.99	0.33
A-2	กรกฎาคม	7.6	0.09	0.09	0.18	0	4.40	28.50	0
	สิงหาคม	7.6	0.10	1.32	1.42	0	0.44	6.94	0
	กันยายน	7.9	0	2.90	2.90	0	0.45	18.25	1.10
	ตุลาคม	8.5	0.24	3.15	3.39	0	1.99	30.00	1.99
	เฉลี่ย	7.8	0.31	1.87	1.97	0	1.82	83.69	0.77
A-3	กรกฎาคม	7.6	0.06	6.34	6.40	0	5.61	30.81	0
	สิงหาคม	7.7	0.09	6.90	6.99	0	2.40	15.11	0
	กันยายน	7.6	0.01	6.47	6.48	0	0.90	15.25	1.60
	ตุลาคม	7.9	0.09	4.95	5.04	0	5.40	25.00	3.67
	เฉลี่ย	7.7	0.06	6.15	6.22	0	3.60	21.50	1.32
A-4	กรกฎาคม	7.9	0	0.25	0.25	0	3.24	32.10	0
	สิงหาคม	7.5	0.19	0.23	0.42	0	1.56	14.43	0.40
	กันยายน	7.7	0.09	0.46	0.55	0	0.40	14.50	0.65
	ตุลาคม	8.1	0.20	0.42	0.62	0	2.40	27.80	1.41
	เฉลี่ย	7.8	0.12	0.34	0.46	0	1.90	22.20	0.61
B-1	กรกฎาคม	7.2	0.13	2.81	2.94	0	9.30	17.50	0
	สิงหาคม	6.8	0.18	2.31	2.49	0	1.58	12.54	0.91
	กันยายน	7.3	0.17	1.70	1.87	0	2.25	2.80	0.64
	ตุลาคม	-	-	-	-	-	-	-	-
	เฉลี่ย	6.9	0.16	2.27	2.40	0	1.38	10.35	0.52
B-2	กรกฎาคม	8.7	0.16	14.57	14.73	0.05	3.75	10.50	0
	สิงหาคม	7.0	0.38	8.38	8.76	0	2.71	12.11	0.57
	กันยายน	6.6	0.11	5.23	5.34	0	2.50	10.75	2.44
	ตุลาคม	6.8	0.09	3.86	3.95	0	2.68	10.00	0.14
	เฉลี่ย	7.3	0.18	8.01	8.20	0	2.91	10.84	0.79

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

แปลง B-1 และ B-2 มีค่า pH ผันแปรอยู่ในช่วง 6.73-7.15 และ 6.66-8.73 ความเป็นเบสที่มากขึ้นในแปลงวนเกษตรของกาแฟมีความสัมพันธ์กับความเข้มข้นของ Ca^{+2} และ Mg^{+2} ที่เพิ่มขึ้น แต่ไม่สัมพันธ์กับความเข้มข้นของไนเตรต อย่างไรก็ตามยังไม่มีข้อมูลยืนยันที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้

ความเข้มข้นของอนินทรีย์ไนโตรเจน (NH_4^+-N+NO_3^--N) ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 อยู่ในช่วง 0.30-5.69, 0.18-3.39, 5.04-6.99 และ 0.23-0.62 ppm ตามลำดับ โดยอยู่ในรูป NH_4^+-N ผันแปรอยู่ในช่วง 0.12-0.21, 0.0-0.24, 0.01-0.09 และ 0.0-0.2 ppm ตามลำดับ อยู่ในรูป NO_3^--N ผันแปรอยู่ในช่วง 0.18-5.48, 0.09-3.15, 4.95-6.90 และ 0.25-0.62 ppm ตามลำดับ ซึ่งพบว่าการชะล้างไนเตรตเกิดขึ้นได้ดีในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบ ขณะที่แปลงที่ปลูกกาแฟล้วนและที่ปลูกร่วมกับกระถินอินโดนีเซียมีปริมาณการชะล้างมากรองลงไป แต่แปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับแอปเปิลป่ากลับมีการสูญเสียน้อยมาก ตามที่กล่าวไปแล้วว่าดินเดิมที่เคยปกคลุมด้วยป่าดิบเขาของพื้นที่ตรงใกล้ยอดเขานั้น การสร้างไนเตรตในดินเกิดขึ้นได้น้อยมาก แต่เมื่อถูกเปลี่ยนเป็นไร่และต่อมามีการฟื้นฟูโดยปลูกกาแฟขึ้น ขบวนการสร้างไนเตรตกลับเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังไม่เป็นที่ทราบว่าทำไมดินในแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับสนสามใบจึงมีการสูญเสียไนเตรตไปจากระบบมากกว่าแปลงอื่น ข้อมูลมีลักษณะที่แตกต่างจากป่าสนทั่วไป ที่มักมีการสูญเสียไนเตรตน้อย (Krause, 1982) เนื่องจากซากใบสนที่มีปริมาณค่อนข้างมากมีการสลายตัวให้ไนเตรตมาก ขณะที่ดินยังเป็นกรดไม่มากพอ เนื่องจากไม้สนมีอายุเพียง 6 ปีเท่านั้น ขบวนการ nitrification จึงยังคงเกิดขึ้นได้ดี

สำหรับแปลง B-1 และ B-2 ที่ดอยขุนช่างเคี่ยน โดยที่แปลง B-2 เกิดขึ้นได้ดีมาก อย่างไรก็ตามเนื่องจากแปลงทั้งสองตั้งอยู่เชิงเขา ซึ่งพบว่าดินเชิงเขาในป่าเดิมจะเกิดขบวนการนี้ได้ดีมากเช่นกัน (เสาวียน 2533) ผลกระทบของระบบที่มีต่อขบวนการนี้จึงยังไม่ชัดเจน

ความเข้มข้นของ P ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 มีค่าน้อยมากจนวิเคราะห์หาเกือบไม่ได้ เข้าใจว่าฟอสฟอรัสส่วนใหญ่ถูกตรึงไว้ในดิน จึงทำให้การสูญเสียโดยขบวนการนี้เกิดขึ้นได้น้อย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ความเข้มข้นของ K ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 ผันแปรอยู่ในช่วง 0.4-2.31, 0.44-1.99, 0.9-5.61 และ 0.4-3.24 ppm ตามลำดับ แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันบ้างระหว่างแปลงทดลองทั้งสี่ แต่ก็นับว่ายังไม่มาก

ความเข้มข้นของ Ca ในแปลงทั้งสี่ มีค่าผันแปรอยู่ในช่วง 0.0-4.72, 6.94-30.0, 15.11-30.81 และ 14.43-32.1 ppm ตามลำดับ จะเห็นว่าแปลงที่ปลูกกาแฟล้วนมีความเข้มข้นของ Ca ในน้ำที่ชะล้างหน้าดินน้อยกว่าแปลงที่ปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่มทั้งสามชนิด ปัจจัยอย่างหนึ่งที่น่าจะเกี่ยวข้องมากก็คือ ซากใบไม้ที่ร่วงหล่นอาจมีการย่อยสลายให้แคลเซียมมากจนถูกชะล้างเลยชั้นดินลงไป

ความเข้มข้นของ Mg ในน้ำที่ชะล้างผ่านดินในแปลง A-1, A-2, A-3 และ A-4 ผันแปรอยู่ในช่วง 0-0.59, 0-1.99, 0-3.67 และ 0-1.41 ppm ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าแมกนีเซียมส่วนเกินถูกชะล้างลงไปมากขึ้นในแปลงวนเกษตรของกาแฟ ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกันกับแคลเซียม

สำหรับแปลง B-1 และ B-2 ที่ดอยขุนช่างเคี่ยนนั้น การสูญเสียธาตุอาหารต่าง ๆ ไปกับน้ำที่ชะล้างชั้นดินมีลักษณะคล้ายคลึงกับแปลงวนเกษตรที่ดอยสามหมื่น แต่ความแตกต่างระหว่างแปลงทั้งสองไม่ชัดเจน

Kimmins (1987) พบว่าการสูญเสียธาตุอาหารต่าง ๆ ไปกับน้ำที่ชะล้างออกไปจากดินที่ระดับความลึก 1 เมตรในป่า douglas fir ที่อุดมสมบูรณ์ที่วอชิงตันนั้น เกิดขึ้นน้อยมากคือ N, K และ Ca เท่ากับ 0.6, 1.0 และ 4.5 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ สำหรับป่าชนิดเดียวกันที่โอรีกอน นั้นมีการสูญเสีย N, P, K, และ Ca เท่ากับ 0.4, 0.5, 2.2, 50.3, 12.4 กก./เฮกแตร์/ปี ตามลำดับ (Pritchett & Fisher, 1987) หินต้นกำเนิดที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่อการสูญเสียธาตุ Ca และ Mg สำหรับการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่เดียวกัน ดังนั้นการที่แปลงปลูกกาแฟร่วมกับไม้ให้ร่มมีการสูญเสียธาตุอาหารอื่น ๆ ค่อนข้างมากกว่าแปลงที่ปลูกกาแฟล้วน ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากธาตุอาหารที่เกิดจากการย่อยสลายของซากอินทรีย์ของต้นไม้เป็นสำคัญ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved